

Mechitzas

Shiur# 376 | June 25th 2022

משנה מסכת אבות פרק ב משנה א

רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

אביי אמר: כדתניא, ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף טו עמוד א

תניא: אמר ר' יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה: שנים בים, ושנים במים, שנים במן, שנים בשליו, אחת בעגל, ואחת במדבר פארן.

מהרש"א חדושי אגדות מסכת ערכין דף טו עמוד א

שם שנים במים במרה וברפידיים כו' דאלו נעשו קודם מעשה המרגלים דכתיב ביה וינסו אותי זה עשר וגו' אבל לא חשיב הך דמים דפרשת חקת ולא היה מים לעדה וגו' דזה נעשה בשנת ארבעים אחר מיתת מרים ומעשה מרגלים היה בשנת שניה לצאתם מארץ מצרים ולכך לא חשיב הא דפרשת חקת ותקצר נפש העם בדרך ומעשה קרח ומעשה פעור שכל זה נעשה אחר מעשה מרגלים ודו"ק:

Riddle of the week

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא עמוד ב

כן אמר רב אדא בר אהבה: מניין שאין היחיד אומר קדושה - שנאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע? דתני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך. כתיב הכא: ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתוב התם: הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה.

משנה ברורה סימן נה ס"ק מו

או שעבר עבירה - כתב הפמ"ג דוקא עבירה שעבר לתיאבון אבל להכעיס אפילו בדבר אחד או שהוא מומר לע"ג או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואינו מצטרף:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן לט

בענין המחיצה שצריך להיות בביהכ"נ בין אנשים לנשים ושיעור גובהה כ"ב טבת תש"ו. מע"כ ידידי הנכבד מאד הרה"ג מוהר"ר דוד שטערן מנהל ישיבת תורה ודעת.

בהא דשאלנא לבאר ענין המחיצה שצריך להיות בין אנשים לנשים בביהכ"נ וכמה הוא שיעור גובהה אליבא דהלכתא משום שיש מקומות במדינתנו זו שהתחילו לפרוץ בענין המחיצה שבין אנשים לנשים בביהכ"נ שנשאר לנו למקדש מעט ואפשר שאין חשודים שיעברו אדינא אלא מחסרון ידיעת חומר האיסור ולכן רוצה כתר"ה שאבאר מקור הדין וחומר האיסור ושיעור גובהה המחוייב.

והנה עצם הדין שאף אם האנשים הם בצד אחד והנשים בצד אחר אסורין הן להיות בלא מחיצה הוא לע"ד דינא דאורייתא. וראיה מסוכה דף נ"א שהקשה בגמ' על הגזוזטרא שעשו בעזרת נשים במוצאי יום טוב הראשון של חג כדי להושיב הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה, הכתיב הכל בכתב, שאסור להוסיף שום דבר בבנין הבית ובעזרה ותירץ רב דקרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים כדפרש"י עיין שם. ופשוט שכוונת התירוץ הוא שלכן הוא כמפורש שצריך לעשות הזיזין והגזוזטרא ולא הוצרך להאמר זה ע"י גד החוזה ונתן הנביא שהודיעו להם ע"פ ה' מלאכת התבנית והוי ג"ז ממילא בכלל הכל בכתב ואם היה זה רק איסור דרבנן לא היה שייך למימר שהוא ממילא בכלל הכל בכתב כיון שא"צ זה מדאורייתא ולדחות ודאי לא שייך שידחה את האיסור דהכל בכתב אף אם היה איסור מדאורייתא וכ"ש איסור שהוא מדרבנן לא ידחה איסור הכל בכתב שהוא מדאורייתא וכמפורש בחולין דמצד איסור הכל בכתב ידעין דלא בעינן כסוי הדם במוקדשין. אלא צריך לומר שהוא איסור מדאורייתא ולכן הוא ממילא כמפורש שצריך לעשות זיזין וגזוזטראות אף שלא נאמר זה ע"י הנביאים בהכל בכתב.

וכן הוא בירושלמי סוכה פ"ה ה"ב שאמרו ע"ז שעשו התיקון בהוספה על הבנין ממי למדו מדבר תורה עיין שם אלמא שהוא נקרא דבר תורה. ואף שאינו אלא קרא בדברי קבלה יש למילף שפיר שהרי לא בא הקרא לחדש איסורין שנימא לא ילפינן משם אלא שנאמר בקרא דדברי קבלה שיספידו כדין התורה אנשים לבד ונשים לבד. והוא כמו שלמדנו כמה דינים ממעשיהם של הנביאים והשופטים והמלכים שהוזכרו בקראי דדברי קבלה.

ועיין בתוס' זבחים דף ל"ג שמפורש בדבריהם, שבשביל איסור דרבנן היה איסור להוסיף שכתבו ליעבד פשפש כדי לקיים סמיכה באשם מצורע שסובר שהוא מדאורייתא ולא יצטרכו לבטל דין תיכף לסמיכה שחיטה מצד גזירה שמא ירבה בפסיעות, א"א משום דירבה בפסיעות גזירה דרבנן בעלמא היא וקרי כאן הכל בכתב עיין שם, וא"כ גם הכא אם היה זה רק מדרבנן לא היה אפשר להוסיף אלא ודאי שהוצרכו לעשות הגזוזטרא מדאורייתא שממילא הוא בכלל הכל בכתב כדלעיל.

אמנם יש לעיין בזה שכתב מהרש"א בחדושי אגדות טעם אחר על תירוץ הגמ' /סוכה נ"א/ דקרא אשכחו, דלפי שזה התיקון לא היה צורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב וכוונתו היא לכאורה

שהכל בכתב נאמר רק על דברים שעושין לצורך עבודת המקדש ולא על דברים שעושין בשביל שאר ענינים. ויש לכאורה ראייה לדבריו מהא דפי' הרא"ש במדות פ"ב ה"ג והובא בכ"מ פ"ה מבית הבחירה ה"ג בצורך הסורג שהוא להתיר איסור טלטול בשבת משום שהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולבסוף פתח עיין שם, וא"כ קשה הא הכל בכתב ואיך יכלו לעשות הסורג בשביל זה, וכאן אין לומר דכיון שצריך לטלטל הוא כמפורש שצריך לעשות הסורג דהא מדאורייתא ליכא שום איסור לטלטל כיון שעכ"פ הוא מוקף ולכן משמע לכאורה דכיון שאינו בשביל העבודה אלא משום איסור שבת לא הוה בכלל הכל בכתב כסברת מהרש"א. וא"כ אין ראייה שהוא איסור דאורייתא שהרי אף אם הוא רק מדרבנן ליכא בזה איסור דהכל בכתב.

אבל א"א לומר כן שהרי גם להוסיף בשביל כסוי הדם אינו לצורך העבודה ומ"מ אמרו בגמ' שבשביל איסור הכל בכתב ליכא מצות כסוי הדם במוקדשין. ועוד דלפ"ז למה הוצרך רב לתרץ משום דקרא אשכחו הא גם בלא קרא היה להם לעשות את התיקון כמו שעשו את הסורג בשביל היתר טלטול אף שליכא קרא, ולעצם איסור קלות ראש עם הנשים לא צריך למקרא זה להשמיענו שאסור מיהא ודאי מדרבנן שסגי לכאן וגם הא בשאר מקומות שהוזכר איסור קלות ראש עם נשים לא הביא קרא זה אלא ודאי שצריך לומר כדבארתי שמקרא זה ידעין שהוא כמפורש שצריך להבדיל בין אנשים לנשים במחיצה גם מדאורייתא וא"כ ממילא הוא כנאמר לגד החוזה ולנתן הנביא לעשות הגזזטרא. ואין להקשות מנלן מן התורה שיהיו כלל שם נשים, דהא בהקהל ודאי היו צריכין להיות שם אנשים ונשים וא"כ צריכים היו לעשות הגזזטרא בשביל הקהל וממילא מותרין גם בכל חג לעשות כן בשביל שמחת בית השואבה. ועיין בהגהות הריעב"ץ שכל הקושיא דהכל בכתב היה בשביל הזיזין שהם קבועים וממילא היה זה לכל חג ומצד הגזזטרא עצמה אין איסור. אך אף אם נאמר דלא כהריעב"ץ שאיסור מצד הכל בכתב הוא אף שלא בקביעות וכדמשמע מהא דר"פ כסוי הדם, נמי ניחא דכיון שהוא כנאמר שרשאין לעשות תוספת זה לא שייך לחלק בין הימים ויש להתיר בכל עת.

וכדי שלא יקשה להרא"ש איך היה מותר לעשות סורג להתיר איסור טלטול שהוא רק מדרבנן כיון שבכל אופן אסור להוסיף מצד הכל בכתב, צריך לומר דבר חדש שהאיסור להוסיף מצד הכל בכתב הוא בהר הבית רק בעזרת נשים ולא בחיל ושאר הר הבית לכן היה מותר לעשות את הסורג להתיר הטלטול אבל בעזרת נשים שישנו האיסור דהכל בכתב כמפורש בגמ' הוצרך רב לומר משום הקרא שהוא כמפורש.

וראיה גדולה שיש לחלק בין עזרת נשים לחיל ושאר הר הבית אף שלכאורה דין אחד להם מדאורייתא, הוא מזה שמצינו שחלוקין לענין איסור בנין עץ להרבה ראשונים שהרי שיטת הרמב"ם פ"א מביה"ב ה"ט כפי שסובר הראב"ד בשיטתו שאסור אפילו בעזרת נשים וכן סובר הראב"ד בעצמו בסוף פ"ו מע"ז שהרי תירץ על בימה של עץ שעשו למלך בעזרת נשים כמפורש בסוטה דף מ"א שהיה מותר מחמת שלשעתה היתה וכן בגזזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה דלא כדסובר בהלכות ביה"ב, וכן הביא הראב"ד בפירושו לתמיד פ"א דף כ"ז בשם תוס' צרפת בשם הר' אלחנן בה"ר יצחק ור' יצחק אביו וגם הוא עצמו סובר כן שם שיש איסור בנין של עץ אף בעזרת נשים דהא ג"כ הוצרך לתירוצים לעשיית הבימה של עץ למלך שתירץ דרק אהל דומיא דנטיעה שיושבין בצלו אסור עיין שם, וא"כ קשה טובא על תוס' צרפת בש"ר אלחנן ור' יצחק אביו ועל

הרמב"ם ועל הראב"ד שבהלכות ע"ז מהסורג שהיה מעץ כמו שפרש"י ביומא דף ט"ז וכן הר' שמעיה והרע"ב במדות פ"ב מ"ג והכ"מ בפ"ה מביה"ב ה"ג ולא מצינו מאן דפליג ורק על הראב"ד לתירוצו בתמיד לא קשה, והוא היה בקביעות ולא הקשה עליהו הראב"ד שם. ולכן מוכרחין לומר שרק עזרת נשים חמורה לאיסור עץ ולא החיל ושאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג מעץ שהיה בשאר הר הבית. ולכן גם לענין הכל בכתב יש לומר שרק בעזרת נשים בעי הכל בכתב ולא בשאר הר הבית. ואף שלענין איסור עץ יש לתרץ כהראב"ד בפירושו לתמיד דרק אהל אסור אבל מהרמב"ם שלא סבר כן שכתב ואין בונין בו עץ בולט וכן הראב"ד בהשגותיו בב' המקומות לא סבר כן ולא הכ"מ ולא תוס' צרפת מוכרחין לומר שמחלקי בין עזרת נשים לשאר הר הבית נשמע שגם הראב"ד יסבור כן שאף איסור אהל לא יהיה אלא בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית שהרי היה ניחא ליה אליביהו מסורג א"כ גם לדין הכל בכתב הוא רק בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג אף שלא היה מהכל בכתב. וא"כ אף אם נימא שסיבור הרא"ש כהראב"ד בפירושו לתמיד שלפ"ז אין ראייה מעץ ג"כ יכול לסבור שחלוק עזרת נשים לענין הכל בכתב.

ועיין בהגהות הריעב"ץ בסוכה שם שדימה דין איסור עץ לאיסור הכל בכתב שלכן כתב שקושית הגמ' מהכל בכתב הוא מהזיזין הקבועין ולא מהגזזטראות שהיו רק לפי שעה כמו שמותר מצד איסור עץ, וכוונתו לתירץ הראב"ד בהלכות ע"ז וא"כ גם לענין המקום יש לדמות. ואף שלהראב"ד דבהלכות ביה"ב שמתרץ בהא דבימה וגזזטרא שבעזרת נשים נמי ליכא איסור עץ ומ"מ הרי מפורש שיש איסור הכל בכתב מ"מ לשאר הראשונים שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית לענין איסור עץ מסתבר שחלוק גם לענין איסור הכל בכתב ששני הדינים שוין לדידהו גם לענין המקום כמו ששוין לענין הקביעות להריעב"ץ. ואף להראב"ד דביה"ב אפשר יודה לענין הכל בכתב שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית אך שבאיסור עץ סובר שליכא אף בעזרת נשים משום דכתיב באיסורו לא תטע אצל מזבח שהוא רק בעזרה כדאיתא בדבריו וקצת יש לדייק מלשונו שכתב אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר אלמא שיש באיזה איסור חלוק בין עזרת נשים להר הבית ורק בכאן לאיסור עץ סובר שליכא חלוק ולכן הזכיר שבתרווייהו מותר מצד הקרא דאצל מזבח ה'.

וטעם החלוק הוא משום דקדושת עזרת נשים חמורה משאר הר הבית כדאיתא בפ"א מכלים מ"ח. ואף שלענין הדין המוזכר שם שאין טבול יום נכנס לשם הוא רק מדרבנן כדאיתא ביבמות דף ז' מ"מ מסתבר שעצם המעלה לקדושה שיש בה הוא מדאורייתא רק שאינו נוגע לדינא דשלוח טמאים מדאורייתא משום שטמא מת נשלח רק ממחנה שכינה וזב גם מכל הר הבית ונמצא שלענין שלוח שוה עזרת נשים אף שיש בה יותר קדושה לשאר הר הבית משום שעכ"פ אינו מחנה שכינה וכל הר הבית הוא עכ"פ מחנה לוויה. ומוכרח כן לרש"י יומא דף מ"ד שפי' על מה שאר"א בר אהבה ש"מ מעלות דאורייתא שהוא גם על כל המעלות שתנן בפ"א דכלים וחשיב שם גם מה שהחיל מקודש מהר הבית ועזרת נשים מן החיל, אף שאיסור טבול"י בעזרת נשים הוא רק מדרבנן, ואיסור טמא מת בחיל נמי הוא רק מדרבנן (ואף שהרמב"ם פ"ז מביה"ב ה"ז לא נקט שהוא רק מדרבנן כמו שנקט בה"ז לענין איסור טבול"י בעזרת נשים וכן לא נקט בפ"ג מביאת מקדש ה"ה בטמא מת בחיל שהוא מדרבנן אף שנקט בה"ו בטבול"י בעזרת נשים שהוא מדרבנן וא"כ משמע לכאורה שסובר שטמא מת בחיל הוא מדאורייתא, אבל עיין בכ"מ ה"ט

שמשמע שגם הרמב"ם לא פליג וכן מוכרח דהא מפורש בנזיר דף מ"ה שבשער נקנור מותר טמא מת ליכנס מדאורייתא אף שהוא מעזרת נשים שעוד עדיף מחיל וכן בסוטה דף כ' ע"פ שם, ולכן פשוט שמה שכתב הרמב"ם בטב"י דבעזרת נשים שהוא מד"ס לומר שאף שהוא מקרא הוא רק מד"ס להוציא מלשון הברייתא כדוחרך ר' יוחנן לאשמועין וכ"ש טמא מת בחיל שליכא רמז בקראי). וא"כ איך כתב רש"י על מעלת החיל ומעלת עזרת נשים שהן מדאורייתא וע"פ בתו"י שהקשו עליו. ולכן צריך לומר כדפרשתי שעצם המעלה שקדושתו חמורה הוא דאורייתא אף שאינו נוגע לדינא דשילוח. וכן מדויק לשון רש"י בסוטה שכתב על מה שהקשה בגמ' /סוטה כ/ למימרא דמת אסור במחנה לוי, אף שאיירי שם בשער נקנור, דהא עזרת נשים וגם שערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה והרי הן כשאר הר הבית ע"פ שם משמע שיש בעצם טעם להחמיר מחמת שקדושתו יתירה אבל כיון שלא נתקדשו בקדושת עזרה הרי הוא לענין מת כשאר הר הבית משום שלא נאסר מת אלא במחנה שכינה כדבארתי. וכן משמע שגם הרמב"ם סובר כן שרק על הדין שאסור לטב"י כתב שהוא מד"ס ולא על עצם הקדושה.

ולכן מאחר שקדושת עזרת נשים חמורה אין להוכיח ממה שמצינו שבעזרת נשים יש איסור בנין עץ ואיסור הכל בכתב שגם בכל הר הבית יהיה כן. לכן ניחא זה שבסורג היה של עץ ומה שלהרא"ש לא היה זה באיסור הכל בכתב. וזה שאנו יודעים שגם בעזרת נשים יש איסור עץ הוא משום שנקרא עזרה במשנה וחצר בקרא ע"פ בתוס' פסחים דף צ"ב והאיסור בברייתא דתמיד דף כ"ח נאמר בעזרה.

ולפ"ז לא מצינו כלל סברא זו של מהרש"א וא"כ מה"ת נימא שהכל בכתב הוא רק בדבר שהוא צורך המקדש ולכן צריך לומר כדפירשתי משום שהוא כמפורש שיעשו הגזוזטרא. ואולי גם כוונת מהרש"א כדבארתי אלא שנתן טעם על מה שלא נאמר ביחוד בציוי הבנין משום דלא הוצרך לומר אלא מה שנתחדש לבנות מדין המקדש ולא מה שאסור גם מכבר בלא הבנין. וגם שאם היה מצורך המקדש היה נאמר אף אם היה ידוע שצריך לבנות.

וממילא חזין מסוגיא דסוכה /נ"א/ דאף אם היתה מחיצה אבל כזו שאפשר לבא לידי קלות ראש יש עדין אותו האיסור מדאורייתא, דהא אף בראשונה שהיו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ פרש"י שהנשים היו בעזרת נשים והאנשים היו ברחבה של הר הבית ובחיל, שהיתה מחיצה גדולה ביניהם בדין מחיצה אבל כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות את השמחה ראו שבאו לידי קלות ראש ולא הועילה המחיצה וא"כ היה עדיין אסור מדאורייתא שלכן הותר לעשות הגזוזטרא שמזה ראייה שהוא מדאורייתא כדבארתי. ואין לומר שהאיסור היה מדין יחוד שהוא מדאורייתא שמא יכנס איש לפנים, חדא דא"כ איפכא הוא לר' כהנא בקידושין דף פ"א שיותר עדיף נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, וגם לא כבריייתא דתנא איפכא ונימא שברייתא דכאן היא המתניתא דבקדושין, דהא ברייתא דהתם /קידושין פ"א/ מתיר אנשים מבפנים ונשים בחוץ והכא /סוכה נ"א/ אוסר למסקנא בתרויהו וגם אין שייך למיפלג על מעשה רב. וגם בנשים הרבה כאלו שהיו בשמחת בית השואבה אין לחוש ליחוד בין לרמב"ם בין לרש"י, שלרמב"ם שאוסר אף עם נשים הרבה אינו אוסר מצד שמא יפרוש אלא דוקא בפירוש כדאיתא בפכ"ב מאי"ב ה"ח ולרש"י שאוסר שמא יפרוש הא אינו אוסר עם הרבה נשים, ע"פ בח"מ אה"ע סי' כ"ב סק"י. ועוד שלא היה שייך יחוד כלל התם דב' המקומות היו פתוחין והולכין דרך שם בכל עת אל מחוץ להר הבית ולחיל ולעזרת נשים ולעזרה וכן מעזרה ולחוץ ועדיף מבית שפתחו פתוח לר"ה. ולכן צריך לומר שהאיסור הוא רק משום קלות

ראש, וחשבו מתחלה שמה שבאו לידי קלות ראש היה מחמת שהאנשים הוצרכו לראות דוקא דרך הנשים שהרי שניהם הסתכלו למקום אחד באו לידי קלות ראש, שאף שמצד ההסתכלות עצמה חזינן שלא היתה הקפידא דהא זה ידעו גם מתחלה, וא"כ היה באופן המותר שלא נראו מקומות המכוסים ולא חששו שיסתכלו בכוונה ליהנות שזה אסור אף במקומות המגולים ולכן התירו כשלא ידעו שיבאו לידי קלות ראש, אבל כשראו שבאו מזה לידי קלות ראש שהוא להרבות שיחה ביניהם ולנגיעה בידיהם וכדומה, התקינו להחליף שהנשים יהיו מבחוץ אחורי האנשים שבזה יש מעלה שאין הכרח שיסתכלו בהן עיין בתוס' סנהדרין דף כ'. אבל עדיין באו לידי קלות ראש שכיון שלא היתה מחיצה במקום השערים היה בא הקלות ראש מצד הנשים שראו דרך האנשים ולפיכך אף שלכל דבר הצריך מחיצה הרי הוא מחיצה גמורה מ"מ לענין הבדלת אנשים ונשים אינה כלום שעדיין הם כמעורבין ובאין לקלות ראש. ונתברר שצריכים מדאורייתא לעשות גזוזטרא שיהיו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה שרק אז אינם כמעורבין, וכלשון המשנה במדות והקיפוח כצוצטרא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין. וכן פסק הרמב"ם פ"ה מביה"ב ה"ט. אלמא שבתחלה אף שהיו מובדלין בדין מחיצה שמועילה לשאר דברים שצריכין מחיצה לא הועילה לזה ונחשבו כמעורבין ואסור מדאורייתא והוי כמפורש שיעשו גזוזטרא.

היוצא מזה גם בבתי כנסיות שמתקבצין שם אנשים ונשים להתפלל טוב יותר לעשות גזוזטרא שהנשים יהיו למעלה, ואם מאיזה טעם קשה לעשות גזוזטרא צריכים לעשות מחיצה ממש כזו שתמנע מלבוא לידי קלות ראש ולא סגי במה שנחשבה מחיצה לכל דבר כגון בשערים פתוחים כמו שראינו שלא הועילה במקדש והיה אסור מדאורייתא. ולכן לא סגי גם במחיצה של עשרה טפחים מן הקרקע שאינה כלום לענין קלות ראש שהרי יכולים לדבר ולהרבות שיחה עם הנשים בלי שום קושי וליגע בידיהם ואין לך קלות ראש גדולה מזו ונחשבו כמעורבין ממש ואסור מדאורייתא שגרועה היא ממחיצה שהבדילה בין עזרת נשים לחיל במקדש שלא הועילה אף שהיתה יותר ניכר, אלא צריכים לעשות מחיצה גבוהה במדה כזו שלא יבואו לידי קלות ראש.

אבל מסתבר לע"ד שסגי במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים, דהרי חזינן שהמחיצה אינה מצד איסור הסתכלות כדכתבתי לעיל שזה הרי ידעו גם מתחלה ומ"מ התירו ולא חשו לזה. ואף אחר התיקון הגדול לא נזכר שהיתה שם רק גזוזטרא שהיא מקרשים מונחים על הזיזין הבולטים וסתם גזוזטרא אינה במחיצה עיין עירובין דף פ"ז ובתוס' דף פ"ו ובפי' המשנה להרמב"ם שם ונמצא שנראו הנשים כיון שלא הקיפו את הגזוזטרא במחיצה ולא חשו לזה, ואף שלא נראו להאנשים שעמדו תחת הגזוזטרא מ"מ הרי נראו להאנשים העומדים באמצע.

ואף שהרמב"ם לפירושו למשנה סוכה שם כתב כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים עיין שם, בע"כ אין לפרש מצד איסור ההסתכלות כדלעיל וגם שהרי אף כשהן למעלה הן נראות מכיון שלא הוזכר שהיתה מחיצה להגזוזטרא כדלעיל. ודוחק לומר שמכיון שלא נראו אלא להעומדים באמצע ונימא ששם היו רק המרקדים בשמחת בית השואבה שהם היו רק חסידים ואנשי מעשה שלהם אין קפידא בהסתכלות כלרב גידל ברכות דף כ', שהרי לא בכל חסידים ואנשי מעשה מצינו מעלה זו דרב גידל דהא רבנן דרב גידל וכן רבנן דר' אחא בכתובות דף י"ז היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא היתה להם מעלה זו. ואדרבה אמר אב"י בסוכה דף נ"ב ובת"ח יותר מכולם ובסוף קידושין מצינו בר"מ ור' טרפון שעוד החמירו על עצמן גם בדברים שאנשים פשוטים לא נחשדו עליהם ולא סמכו על

חסידותם ותורתם. וגם ודאי שהיו באמצע גם מהעם הבאים לראות שלא נזכרו בשום מקום שלא הניחו להרואים לעמוד במקום המרקדים.

ומלשון הרמב"ם בפירושו משמע שמקום האנשים לא היה למטה תחת הגזוזטרא שכתב שהיו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים ולא כתב כלשון הרע"ב שהיו מושיבין הנשים למעלה והאנשים למטה, שהיה משמע תחת הגזוזטרא, אלא משמע שלא היו האנשים למטה מן הנשים אלא מקום האנשים היה למטה על הרצפה ומקום הנשים היה למעלה במקום גבוה וכן משמע גם מלשוננו בפ"ח מלולב הי"ב.

ובזה מובן פירושו במדות פ"ב מ"ה שכתב שהקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה עיין שם וכוונתו שלא היו זיזין יוצאין מהכותלים להניח שם גזוזטרא כפרש"י דלפירושו לא היה שם כותל אלא שעשו הגזוזטרא אטומה עד הקרקע ושקופים הוא מלשון השקפה, ונעשו כמעלות לצד העזרה שיעמדו עליהן להביט משם. ונמצא שלא היה כלל מקום תחת הגזוזטרא לא כפרש"י וא"כ נמצא שנראו הנשים לכל האנשים לפירושו של הרמב"ם. ומוכרחין לומר שכוונתו בפירושו לסוכה להסתכלות כזאת שיכולה להביא לידי קלות ראש שהוא רק כשעומדות הנשים למטה בלא מחיצה או אף במחיצה נמוכה שהן כמעורבין. וכתב זה מחמת שסובר שההסתכלות מביאה לקלות ראש כמו שכתב התי"ט ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביאה לידי קלות ראש, אבל עכ"פ רק כשאפשר לבא מזה לקלות ראש שייך לאסור וכשהן למעלה אף בלא מחיצה ולמטה במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שאין שייך לחוש לקלות ראש לא איכפת לן בהסתכלות אף להרמב"ם בפירושו לסוכה. ואף אם נסתפק בכוונתו בפירושו לדינא אין לנו אלא מש"כ הרמב"ם בהלכותיו פ"ה מביה"ב ה"ט שהוא כדי שלא יהיו מעורבין וכן בפ"ח מלולב הי"ב שכתב כדי שלא יתערבו אלו עם אלו והוא כמו שבארתי שבלא מחיצה גבוהה יחשבו כמעורבין כיון שבאין מזה לקלות ראש אבל מצד ההסתכלות עצמה אין לחוש.

ואין לטעות לפרש בלשון שקופין אטומים שכתב הרמב"ם בפירושו למדות שהיו שם חלונות שקופים אטומים וכמו בחלונות המקדש שפרש"י במנחות דף פ"ו שהיו רחבות מבפנים וצרים מבחוץ וכאן יהיה להיפוך שבאופן זה נאמר שהן רואות ואין נראות כ"כ, ונפרש בפירושו בסוכה שהוא מצד ההסתכלות לבד, שהרי לא אמר שעשו חלונות שקופים אטומים אלא שהקיפו בשקופין אטומים ואין בלשון הזה חלונות כלל, ולכן צריך לפרש כמו שפירשתי.

ולכן במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שמסתבר שאין לבוא לידי קלות ראש יש להתיר. והוא גובה ג' אמות שהן י"ח טפחים כדאיתא בשבת דף צ"ב ע"י ברש"י ותוס' שם ובתוס' עירובין דף מ"ח ותוס' ב"ב דף ק'. ואף שלרשב"ם שם שעם הראש הוא ג' אמות יש להקל ב"ז טפחים שפחות מ"ז ושליש א"א כדי שלא יקשה עליו מהא דשבת שמפורש שם שלכה"פ קרוב ל"ז הו"ו עד הכתפים, מ"מ יש להצריך י"ח טפחים כתוס' שפי' הרשב"ם תמוה. ואף שנראים הראשים אף ב"ח טפחים כשעומדות, לא יבא מזה לידי קלות ראש. והמחמירין להגביה המחיצה עד שלא יתראו גם ראשיהן תבוא עליהן ברכה. ובפרט שהרבה נשים במדינה זו אינן נזהרות בכסוי הראש. אבל לדינא יש להתיר גם בגבוהה רק י"ח טפחים ואם שנמצאות שם גם פרועי ראש כבר הורה זקן בעל ערוך השולחן שבזה"ז

שבעה"ר יש הרבה כמות מותר להתפלל כנגדן ולכן אין למחות אבל בפחות מי"ח טפחים אסור וצריך למחות בכל התוקף כי אף אם היה אסור רק מדרבנן צריך למחות כ"ש שלע"ד הוא מדאורייתא כדהוכחתי לעיל.

והנה יש מקום לומר שרק במקדש היה אסור מדאורייתא משום דין יראה דומקדשי תיראו שאם הוא בקלות ראש אינו ביראה וא"כ בביהכ"נ הוא רק מדרבנן שאסרו גם בהם קלות ראש ולא מהני גם תנאי עיין במגילה דף כ"ח ובש"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"א וכ"ש לקלות ראש של איסור שאין מועיל בה תנאי. אבל בשעת התפלה וכשמזכירין שם שמים ודברי תורה וקדושה מסתבר שהוא דאורייתא שהלא הקדושה שתיקנו בביהכ"נ כתב הר"ן במגילה דף כ"ו שהוא משום שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה עיין שם ואם דברי הקדושה עצמן אין בהם דיני הקדושה לא היה שייך לתקן קדושה על ביהכ"נ בשבילם, ולכן משמע שבעת התפלה הרי הוא בדיני קדושה מדאורייתא ויהיה אסור לנהוג בו קלות ראש בתפלה מדאורייתא. אבל מוכרחין קצת לומר שדין זה הוא מדאורייתא בכל מקום קבוצ שהרי ההספד שלעתיד שלמדין משם לא מצאנו בו שיהיה במקדש ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש אלא משמע שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם כדי שלא יבואו לידי קלות ראש. אך אולי אף שבהספד יהיה לצניעות בעלמא הוא עכ"פ ראייה שיש בזה ענין קלות ראש שלכן יש לאסור במקדש מדאורייתא משום מצות יראה ויהיה בביהכ"נ מדרבנן ובשעת התפלה דאורייתא אבל יותר מסתבר שהוא מדאורייתא בכ"מ קבוצ.

ובלא צורך קבוצ אף במקדש מותר שהרי חנה התפללה סמוך לעלי הכהן וכהא דדחקה ונכנסה בקידושין דף נ"ב ותוספות שם מותרות נשים ליכנס בעזרה גם בלא דוחק עיין שם אף שנמצאים שם הרבה אנשים אבל במקום שצריכין להתקבץ כהא דשמחת בית השואבה וכהא דיתקבצו להספיד לעתיד הרי הוא דין מדאורייתא שצריך מחיצה להבדיל ביניהם. ולפיכך גם בבתי כנסיות שלנו שמתקבצים להתפלל צריך שתהיה מחיצה ודוקא מחיצה כזו שלא יבואו מתוכה לידי קלות ראש, שהוא או בגזזטרא שהנשים למעלה והאנשים למטה אף כשנראות משם או במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שהוא י"ח טפחים.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

בית שמואל סימן כא ס"ק ב

או להביט ביופיה. הר"י כתב דאסור מדאורייתא שנאמר לא תתורו אחרי עיניכם והרמב"ם ס"ל מדרבנן ובפנויה לכ"ע מדברי קבלה והרהור אפילו בפנויה אסור מדאורייתא:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן י

תשובה שלום להאי צורב, העוסק בחקי חורב, ה"ה כבוד אהובי האלוף התורני מוהר"ר גומפריכט אפנהיים י"ץ:
מכתבו קבלתי ואם אינני מכירו ולא ידענא ליה אך אשר בא לשאול שאילתא ומשתעי בלישנא דחכמתא הנני משיב

לכל שואל. ושורש שאלתו איש אחד אשר זכהו השם בנחלה רחבה ויש לו כפרים ויערות אשר בהיערות תרמוש כל חיתו יער אם מותר לו לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד ציד או אם אסור לישראל לעשות דבר זה אי משום צער בעלי חיים אי משום בל תשחית ואי משום שנהגו בו איסור צעב"ח כמבואר בתוס' במסכת ע"ז דף י"א והיינו בפסקי תוס' ובאו"ה כלל נ"ט סימן ל"ו כתב בשם הרא"ש כל שיש בו משום רפואה (אין בו משום רפואה) אין בו משום דרכי אמורי וכתבו התוס' בע"ז אף על פי שצעב"ח = שצער בעלי חיים = דאורייתא ואם יועיל לאיזו דבר מותר כו'. ובאמת בתוס' בע"ז דף י"א ע"א בד"ה עוקרין משמע היפך. וז"ל התוס' שם וא"ת אמאי לא פריך והא איכא צעב"ח בשלמא משום בל תשחית ליכא כיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה והוי כמו תכריכין של מאה מנה אלא צעב"ח היאך הותר וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד דרבים ודחי צעב"ח עכ"ל התוס'. וא"כ משמע מדבריהם דצעב"ח חמיר מבל תשחית ואינו מותר אפילו לצורך רק משום כבוד רבים. ופוק חזי שהתוס' קורין אותו דחיה שכבוד הרבים דחי צעב"ח וא"כ איך נימא שיהיה מותר לצורך דבר הרשות. אבל בפסקי תוס' שם כתבו צעב"ח אינו אסור אלא כשמצערה בלי ריוח עכ"ל. ובאמת דברי התוס' גופייהו כאן במסכת ע"ז שמוכח מדבריהם שאיסור צעב"ח חמור טפי מאיסור בל תשחית סותר לדברי התוס' במסכת ב"מ דף ל"ב ע"ב בד"ה מדברי שניהם כו' שכתבו וא"ת א"כ אמאי עוקרין על המלכים כו' וי"ל דמשום כבוד מלך ונשיא עדיף כמו בל תשחית דנדחה מפני כבודן כו' הרי שמדמים איסור צעב"ח לבל תשחית. ובאמת דברי התוס' בב"מ הם נגד דברי הרמב"ם דהרי שם במסכת ב"מ קיימו התוס' בהאי מ"ד דסבר צעב"ח דאורייתא והרי בל תשחית בדבר שאינו קציצת אילנות הוא רק מדרבנן. וז"ל הרמב"ם בפ"ו מהל' מלכים הלכה ח', אין קוצצין אילני מאכל כו' וכל הקוצץ לוקה ולא במצור לבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, ובהלכה יו"ד כתב ולא אילנות בלבד אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין וסותר מעין ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר על בל תשחית ואינו לוקה אלא מכות מרדות מדבריהם. הרי ששאר השחתות שאינן קציצת עץ מאכל הוא רק מדבריהם באיסור בל תשחית:

ואמנם אין לנו להאריך בזה כי כבר האריך מהרא"י בפסקים וכתבים סימן ק"ה שכל דבר שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צעב"ח וגם לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בעלי חיים לית ביה משום צעב"ח וכן מוכח בחולין דף ז' ע"ב עקרנא להו איכא צעב"ח קטלנא להו איכא משום בל תשחית הרי אף שהשיב לו על עקרנא דאיכא צעב"ח אעפ"כ אמר קטלנא להו. וא"כ אין בנדון שאלתו משום צעב"ח, ומשום בל תשחית ודאי ליכא דהרי נהנה בעור וגם אינו עושה דרך השחתה. וגם עיקר איסור בל תשחית אף שהוא מדרבנן מ"מ שורשו הוא ממה שאסרה התורה בקציצת עץ מאכל והנה שם כתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וגו' וא"כ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון שלא ישחית דבר שיכול האדם ליהנות ממנו לא ישחית ויפסיד אותו ההנאה ואולי אפילו בדבר של הפקר שייך זה אבל דבר שאין בו הפסד לשום אדם לא שייך בל תשחית, וא"כ הני חיתו יער כל זמן שהם בחיים אין בהם שום הנאה לאדם רק עיקר הנאה במותן בעורותיהם ובבשרם ואיך נימא שיהיה אסור להמיתם משום בל תשחית. ולומר שאסור מצד דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור ג"כ ליכא למיחש דדבר דלא שכיח לא שייך בו למימר שנהגו בו איסור. והנה עד כה דברנו מצד הדין:

ואמנם מאד אני תמה על גוף הדבר ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ובעשו ואין זה דרכי בני אברהם יצחק ויעקב, 3ופוק חזי לומר תבלה ותחדש כתב מהרי"ו בפסקיו הביאו רמ"א בא"ח סוף סימן רכ"ג שאין לומר כן על הנעשה מעורות בהמה משום ורחמיו על כל מעשיו, ואף שרמ"א כתב עליו שהוא טעם חלוש היינו מצד שאינו חיוב שבשבילו ימיתו בהמה וכמה עורות יש שכבר מוכן וכמה מתים מאליהם ויכולים להשתמש בעורותיהם ועם כל זה סיים רמ"א שרבים מקפידים על זה, ואיך ימית איש ישראלי בידים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בצידה ואי משום שדובים וזאבים ושאר חיות הטורפים מועדים להזיק והרי אמרו שהזאב והארי כו' כל הקודם להרגן זכה, גם זה טעות הוא מתרי טעמי, חדא שאין הלכה כר"א בזאב וארי ודוב ונמר וברדלס, ואפילו בנחש נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ב'. ועוד אפילו לר"א הרי אנו קיי"ל כריש לקיש דדוקא כשכבר הרגו וכמבואר ברמב"ם שם ועיין בכ"מ שם, ואמנם אכתי יש לבעל הדין למצוא מקום ולומר דהיינו כשיש להם בעלים ויש להם תרבות וכמבואר בסנהדרין דף ט"ו ע"ב דמסיים על דברי רשב"ל אלמא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעלים וכן הוא לשון הרמב"ם שם ארי ודוב וברדלס שיש להן תרבות ויש להם בעלים כו' וא"כ אותן שלא נתגדלו בביתם אינם בני תרבות ודרך להזיק והרי אפילו בשבת עכ"פ מותר לדרסן לפי תומו כמבואר בשבת דף קכ"א ע"ב ובשלחן ערוך סימן שי"ו סעיף יו"ד. ואמנם גם זה אינו ענין לנדון דידן דהתם כשבאו לישב במקום בני אדם והם באו לידם בחול יהרגם ובשבת ידרסם לפי תומו, והרי כך אמרו שם במסכת שבת תנו רבנן נזדמנו נחשים הרגן בידוע שנזדמנו לו להרגן כו', אבל לרדוף אחריהם ביערות מקום מעונתן כשאין רגילין לבוא לישב אין כאן מצוה ואין כאן רק לרדוף אחר תאות לבו ועצת הנדמה כטביא. ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מצידה כזו בזה לא שייך אכזריות והרי שוחטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לצורך האדם ומה לי טהורים שיאכל מבשרם ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורותיהן וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו, אבל מי שאין זה לצורך פרנסתו ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו הוא אכזריות. ועד כאן דברתי מצד יושר ההנהגה שראוי לאדם להרחיק מזה ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא שהרי כל העוסקים בזה צריכין להכנס ביערות ולהכניס עצמם בסכנות גדולות במקום גדודי חיות ורחמנא אמר ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומי לנו גדול ואומן בקי בצידה יותר מעשו שהכתוב העיד עליו ויהי עשו איש יודע ציד וכו' ופוק חזי מה אמר הוא על עצמו הנה אנכי הולך למות וגו' ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהיינו שהוא מסתכן בכל יום בין גדודי חיות וכן פירשו הרמב"ן, ומעתה איך יכניס עצמו איש יהודי למקום גדודי חיות רעות ואף גם בזה מי שהוא עני ועושה זו למחייתו לזה התורה התירה כמו כל סוחרי ימים מעבר לים שכל מה שהוא לצורך מחייתו ופרנסתו אין ברירה והתורה אמרה ואליו הוא נושא את נפשו ואמר רז"ל מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה לא על שכרו כו', אבל מי שאין עיקר כוונתו למחייתו ומתאות לבו הוא הולך אל מקום גדודי חיות ומכניס עצמו בסכנה הרי זה עובר על ונשמרתם מאוד כו'. וז"ל הרמב"ם בפ' י"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה וי"ו וכן אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי כו' וכן כל כיוצא באלו ושאר הסכנות אסור לעבור במקומן:

ומעתה אני אומר שיש בדבר זה איסור וגם סכנה, ועוד בו שלישיה שעכ"פ מזכירין עונותיו שאין זה פחות מקיר נטוי ואולי לזה כיונו חכמי המשנה במסכת ברכות פ"ד משנה ד' ר"י אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר הושע השם את עמך כו' בכל פרשת העבור כו' ואמרו שם בגמרא דף כ"ט ע"ב מאי פרשת העבור אמר רב

חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כו' איכא דאמרי כו' אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה כו' ע"ש. ולדרכנו יובן דזה המהלך במקום סכנה הוא עובר על דברי תורה דכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וגם מזכירין עונותיו וממילא הקדוש ברוך הוא מתמלא עליו עברה דאילו בשאר איסור שאדם עושה לא בשביל עבירה זו יתמלא הקדוש ברוך הוא עברה עליו אבל זה שגורם להזכיר כל עונותיו הקדוש ברוך הוא מלא עליו עברה. והנה במי שמוכרח לזה מחמת פרנסתו הורו לו חכמינו ז"ל תפלה שיתפלל על עצמו אבל מי שעושה כן בשאט נפש איך תקובל תפלתו, ולכן יש בדבר זה מדה מגונה דהיינו אכזריות וגם איסורא וסכנתא וגם הזכרת עונותיו ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן בביתו ולא יאבד זמנו בדברים כאלה. ולולא אהבתי להגביר המפורסם במדות טובות לא הייתי מזדקק להשיב על שאלה כזו. אבל להיותי יודע שהגביר וכל ביתו שפיר שמעייהו ולכן צריך אני לשמור בכל כחי את כל בני ביתו שלא יתנו מקום לשונאי הגביר שנאה מחמת קנאה שימצאו מקום להתלונן. והיה זה שלום. מנאי הטרוד.

ב"ח אבן העזר סימן סב

בקראקא נוהגין שבסעודה שעושין בליל ב' מברכין אשר ברא ולא שהשמחה במעונו והוא תימה ולא מצאתי שום טעם למנהגם זה אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומושיבין האנשים והנשים יחד בחדר אחד וכתב במנהגים (שם, הגהות אות יד) דאין מברכין שהשמחה במעונו היכא דאיכא חששא דהרהור עבירה ולפי זה ודאי היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה צריך לברך שהשמחה במעונו:

לבוש אורח חיים מנהגים סעיף לו

אין מברכין ז' ברכות בפחות מעשרה, דכתיב גבי בועז [רות ד, ב] ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגו', ואמרינן לברך ברכת חתנים. אמרו בספר חסידים [סי' שצג] כל מקום שאנשים ונשים רואין זה את זה כגון בסעודת נישואין אין לברך שהשמחה במעונו, לפי שאין שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כשיש בו הרהורי עבירה ע"כ, ואין נזהרין עכשיו בזה, ואפשר משום דעכשיו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך, דדמיין עלן כקאקי חיוורא מתוך רוב הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו.

שו"ת כתב סופר אבן העזר סימן מז

ועוד רגע אדבר במ"ש מע"כ נ"י למצוא פתח חרטה על מנהג ישן להעמיד החופה לפני חצר בהכ"נ דבאים בערבובי' יחד אנשים ונשים, ואין ראוי לברך ברכה שהכל ברא עפמ"ש ב"ש בשם הב"ח סי' ס"ב ס"ק י"א דבחדר שיש אנשים ונשים לא נכון לברך שהשמחה במעונו דאין שמחה במעונו כשיצר מתגבר, ולפמ"ש רש"י כתובו' דף ח' ע"א דברכ' שהכל נתקן בשביל שמתאספים יחד לכבוד ה' לגמול חסד מזכירי' חסדי ה' כי ברא בחסדו הכל לכבודו, ולדברי הב"ח איה כבוד ה' במקום תגבור' היצר ולכן טוב בבהכ"נ שלא יבואו רק השושבינו' אלו דבריו, אומר אני לא

יבקש ולא יבדוק ח"ו במומים במקום גדולי עולם מוסדי דור וחזי מה עמא דבר ולא פקפק אדם ע"ז ובאמת אינו מן המדומה כי הב"ח דיבר דבריו כשהם בחדר יחד באים בערבובי' באין משגיח צופה ומביט והוא אחרי אכלו ושתו כדי שבעם ומתוך שמחה וחדוה יש תגבורת היצר ואין ראוי' לברך שה"ב לכבודו וכ"ז לא שייך בשעת החופה, ועוד חילוקא רבא איכא דברכ' השמחה במעונו קאי על שמחה זו של חתן וכלה, ואומרים שהשמחה זו במעונו ולא שלנו רק שלו ואין ראוי' לברך כך במקום שיש תגבורת היצר איה שמחה לפניו ית"ש שמחה נהפכה לתוגה ר"ל, אבל ברכת שהכל ברא קאי על תחילת הברי' ברא לכבודו לעבדו ולשור מצותיו ולגמול חסד, וכיון שעיקר כוונת האסיפה לכבוד ה' ורובם העומדים שם כך כוונתם מברכים שברא לכבודו, הכל בתחילת הבריאה ואין כאן זכר אסיפה זו של עתה כנ"ל פשוט, ומ"מ בוודאי טוב ונכון בלא"ה לתקן שלא יבואו בערבובי' ויקרא לו גודר גדר משובב נתיבה לשבת, ויעיי' תוס' סוף קידושין:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן לט

בענין המחיצה שצריך להיות בביהכ"נ בין אנשים לנשים ושיעור גובהה כ"ב טבת תש"ו. מע"כ ידידי הנכבד מאד הרה"ג מוהר"ר דוד שטערן מנהל ישיבת תורה ודעת.

בהא דשאלנא לבאר ענין המחיצה שצריך להיות בין אנשים לנשים בביהכ"נ וכמה הוא שיעור גובהה אליבא דהלכתא משום שיש מקומות במדינתנו זו שהתחילו לפרוץ בענין המחיצה שבין אנשים לנשים בביהכ"נ שנשאר לנו למקדש מעט ואפשר שאין חשודים שיעברו אדינא אלא מחסרון ידיעת חומר האיסור ולכן רוצה כתר"ה שאבאר מקור הדין וחומר האיסור ושיעור גובה המחוייב.

והנה עצם הדין שאף אם האנשים הם בצד אחד והנשים בצד אחר אסורין הן להיות בלא מחיצה הוא לע"ד דינא דאורייתא. וראיה מסוכה דף נ"א שהקשה בגמ' על הגזוזטרא שעשו בעזרת נשים במוצאי יום טוב הראשון של חג כדי להושיב הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה, הכתיב הכל בכתב, שאסור להוסיף שום דבר בבנין הבית ובעזרה ותירץ רב דקרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים כדפרש"י עיין שם. ופשוט שכוונת התירוץ הוא שלכן הוא כמפורש שצריך לעשות הזיזין והגזוזטרא ולא הוצרך להאמר זה ע"י גד החוזה ונתן הנביא שהודיעו להם ע"פ ה' מלאכת התבנית והוי ג"ז ממילא בכלל הכל בכתב ואם היה רק איסור דרבנן לא היה שייך למימר שהוא ממילא בכלל הכל בכתב כיון שא"צ זה מדאורייתא ולדחות ודאי לא שייך שידחה את האיסור דהכל בכתב אף אם היה איסור מדאורייתא וכ"ש איסור שהוא מדרבנן לא ידחה איסור הכל בכתב שהוא מדאורייתא וכמפורש בחולין דמצד איסור הכל בכתב ידעין דלא בעינן כסוי הדם במוקדשין. אלא צריך לומר שהוא איסור מדאורייתא ולכן הוא ממילא כמפורש שצריך לעשות זיזין וגזוזטראות אף שלא נאמר זה ע"י הנביאים בהכל בכתב.

וכן הוא בירושלמי סוכה פ"ה ה"ב שאמרו ע"ז שעשו התיקון בהוספה על הבנין ממי למדו מדבר תורה עיין שם אלמא שהוא נקרא דבר תורה. ואף שאינו אלא קרא בדברי קבלה יש למילף שפיר שהרי לא בא הקרא לחדש איסורין שנימא לא ילפינן משם אלא שנאמר בקרא דדברי קבלה שיספידו כדין התורה אנשים לבד ונשים לבד. והוא כמו שלמדנו כמה דינים ממעשיהם של הנביאים והשופטים והמלכים שהוזכרו בקראי דדברי קבלה.

ועיין בתוס' זבחים דף ל"ג שמפורש בדבריהם, שבשביל איסור דרבנן היה איסור להוסיף שכתבו ליעבד פשפש כדי לקיים סמיכה באשם מצורע שסובר שהוא מדאורייתא ולא יצטרכו לבטל דין תיכף לסמיכה שחיטה מצד גזירה שמא ירבה בפסיעות, א"א משום דירבה בפסיעות גזירה דרבנן בעלמא היא וקרי כאן הכל בכתב עיין שם, וא"כ גם הכא אם היה זה רק מדרבנן לא היה אפשר להוסיף אלא ודאי שהוצרכו לעשות הגזוזטרא מדאורייתא שממילא הוא בכלל הכל בכתב כדלעיל.

אמנם יש לעיין בזה שכתב מהרש"א בחדושי אגדות טעם אחר על תירוץ הגמ' /סוכה נ"א/ דקרא אשכחו, דלפי שזה התיקון לא היה צורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב וכוונתו היא לכאורה

שהכל בכתב נאמר רק על דברים שעושין לצורך עבודת המקדש ולא על דברים שעושין בשביל שאר ענינים. ויש לכאורה ראייה לדבריו מהא דפי' הרא"ש במדות פ"ב ה"ג והובא בכ"מ פ"ה מבית הבחירה ה"ג בצורך הסורג שהוא להתיר איסור טלטול בשבת משום שהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולבסוף פתח עיין שם, וא"כ קשה הא הכל בכתב ואיך יכלו לעשות הסורג בשביל זה, וכאן אין לומר דכיון שצריך לטלטל הוא כמפורש שצריך לעשות הסורג דהא מדאורייתא ליכא שום איסור לטלטל כיון שעכ"פ הוא מוקף ולכן משמע לכאורה דכיון שאינו בשביל העבודה אלא משום איסור שבת לא הוה בכלל הכל בכתב כסברת מהרש"א. וא"כ אין ראייה שהוא איסור דאורייתא שהרי אף אם הוא רק מדרבנן ליכא בזה איסור דהכל בכתב.

אבל א"א לומר כן שהרי גם להוסיף בשביל כסוי הדם אינו לצורך העבודה ומ"מ אמרו בגמ' שבשביל איסור הכל בכתב ליכא מצות כסוי הדם במוקדשין. ועוד דלפ"ז למה הוצרך רב לתרץ משום דקרא אשכחו הא גם בלא קרא היה להם לעשות את התיקון כמו שעשו את הסורג בשביל היתר טלטול אף שליכא קרא, ולעצם איסור קלות ראש עם הנשים לא צריך למקרא זה להשמיענו שאסור מיהא ודאי מדרבנן שסגי לכאן וגם הא בשאר מקומות שהוזכר איסור קלות ראש עם נשים לא הביא קרא זה אלא ודאי שצריך לומר כדבארתי שמקרא זה ידעין שהוא כמפורש שצריך להבדיל בין אנשים לנשים במחיצה גם מדאורייתא וא"כ ממילא הוא כנאמר לגד החוזה ולנתן הנביא לעשות הגזזטרא. ואין להקשות מנלן מן התורה שיהיו כלל שם נשים, דהא בהקהל ודאי היו צריכין להיות שם אנשים ונשים וא"כ צריכים היו לעשות הגזזטרא בשביל הקהל וממילא מותרין גם בכל חג לעשות כן בשביל שמחת בית השואבה. ועיין בהגהות הריעב"ץ שכל הקושיא דהכל בכתב היה בשביל הזיזין שהם קבועים וממילא היה זה לכל חג ומצד הגזזטרא עצמה אין איסור. אך אף אם נאמר דלא כהריעב"ץ שאיסור מצד הכל בכתב הוא אף שלא בקביעות וכדמשמע מהא דר"פ כסוי הדם, נמי ניחא דכיון שהוא כנאמר שרשאין לעשות תוספת זה לא שייך לחלק בין הימים ויש להתיר בכל עת.

וכדי שלא יקשה להרא"ש איך היה מותר לעשות סורג להתיר איסור טלטול שהוא רק מדרבנן כיון שבכל אופן אסור להוסיף מצד הכל בכתב, צריך לומר דבר חדש שהאיסור להוסיף מצד הכל בכתב הוא בהר הבית רק בעזרת נשים ולא בחיל ושאר הר הבית לכן היה מותר לעשות את הסורג להתיר הטלטול אבל בעזרת נשים שישנו האיסור דהכל בכתב כמפורש בגמ' הוצרך רב לומר משום הקרא שהוא כמפורש.

וראיה גדולה שיש לחלק בין עזרת נשים לחיל ושאר הר הבית אף שלכאורה דין אחד להם מדאורייתא, הוא מזה שמצינו שחלוקין לענין איסור בנין עץ להרבה ראשונים שהרי שיטת הרמב"ם פ"א מביה"ב ה"ט כפי שסובר הראב"ד בשיטתו שאסור אפילו בעזרת נשים וכן סובר הראב"ד בעצמו בסוף פ"ו מע"ז שהרי תירץ על בימה של עץ שעשו למלך בעזרת נשים כמפורש בסוטה דף מ"א שהיה מותר מחמת שלשעתה היתה וכן בגזזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה דלא כדסובר בהלכות ביה"ב, וכן הביא הראב"ד בפירושו לתמיד פ"א דף כ"ז בשם תוס' צרפת בשם הר' אלחנן בה"ר יצחק ור' יצחק אביו וגם הוא עצמו סובר כן שם שיש איסור בנין של עץ אף בעזרת נשים דהא ג"כ הוצרך לתירוצים לעשיית הבימה של עץ למלך שתירץ דרק אהל דומיא דנטיעה שיושבין בצלו אסור עיין שם, וא"כ קשה טובא על תוס' צרפת בש"ר אלחנן ור' יצחק אביו ועל

הרמב"ם ועל הראב"ד שבהלכות ע"ז מהסורג שהיה מעץ כמו שפרש"י ביומא דף ט"ז וכן הר' שמעיה והרע"ב במדות פ"ב מ"ג והכ"מ בפ"ה מביה"ב ה"ג ולא מצינו מאן דפליג ורק על הראב"ד לתירוצו בתמיד לא קשה, והוא היה בקביעות ולא הקשה עליהו הראב"ד שם. ולכן מוכרחין לומר שרק עזרת נשים חמורה לאיסור עץ ולא החיל ושאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג מעץ שהיה בשאר הר הבית. ולכן גם לענין הכל בכתב יש לומר שרק בעזרת נשים בעי הכל בכתב ולא בשאר הר הבית. ואף שלענין איסור עץ יש לתרץ כהראב"ד בפירושו לתמיד דרק אהל אסור אבל מהרמב"ם שלא סבר כן שכתב ואין בונין בו עץ בולט וכן הראב"ד בהשגותיו בב' המקומות לא סבר כן ולא הכ"מ ולא תוס' צרפת מוכרחין לומר שמחלקי בין עזרת נשים לשאר הר הבית נשמע שגם הראב"ד יסבור כן שאף איסור אהל לא יהיה אלא בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית שהרי היה ניחא ליה אליביהו מסורג א"כ גם לדין הכל בכתב הוא רק בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג אף שלא היה מהכל בכתב. וא"כ אף אם נימא שסיבור הרא"ש כהראב"ד בפירושו לתמיד שלפ"ז אין ראייה מעץ ג"כ יכול לסבור שחלוק עזרת נשים לענין הכל בכתב.

ועיין בהגהות הריעב"ץ בסוכה שם שדימה דין איסור עץ לאיסור הכל בכתב שלכן כתב שקושית הגמ' מהכל בכתב הוא מהזיזין הקבועין ולא מהגזזטראות שהיו רק לפי שעה כמו שמותר מצד איסור עץ, וכוונתו לתירץ הראב"ד בהלכות ע"ז וא"כ גם לענין המקום יש לדמות. ואף שלהראב"ד דבהלכות ביה"ב שמתרץ בהא דבימה וגזזטרא שבעזרת נשים נמי ליכא איסור עץ ומ"מ הרי מפורש שיש איסור הכל בכתב מ"מ לשאר הראשונים שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית לענין איסור עץ מסתבר שחלוק גם לענין איסור הכל בכתב ששני הדינים שוין לדידהו גם לענין המקום כמו ששוין לענין הקביעות להריעב"ץ. ואף להראב"ד דביה"ב אפשר יודה לענין הכל בכתב שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית אך שבאיסור עץ סובר שליכא אף בעזרת נשים משום דכתיב באיסורו לא תטע אצל מזבח שהוא רק בעזרה כדאיתא בדבריו וקצת יש לדייק מלשונו שכתב אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר אלמא שיש באיזה איסור חלוק בין עזרת נשים להר הבית ורק בכאן לאיסור עץ סובר שליכא חלוק ולכן הזכיר שבתרווייהו מותר מצד הקרא דאצל מזבח ה'.

וטעם החלוק הוא משום דקדושת עזרת נשים חמורה משאר הר הבית כדאיתא בפ"א מכלים מ"ח. ואף שלענין הדין המוזכר שם שאין טבול יום נכנס לשם הוא רק מדרבנן כדאיתא ביבמות דף ז' מ"מ מסתבר שעצם המעלה לקדושה שיש בה הוא מדאורייתא רק שאינו נוגע לדינא דשלוח טמאים מדאורייתא משום שטמא מת נשלח רק ממחנה שכינה וזב גם מכל הר הבית ונמצא שלענין שלוח שוה עזרת נשים אף שיש בה יותר קדושה לשאר הר הבית משום שעכ"פ אינו מחנה שכינה וכל הר הבית הוא עכ"פ מחנה לוויה. ומוכרח כן לרש"י יומא דף מ"ד שפי' על מה שאר"א בר אהבה ש"מ מעלות דאורייתא שהוא גם על כל המעלות שתנן בפ"א דכלים וחשיב שם גם מה שהחיל מקודש מהר הבית ועזרת נשים מן החיל, אף שאיסור טבול"י בעזרת נשים הוא רק מדרבנן, ואיסור טמא מת בחיל נמי הוא רק מדרבנן (ואף שהרמב"ם פ"ז מביה"ב ה"ז לא נקט שהוא רק מדרבנן כמו שנקט בה"ז לענין איסור טבול"י בעזרת נשים וכן לא נקט בפ"ג מביאת מקדש ה"ה בטמא מת בחיל שהוא מדרבנן אף שנקט בה"ו בטבול"י בעזרת נשים שהוא מדרבנן וא"כ משמע לכאורה שסובר שטמא מת בחיל הוא מדאורייתא, אבל עיין בכ"מ ה"ט

שמשמע שגם הרמב"ם לא פליג וכן מוכרח דהא מפורש בנזיר דף מ"ה שבשער נקנור מותר טמא מת ליכנס מדאורייתא אף שהוא מעזרת נשים שעוד עדיף מחיל וכן בסוטה דף כ' ע"פ שם, ולכן פשוט שמה שכתב הרמב"ם בטב"י דבעזרת נשים שהוא מד"ס לומר שאף שהוא מקרא הוא רק מד"ס להוציא מלשון הברייתא כדווצרך ר' יוחנן לאשמועין וכ"ש טמא מת בחיל שליכא רמז בקראי). וא"כ איך כתב רש"י על מעלת החיל ומעלת עזרת נשים שהן מדאורייתא וע"פ בתו"י שהקשו עליו. ולכן צריך לומר כדפרשתי שעצם המעלה שקדושתו חמורה הוא דאורייתא אף שאינו נוגע לדינא דשילוח. וכן מדויק לשון רש"י בסוטה שכתב על מה שהקשה בגמ' /סוטה כ/ למימרא דמת אסור במחנה לוי, אף שאיירי שם בשער נקנור, דהא עזרת נשים וגם שערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה והרי הן כשאר הר הבית ע"פ שם משמע שיש בעצם טעם להחמיר מחמת שקדושתו יתירה אבל כיון שלא נתקדשו בקדושת עזרה הרי הוא לענין מת כשאר הר הבית משום שלא נאסר מת אלא במחנה שכינה כדבארתי. וכן משמע שגם הרמב"ם סובר כן שרק על הדין שאסור לטב"י כתב שהוא מד"ס ולא על עצם הקדושה.

ולכן מאחר שקדושת עזרת נשים חמורה אין להוכיח ממה שמצינו שבעזרת נשים יש איסור בנין עץ ואיסור הכל בכתב שגם בכל הר הבית יהיה כן. לכן ניחא זה שבסורג היה של עץ ומה שלהרא"ש לא היה זה באיסור הכל בכתב. וזה שאנו יודעים שגם בעזרת נשים יש איסור עץ הוא משום שנקרא עזרה במשנה וחצר בקרא ע"פ בתוס' פסחים דף צ"ב והאיסור בברייתא דתמיד דף כ"ח נאמר בעזרה.

ולפ"ז לא מצינו כלל סברא זו של מהרש"א וא"כ מה"ת נימא שהכל בכתב הוא רק בדבר שהוא צורך המקדש ולכן צריך לומר כדפירשתי משום שהוא כמפורש שיעשו הגזוזטרא. ואולי גם כוונת מהרש"א כדבארתי אלא שנתן טעם על מה שלא נאמר ביחוד בציוי הבנין משום דלא הוצרך לומר אלא מה שנתחדש לבנות מדין המקדש ולא מה שאסור גם מכבר בלא הבנין. וגם שאם היה מצורך המקדש היה נאמר אף אם היה ידוע שצריך לבנות.

וממילא חזין מסוגיא דסוכה /נ"א/ דאף אם היתה מחיצה אבל כזו שאפשר לבא לידי קלות ראש יש עדין אותו האיסור מדאורייתא, דהא אף בראשונה שהיו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ פרש"י שהנשים היו בעזרת נשים והאנשים היו ברחבה של הר הבית ובחיל, שהיתה מחיצה גדולה ביניהם בדין מחיצה אבל כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות את השמחה ראו שבאו לידי קלות ראש ולא הועילה המחיצה וא"כ היה עדיין אסור מדאורייתא שלכן הותר לעשות הגזוזטרא שמזה ראייה שהוא מדאורייתא כדבארתי. ואין לומר שהאיסור היה מדין יחוד שהוא מדאורייתא שמא יכנס איש לפנים, חדא דא"כ איפכא הוא לר' כהנא בקידושין דף פ"א שיותר עדיף נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, וגם לא כבריייתא דתנא איפכא ונימא שברייתא דכאן היא המתניתא דבקדושין, דהא ברייתא דהתם /קידושין פ"א/ מתיר אנשים מבפנים ונשים בחוץ והכא /סוכה נ"א/ אוסר למסקנא בתרויהו וגם אין שייך למיפלג על מעשה רב. וגם בנשים הרבה כאלו שהיו בשמחת בית השואבה אין לחוש ליחוד בין לרמב"ם בין לרש"י, שלרמב"ם שאוסר אף עם נשים הרבה אינו אוסר מצד שמא יפרוש אלא דוקא בפירוש כדאיתא בפכ"ב מאי"ב ה"ח ולרש"י שאוסר שמא יפרוש הא אינו אוסר עם הרבה נשים, ע"פ בח"מ אה"ע סי' כ"ב סק"י. ועוד שלא היה שייך יחוד כלל התם דב' המקומות היו פתוחין והולכין דרך שם בכל עת אל מחוץ להר הבית ולחיל ולעזרת נשים ולעזרה וכן מעזרה ולחוץ ועדיף מבית שפתחו פתוח לר"ה. ולכן צריך לומר שהאיסור הוא רק משום קלות

ראש, וחשבו מתחלה שמה שבאו לידי קלות ראש היה מחמת שהאנשים הוצרכו לראות דוקא דרך הנשים שהרי שניהם הסתכלו למקום אחד באו לידי קלות ראש, שאף שמצד ההסתכלות עצמה חזינן שלא היתה הקפידא דהא זה ידעו גם מתחלה, וא"כ היה באופן המותר שלא נראו מקומות המכוסים ולא חששו שיסתכלו בכוונה ליהנות שזה אסור אף במקומות המגולים ולכן התירו כשלא ידעו שיבאו לידי קלות ראש, אבל כשראו שבאו מזה לידי קלות ראש שהוא להרבות שיחה ביניהם ולנגיעה בידיהם וכדומה, התקינו להחליף שהנשים יהיו מבחוץ אחורי האנשים שבזה יש מעלה שאין הכרח שיסתכלו בהן עיין בתוס' סנהדרין דף כ'. אבל עדיין באו לידי קלות ראש שכיון שלא היתה מחיצה במקום השערים היה בא הקלות ראש מצד הנשים שראו דרך האנשים ולפיכך אף שלכל דבר הצריך מחיצה הרי הוא מחיצה גמורה מ"מ לענין הבדלת אנשים ונשים אינה כלום שעדיין הם כמעורבין ובאין לקלות ראש. ונתברר שצריכים מדאורייתא לעשות גזוזטרא שיהיו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה שרק אז אינם כמעורבין, וכלשון המשנה במדות והקיפוח כצוצטרא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין. וכן פסק הרמב"ם פ"ה מביה"ב ה"ט. אלמא שבתחלה אף שהיו מובדלין בדין מחיצה שמועילה לשאר דברים שצריכין מחיצה לא הועילה לזה ונחשבו כמעורבין ואסור מדאורייתא והוי כמפורש שיעשו גזוזטרא.

היוצא מזה גם בבתי כנסיות שמתקבצין שם אנשים ונשים להתפלל טוב יותר לעשות גזוזטרא שהנשים יהיו למעלה, ואם מאיזה טעם קשה לעשות גזוזטרא צריכים לעשות מחיצה ממש כזו שתמנע מלבוא לידי קלות ראש ולא סגי במה שנחשבה מחיצה לכל דבר כגון בשערים פתוחים כמו שראינו שלא הועילה במקדש והיה אסור מדאורייתא. ולכן לא סגי גם במחיצה של עשרה טפחים מן הקרקע שאינה כלום לענין קלות ראש שהרי יכולים לדבר ולהרבות שיחה עם הנשים בלי שום קושי וליגע בידיהם ואין לך קלות ראש גדולה מזו ונחשבו כמעורבין ממש ואסור מדאורייתא שגרועה היא ממחיצה שהבדילה בין עזרת נשים לחיל במקדש שלא הועילה אף שהיתה יותר ניכר, אלא צריכים לעשות מחיצה גבוהה במדה כזו שלא יבואו לידי קלות ראש.

אבל מסתבר לע"ד שסגי במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים, דהרי חזינן שהמחיצה אינה מצד איסור הסתכלות כדכתבתי לעיל שזה הרי ידעו גם מתחלה ומ"מ התירו ולא חשו לזה. ואף אחר התיקון הגדול לא נזכר שהיתה שם רק גזוזטרא שהיא מקרשים מונחים על הזיזין הבולטים וסתם גזוזטרא אינה במחיצה עיין עירובין דף פ"ז ובתוס' דף פ"ו ובפי' המשנה להרמב"ם שם ונמצא שנראו הנשים כיון שלא הקיפו את הגזוזטרא במחיצה ולא חשו לזה, ואף שלא נראו להאנשים שעמדו תחת הגזוזטרא מ"מ הרי נראו להאנשים העומדים באמצע.

ואף שהרמב"ם לפירושו למשנה סוכה שם כתב כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים עיין שם, בע"כ אין לפרש מצד איסור ההסתכלות כדלעיל וגם שהרי אף כשהן למעלה הן נראות מכיון שלא הוזכר שהיתה מחיצה להגזוזטרא כדלעיל. ודוחק לומר שמכיון שלא נראו אלא להעומדים באמצע ונימא ששם היו רק המרקדים בשמחת בית השואבה שהם היו רק חסידים ואנשי מעשה שלהם אין קפידא בהסתכלות כלרב גידל ברכות דף כ', שהרי לא בכל חסידים ואנשי מעשה מצינו מעלה זו דרב גידל דהא רבנן דרב גידל וכן רבנן דר' אחא בכתובות דף י"ז היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא היתה להם מעלה זו. ואדרבה אמר אב"י בסוכה דף נ"ב ובת"ח יותר מכולם ובסוף קידושין מצינו בר"מ ור' טרפון שעוד החמירו על עצמן גם בדברים שאנשים פשוטים לא נחשדו עליהם ולא סמכו על

חסידותם ותורתם. וגם ודאי שהיו באמצע גם מהעם הבאים לראות שלא נזכרו בשום מקום שלא הניחו להרואים לעמוד במקום המרקדים.

ומלשון הרמב"ם בפירושו משמע שמקום האנשים לא היה למטה תחת הגזוזטרא שכתב שהיו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים ולא כתב כלשון הרע"ב שהיו מושיבין הנשים למעלה והאנשים למטה, שהיה משמע תחת הגזוזטרא, אלא משמע שלא היו האנשים למטה מן הנשים אלא מקום האנשים היה למטה על הרצפה ומקום הנשים היה למעלה במקום גבוה וכן משמע גם מלשוננו בפ"ח מלולב הי"ב.

ובזה מובן פירושו במדות פ"ב מ"ה שכתב שהקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה עיין שם וכוונתו שלא היו זיזין יוצאין מהכותלים להניח שם גזוזטרא כפרש"י דלפירושו לא היה שם כותל אלא שעשו הגזוזטרא אטומה עד הקרקע ושקופים הוא מלשון השקפה, ונעשו כמעלות לצד העזרה שיעמדו עליהן להביט משם. ונמצא שלא היה כלל מקום תחת הגזוזטרא לא כפרש"י וא"כ נמצא שנראו הנשים לכל האנשים לפירושו של הרמב"ם. ומוכרחין לומר שכוונתו בפירושו לסוכה להסתכלות כזאת שיכולה להביא לידי קלות ראש שהוא רק כשעומדות הנשים למטה בלא מחיצה או אף במחיצה נמוכה שהן כמעורבין. וכתב זה מחמת שסובר שההסתכלות מביאה לקלות ראש כמו שכתב התי"ט ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביאה לידי קלות ראש, אבל עכ"פ רק כשאפשר לבא מזה לקלות ראש שייך לאסור וכשהן למעלה אף בלא מחיצה ולמטה במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שאין שייך לחוש לקלות ראש לא איכפת לן בהסתכלות אף להרמב"ם בפירושו לסוכה. ואף אם נסתפק בכוונתו בפירושו לדינא אין לנו אלא מש"כ הרמב"ם בהלכותיו פ"ה מביה"ב ה"ט שהוא כדי שלא יהיו מעורבין וכן בפ"ח מלולב הי"ב שכתב כדי שלא יתערבו אלו עם אלו והוא כמו שבארתי שבלא מחיצה גבוהה יחשבו כמעורבין כיון שבאין מזה לקלות ראש אבל מצד ההסתכלות עצמה אין לחוש.

ואין לטעות לפרש בלשון שקופין אטומים שכתב הרמב"ם בפירושו למדות שהיו שם חלונות שקופים אטומים וכמו בחלונות המקדש שפרש"י במנחות דף פ"ו שהיו רחבות מבפנים וצרים מבחוץ וכאן יהיה להיפוך שבאופן זה נאמר שהן רואות ואין נראות כ"כ, ונפרש בפירושו בסוכה שהוא מצד ההסתכלות לבד, שהרי לא אמר שעשו חלונות שקופים אטומים אלא שהקיפו בשקופין אטומים ואין בלשון הזה חלונות כלל, ולכן צריך לפרש כמו שפירשתי.

ולכן במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שמסתבר שאין לבוא לידי קלות ראש יש להתיר. והוא גובה ג' אמות שהן י"ח טפחים כדאיתא בשבת דף צ"ב עיין ברש"י ותוס' שם ובתוס' עירובין דף מ"ח ותוס' ב"ב דף ק'. ואף שלרשב"ם שם שעם הראש הוא ג' אמות יש להקל ב"ז טפחים שפחות מ"ז ושליש א"א כדי שלא יקשה עליו מהא דשבת שמפורש שם שלכה"פ קרוב ל"ז הו"ו עד הכתפים, מ"מ יש להצריך י"ח טפחים כתוס' שפי' הרשב"ם תמוה. ואף שנראים הראשים אף ב"ח טפחים כשעומדות, לא יבא מזה לידי קלות ראש. והמחמירין להגביה המחיצה עד שלא יתראו גם ראשיהן תבוא עליהן ברכה. ובפרט שהרבה נשים במדינה זו אינן נזהרות בכסוי הראש. אבל לדינא יש להתיר גם בגבוהה רק י"ח טפחים ואם שנמצאות שם גם פרועי ראש כבר הורה זקן בעל ערוך השולחן שבזה"ז

שבעה"ר יש הרבה כמות מותר להתפלל כנגדן ולכן אין למחות אבל בפחות מי"ח טפחים אסור וצריך למחות בכל התוקף כי אף אם היה אסור רק מדרבנן צריך למחות כ"ש שלע"ד הוא מדאורייתא כדהוכחתי לעיל.

והנה יש מקום לומר שרק במקדש היה אסור מדאורייתא משום דין יראה דומקדשי תיראו שאם הוא בקלות ראש אינו ביראה וא"כ בביהכ"נ הוא רק מדרבנן שאסרו גם בהם קלות ראש ולא מהני גם תנאי עיין במגילה דף כ"ח ובש"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"א וכ"ש לקלות ראש של איסור שאין מועיל בה תנאי. אבל בשעת התפלה וכשמזכירין שם שמים ודברי תורה וקדושה מסתבר שהוא דאורייתא שהלא הקדושה שתיקנו בביהכ"נ כתב הר"ן במגילה דף כ"ו שהוא משום שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה עיין שם ואם דברי הקדושה עצמן אין בהם דיני הקדושה לא היה שייך לתקן קדושה על ביהכ"נ בשבילם, ולכן משמע שבעת התפלה הרי הוא בדיני קדושה מדאורייתא ויהיה אסור לנהוג בו קלות ראש בתפלה מדאורייתא. אבל מוכרחין קצת לומר שדין זה הוא מדאורייתא בכל מקום קבוצ שיהי ההספד שלעתידי שלמדין משם לא מצאנו בו שיהיה במקדש ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש אלא משמע שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם כדי שלא יבואו לידי קלות ראש. אך אולי אף שבהספד יהיה לצניעות בעלמא הוא עכ"פ ראייה שיש בזה ענין קלות ראש שלכן יש לאסור במקדש מדאורייתא משום מצות יראה ויהיה בביהכ"נ מדרבנן ובשעת התפלה דאורייתא אבל יותר מסתבר שהוא מדאורייתא בכ"מ קבוצ.

ובלא צורך קבוצ אף במקדש מותר שהרי חנה התפללה סמוך לעלי הכהן וכהא דדחקה ונכנסה בקידושין דף נ"ב ותוספות שם מותרות נשים ליכנס בעזרה גם בלא דוחק עיין שם אף שנמצאים שם הרבה אנשים אבל במקום שצריכין להתקבץ כהא דשמחת בית השואבה וכהא דיתקבצו להספיד לעתיד הרי הוא דין מדאורייתא שצריך מחיצה להבדיל ביניהם. ולפיכך גם בבתי כנסיות שלנו שמתקבצים להתפלל צריך שתהיה מחיצה ודוקא מחיצה כזו שלא יבואו מתוכה לידי קלות ראש, שהוא או בגזזטרא שהנשים למעלה והאנשים למטה אף כשנראות משם או במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שהוא י"ח טפחים.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

עיינ'ך מא'ש שאינו שלה, עכ"ל יעו"ש. ולפענ"ד אין להחמיר בזה שנהגו מקדמת דנא בין הראשונים במקום גדולים וקדושים שבי' ציככ"ם צאופן זה שיכלו הנשים לראות, גם בפס"ד הי"ל לא נזכר שום קפידא על הנשים חלה על האנשים, וכן הי' ציככ"מ בשמחת בית השואבה כמבואר במשנה ובגמרא וכל המפרשים שהנשים יכלו לראות.

ומה שנהגה לכאורכ מכספרי, הנה ראשית י"ל דלא צריכי' בן מתנת שאין רמז מזה צ"ס, והרבה פוסקים סוברים שהוא כלל גדול, דכל תוספתא או צרייתא שלא הוזכרה בגמרא משמחתא היא, דמתנתא כיון שרנו חכמי צ"ס לחצר התלמוד חקרו ודרשו בכל הספרים וזכירו אותם שהם צני' סמכא בדווקא, כמ"ש ר"ש חלגזי בספר גופי הלכות. ואף מדברי המשנה אין למדין חלה מהגמרא כמבואר במסכת נדה דף ז' ע"ב אין למדין הלכה מפני תלמוד, ופירש"י דאין למדין הלכה מתוך המשנה. וצרייתא ששנוי' בהן הלכה כפלוני שהאמוראים האחרונים דקדקו צעמני התנאים ובעמידו הלכה על צורי'. וזירושלמי (פאה פ"ב כ"ד) אמרו אין למדין לא מן הלכות ולא מן אגדות ולא מן התוספתות חלה מן הגמרא. ואף שדעת כמה פוסקים שלמדו מצרייתות ואפילו מן האגדות שלא הוזכרו צ"ס כיחא שאין סותרין דברי צ"ס, חלל חס' יש סתירה נגדם צ"ס, דברי צ"ס עיקר. ועי' ברמב"ם פ"ג מהלכות מעילה הלכה ד' שתמה הראצ"ד על ברמב"ם למח סמך על תוספתא שהיא נגד המשנה ובגמרא. וצ"מ חירץ שאפשר ליישב התוספתא שאינה סותרת המשנה ובגמרא ולכן הביאה. ובהלכות מקוואות פ"ט הלכה י"א שם הוא צבייך שהרמב"ם השמיט התוספתא והראצ"ד הביאה, וכתב שם צ"מ כמ"מ כמעט שהשמיטו ברמב"ם והראצ"ש התוספתא בשביל שמשנה נכתב בסתם משמע שאין המשנה סותרת כוותי', וי"ל להראצ"ד ושאר פוסקים שהביאו דברי התוספתא שאפשר לתרץ ולהשוות עם דברי המשנה. עכ"פ אין לתלמוד הלכה משום מקום שסותר דברי צ"ס. וי"ל באו"ז בגדול צהצותיו סימן תשנ"ד: והנה התלמוד שלנו שאנו עוסקים בו תמיד פמה גירסות משונות יש בו כ"ש צרייתות וירושלמי שאין לנו עוסקים בו ואפילו תוספתא דר"ה ספרא וספרי' לנו רואין שצממה מקומות מציאן בתלמוד ומחסר בהן ומיותר בהן, לפיכך אין לסמוך על שום צרייתא חס' הוא כנגד התלמוד כי התלמוד נכתב להוראה כדאמרין רבינא ורב אחי סוף הוראה, חמנם עוב להביא סעד מן הצרייתות לצאר דבר שהוא סתום ונעלם בתלמוד חלל לא לסתור דברי התלמוד כי הספרים נשתצו בידי סופרים או היו פלוגתא ואלו

ולא צכפס"ד שדפס בשנת תרכ"ץ שחתום עליו יותר משצעים גאונים ולדיקים, וצ"ס' לצ העברי ח"ש ועוד צכמה ספרים שנתפשו אז בעתיקו פס"ד זה אות צאות, וכתבו שם ע' סעיפים ממנהגי ציככ"ג, וצמעיף כ' כתבו: חסור לעשות מחילה במבדלת בין עזרת נשים ואנשים, רק צאופן: אשר לא יוכלו להסתכל אנשים בנשים, רק יעשו כנהוג מימי קדם, וכן חס' כבר נעשה לא יכנסו צה. וסיימו לצסוף וי"ל: ואלו צתי כנסיות אשר כתבו שחסור ליכנס צחוכס, אין חילוק בין אשר ימים לשבת ויו"ט ור"ה ויוכ"ג, ואף חס' לריך להתפלל על ידי זה ציחידות. והאריכו עוד אחי"צ לצאר שזה חמור יותר מכל איסורין שצחורה, יעו"ש צנועס דצריכס, ואחי"צ חתמו ע"ז גם רצותינו בקדושים מנלנו ומידיעשוב צוקללכ"ה. ולמטן חיבת הקדוש אפתיק לשונס, וי"ל מן הקדוש צפל דצרי חיים זלכ"ה מנלנו: כל דצריס הי"ל חסורים כמה עפ"י השו"ע ובפוסקים וחסור לשנות שום מנהג ישראל צצנין ציככ"ס או צאחא נימוס ומנהג המקוצל מאצותינו ומדורות הראשונים, ומהשנה ידו על התחטובה. וחתם שמו הקדוש. וכן כתב אחי"צ מן הקדוש מכרי"א זלכ"ה מידיעשוב, וי"ל: כניי צאחי כיבודא ועוד לקרא ליתן חוקף לתורה כק' דח ישראל שיקיים ואסור לשנות ולנעות מדרך החורה כנמסר לנו ממעמד בר סיני וממנהג אצותינו כתנאים ובאמוראים כק' כמבואר לעיל צחתימות ברצנים ולכל השומע ינעס. וחתם שמו הקדוש. הנה מפורש דצריכס שכ"ז חסור עפ"י השו"ע ובפוסקים ואין זה איסור חדש ומאן ספין צדור הזה לחלוק על האריות חלה, ואף חס' יתקצצו כל דורינו זה אין צהמינו להכריע אף לפורן אחת מהם, ואמרו חכז"ל (שבת דף קי"ב ע"ב) חס' הראשונים כמנלכיס וכו' לנו כחמורים, חלל חנחו אין לנו אפילו כצפריי החמורים לגצי הראשונים כמנלכיס, אך חלו חיינו עומדים על המשמר שלא לשנות עכ"פ מדרכיכס וממנהגיכס הקודמים, לא חיינו מניעים. לירידה מוראס צאחא אף צעיקצא דמשיחא ר"ל.

ח

והנה צש"ח תשורת ש"י סימן קכ"ה החמיר עוד יותר שריך לעשות ציכככ"ס צאופן שגס הנשים לא יוכלו לראות חל האנשים, והביא ע"ז מהספרי כוצא צילקוט שמעוני שמואל ע' וי"ל: כצואכס בעיר וגו' כל האורח הזה למה, מציעות צנוי של שאלו היו ולא היו שציעות ממנו דצרי ר' יודא, ח"ל ר' יוסי אחי עשית צנות ישראל כזונות, וכלא כשם שאי"א לאיש. לזון עיינו מאשכ שאינה ראוי' לו כך אי"א לאשכ לזון חת

הוצא בתלמוד שמה היו משצין או מעמידין אותה כיחידה לפיכך אין לסמוך כ"ל על התלמוד. וכבר הצאתי שמואל במשנה פ"ב דמדות משנה כי שחלקה היתה בראשונה וסקיפו' כולל משה' שהגשים ראות מלמעלה ובמסכת סוכה (דף י"א) קראו לה תיקון גדול.

ובתש"ו תשורת ש"י כ"ל בעיר צה וכתב שאין דין אפשר משאי אפשר בדאיתא בפ"ק דחולין דף י"ב ע"ל וכ"ל לא היה אפשר מלסקיף מתמת רבויין, וגם לעכב ע"י הגשים שלא יצאו לראות לא כי אפשר. ואין דבריו מוציאים כלל למע לא היה אפשר לעכב על הגשים שלא יצאו, כלל לא בזמן שציהמ"ק כי קיים כי ידם תקיפה ושמו צדיקמ"ק שלא יכנס שום אדם למקום שאסור לו ליכנס, ואלו היו רוצים לעכב על הגשים שלא יצאו צודאי היו יכולין לעשותו, ואין זה דמיון לחולין י"ב ע"ל שלא כי שום אפשרות כלל לצדוק בפסח וקדשים. ומע שציהמ"ק ראי' ממה שלא עיכבו את הגשים בראשונה כשצאו לידי קלות ראש, כבר ציאתי לעיל טעמם ונימוקם שבראשונה ואין להציהמ"ק מזה ראי' כלל כמוצאן ואין לזכר. להאריך צה כלל. אך קצת י"ל שלכן לא כי אפשר צציהמ"ק שראו לנחון שיראו הגשים עבודה זו צדיקמ"ק שבי' יסוד גדול לקדושה ועברה ושמירת כל החורב כולל בכל השנה, וא"כ אולי אפ"ל שאף שזה אסור צציהמ"ק מ"מ התועלת הגדול שבי' נמשך מראיית שמחה צית כשואצב דומה זה ואין לבטל. אבל מסתמיות דברי המשנה והש"ס שכתבו שעשו צה תיקון גדול ולא בעירו כלל שפדין חית צי' איסורא חלה שכתירו אז, נראה שבה תיקון צכתלע ולית צי' איסורא צשום מקום. ואין קושי' אם נומא שבראשונים ז"ל הבינו מדברי המשנה והש"ס צזה שחל נגד הספרי. ולכלן יתצאר עוד כרצו ראיות צרורות יותר מן הש"ס נגד דברי הספרי.

וב"ש צתשו' תשורת ש"י מזה דברי הספרי האלו להגם דורות שלפנינו לא חזרו צזה כבר אמרו בפ"ק דחולין דף י' ע"ב וכתב נחש הנחשה וכו' אפשר צה אסור וכו', אין זה דמיון כלל להסם, דשם מיירי צרצו ור"מ שכתירו מזה שאסרו חצותיכם, כי הנחשים היו ופליגי שכתנאים האחרונים יכלו לחלוק על התנאים הראשונים, וע"ז הביא מהסם ויבשפט, וכתבו שם בתוספות דף ז' ע"ל ד"ב חלה, דל"ל טעם בטעות שטעו צו הראשונים שבי' סבורים שאסור לצערן ימן שנמשך על פי הדיבור וחזקי' במלך צצין שזה טעות וכו' צכחו לחלוק עליהם ולומר שטעו, אך כדי לתקן הא"ך אפשר לומר שהגיה אליהם טעות

זה ע"ז משני שהסיבה הוצ צציהמ"ק שכתבו לו מקום להתגדר, אבל היכא שח"ל לומר דפליגי כמו צציהמ"ק שמקשין על איזה אמורא מכתנאים אינו מתקן צשום מקום שלכן אמר דלא כותי' צציהמ"ק שכתבו לו מקום להתגדר, דכיון שלא יוכל לחלוק עליו לא יוכל ג"כ לומר עליו שטעב וכתבו לו מקום להתגדר. ומכש"כ אין יתמי דיתמי שלא נוכל לומר כך על גאונים וקדושים שדורות שלפנינו, וכלואי שזכר לצצין דעת חכמים אף מקצת מן המקצת מדרכיהם ומנהגיהם שצטומק חכמתם, וכי ח"י נוכל גם לחנוט להתיר מזה שאסרו בראשונים ז"ל כמו שכתירו ר"מ ורבי על סמך זה שכתבו להם מקום להתגדר, וחלילה לנו להעלות על הדעת כן דלא ליפוק מיני' תורצא. וברש"ל צתשו' ח"צ סימן שצ"ב כתב לראשונים שומעים וכו' שדברי ראשונים שכו' צקיאם ונודעב חכמתן ומקצתן הם דברי קבלה וכו' ואפילו אומרים על ימין שחל שמהל כלומר אפילו מזה שיראה צציהמ"ק שחל ימין וזה אומרים שחל שמהל שמהל להם, עכ"ל. ועי' רמז"ס פ"י מכל' שמיטה ויוצא כי' שסמך על בגאונים אף צמה שלפי דעתו הוצ נגד דברי הש"ס ימן שכתבו וכתבם המה עמודים גדולים צבורה וזהם ראוי להתלות, וצפרט שזה רגיל כרצו צדברי הפוסקים שדוחין איזה צרייתא שלא הוצא צש"ס חס לפי דעתם נראה מסוגיית הש"ס שחלקת על אותה בצרייתא, ובצאתי למעלה מקצת מקומות ויש טוצה כזה, ואין להאריך.

פ

ונרפ"ע צ"ד עוד ראיות צרורות מן הש"ס, צצרכות דף כ' ע"ל דרצ גידל כוכ יתיב אשערי עציבה, אמרי לי' רצון לא מסתפי מר מיאכ"ר, אמר לכו דמיון צאפאי כי קאקי חיורין, ר"י כוכ רגיל דאזיל ויתביב אשערי עציבה, אמר כי סלקן צנות ישראל מטציבה מסתכלן צי וניכוי לכו ארעא שפירי דכוותי, אמרי ליה רצון ולא מיסתפי מר מעינא צישא ח"ל חנא מחרצ דיוסף קאחינא וכו', ופירש"י ז"ל ר"י אדם יפה תואר כוכ. וכתבא לדעת הספרי שטעו צנות ישראל איסור צמה שהסתכלו ציפיו של שחל המלך ח"כ הא"ך עשה ר"י צכוונה שיסתכלו צו צנות ישראל וליעצדו איסורא. וע"כ שצש"ס לא צצרו צזה שום איסור. וכתבכות בצ"ח שם כתב דכא דלא אמרו לרצ גידל מעינא צישא כמו לר"י ביינו משום דר"י הוו מסתכלי צי' ושייך עינא צישא, משא"כ רצ גידל, אבל קשיא אמאי לא אמרי לר"י לא מיסתפי מר מיאכ"ר, ותי' משום דר"י עפעפיו

גם נראה לפימ"ש כר"ש צפרק שני דברות סימן ט'
דמדנקיט בגמרא האי טעמא ושציק בני טעמי
אחריו דמנחות ש"מ דלויזא דכלתא נקט טעמא. וכן
מבואר בתוספות סוכה דף י"א ע"א ד"ה דרז, דמדנקיט
האי טעמא ושציק טעמי אחריו דמנחות ש"מ דכוא
עיקר. ונמלא דאף בשני טעמים שבוזאו צ"ס ולא
בכרישו איחא מהם העיקר מ"מ אם במקום אחר לא
כתבו אלא חד טעמא ידעינן שכווא בעיקר, וא"כ
נראה שגם בשני לשונות כן, דאף לדעת הסוצרין דלישנא
צתרא עיקר, מ"מ אין זה אלא כשאין לנו הכרעה אחרת
אבל אם במקום אחר השמיטו לשון צתרא ולא כתבו
אלא בלישנא קמא כיוי זה הכרעה שכווא בעיקר. ולפי"ז
אף אלו היו מביאין צ"ס צאחא מקום שני הלשונות
כמו שהמה בספרי אם השמיטו במקום אחר אין לחוש
לו ומכש"כ כשלא בוצא כלל צ"ס דודאי אמרין דנדחה
מדברי הש"ס.

גם ממה שכתבו צ"ס כ"פ חומר האיסור של הסתכלות
בהנשים בנשים ואפי' בצדדי לצעוין שלה ולא בזכירו
בשום מקום שגם לנשים אסור להסתכל, וזה ודאי שאיסור
הסתכלות של האנשים חמור יותר אף לפי אותו הלשון
של הספרי שאוסר גם לנשים, שהרי כתב הלשון כשם
שאסור לאיש וכו' כך אסור לאשה ותלה צ"ז, וציוולא
בזה אמרו במס' תענית דף ז' ע"א מי נתלה צמי כיו
אומר קטן נתלה בצדול, וא"כ אם אסור גם לנשים כיו
זה רבותא יותר, ולמה שצקי צ"ס מה שכווא רבותא
יותר דאיכא למיטעי, וציוולא בזה כתב רש"י ז"ל
במס' ביצה דף י"ט ע"א שאין ראוי לפרש כן לדרדקי
דבי רב דא"כ ליתני קילתא ושמינין חמירתא, אבל כשפסא
דאשמעינן משיקין איכא למימר דוקא נקט אבל בעצלה
לא. וכעין זה הוא גם צ"ז דמדולא אמרו צ"ס איסור
זה של הסתכלות צ"מ אלא צאנשים ש"מ דדוקא הוא
רק צאנשים. ואולי גם צלשון הספרי אין האיסור אלא
בידעינן שמציטות לשם תענוג מיופיו, כמו שסוצב על
הלשון שאמר ולא היו שציטות ממנו, וזה ודאי גרע
(ועיין עוד צחידושי פרקי חצות פרק ב', שכל ראיית
פריצות צריך להזכיר את הנקצות יותר מן הזכרים),
אבל צסתם לא חיישינן להכי צנשים, כמו שכווכחתי
צראיות צרורות מן הש"ס. ויפכ עשו הראשונים שלא
הקפידו צציהכנ"ס אם הי' נעשה צאופן שיכיו הנשים
רצאות כמו שהי' צציהמ"ק, ואין להחמיר כלל צמה שלא
החמירו הם מכמה טעמים, צפרע שלפעמים הוא חומר
דאחי לדי קולא, אבל אם נעשה צאופן שגראות הנשים
להאנשים אף צמקתא צאחא אופן שכווא זה ודאי איסור
צורר מדינא דש"ס וכפוסקים כאשר נתצאר למעלה.

מכסין את עיניו ולא ראה. ולפעמ"ד מה שלא אמרו
לי' לרי' ולא מוסתפי מר מילכ"ר צלא"כ לק"מ דאמר
שחידש לנו רב גידל דמי שצורר צנפשו דדמיין לי'
כקאקי חיוורי אין לחוש ח"כ ידעו דגם לרי' אפשר
לתרץ כן, אבל דא ודאי קושי' לפי דברי הספרי דכיון
שסתכלו צו הנשים כ"כ עד שאמרו לו לפחד מצינא
צישא הוו לבו למימר לי' לא מוסתפי מר מאיסור
הסתכלות גופי' של הנשים שאינם צמדריגה זו, וע"כ
שאין לחוש לזה בנשים.

עוד ראוי, דכנה ז"ל צצרייתא כפי מה שבוזא צילקוט
שמעוני שמואל ט' עכ"כ צצואכס בעיר כן תמלאון
אותו וגו', כ"כ למכ, רב אמר שהנשים דצרייות כן
ושמואל אמר כדי להסתכל ציפיו של שאל רבי אמר
לפי שאין מלכות נוגעת צצצרתא אפינ' כמלא נימא,
ואית דאמרי צכאי לישנא כל האורך הזה למכ מציטות
צנויו של שאל היו דברי ר' יודא, אמר לי' ר' יוסי
א"כ עשית צנות ישראל צזונות, וכלא בשם שא"ל לאיש
לזון עיניו מאשה שאינה ראוי' לו כך ח"א להשכ לזון
עיני' מאיש שאינו שלה, אלא שלא בגיעה עדין השעב
וכו'. נמלא לפי"ז דאף צלשון צצרייתא שצספרי צלישנא
קמא לא חזר שום לשון איסור על הסתכלות של הנשים,
אלא ג' פלוגתות צטעם אריכת הדברים, ואפשר כלכו
איתנייכו ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי, ואך צלשון
האית דאמרי מוזכר לשון איסור לפי דעת ר' יוסי,
וצגמרא צצרות דף מ"ה ע"ב צצא לישנא קמא של
צצרייתא כג' פלוגתות צלשון שכוזאו צספרי צלישנא
קמא אלא שצמקום ר' כתב ר"י ולשון האית דאמרי
השמיטו לגמרי צ"ס ולא בזכירו כלל מלשון איסור,
א"כ חזין צכדיא שדעת הש"ס כל"ק שאין שם שום
רמז לאיסור. גם לפי לשון הספרי שכוזא שתי הלשונות
מבואר צתוספות ע"ז דף ז' ע"א ד"ה צשל, דלדעת
ריצ"א כל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר
והלכה בלישנא קמא, ורצינו שמשון הי' מפרש דצכל
מקום שיש להתצצר בחד מיני' משיטת התלמוד צתרי'
אזלינן. נמלא דלשיטת ריצ"א אף לפי דברי הספרי אין
לאסור כי אין האיסור אלא צלשון אית דאמרי ואין
הלכה כן אלא בלישנא קמא, אלא אפילו לדעת הסוצרים
דלישנא צתרא עיקר מ"מ אין זה אלא כשאין לנו
הוכחה אחרת, אבל לא פליגי על מה שכוזאו צ"ס
הר"ש דצכל מקום שיש להתצצר בחד מיני' משיטת התלמוד
צתרי' אזלינן, וכיון שנתצאר משיטת התלמוד שלא
צצאו אלא לישנא קמא ודאי דהלכה כן צפרע שיש גם
ראיות אחרות מן הש"ס.

י

הוצרכנו לכ"ז במקום שכולכים צלגים קדמוניות וכו' שבי"ח שצדדי לא כלכו שם צבילי שער או גילוי צד ח"ו, וכו' שלמדו זה (סוכה דף י"ב ע"א) מקרא דוספדה בארץ שזה קאי על לעתיד אחר ציאת המשיח ואחר שנשחט בי"ח שצדדי י"ח אז הכל כדת וכלכה, אעפ"י במקום קיבוצ לריך לעשות גזר לערו' צמחי' כראוי, אבל במקום שכולכין צבילי שער וגילוי זרועות וצד צל"ח אסור להחפיל ולומר שום דבר שצדקושה נגדם אפילו להאיש צציתו כמצוה צגמרא. (ברכות דף כ"ד ע"א) וצ"ע סימן ע"ב. וצחשו' ה"ל סמך עצמו להתיר גם זה על סמך דברי הערוך בשלחן (סימן ע"ב ע"פ ז') שאף שזוהי כרכובי על גודל הפירוש של גילוי שער וכתב אוי לנו שעלכ צימנו כך, אעפ"י לענין חס להחפיל ולצדק נגדם כתב דכיון שפשהח המספחה ואין שומע ורגילין לעשות כן שוב כיו לענין חפלה כמו שכתבו בצחולות דכיון שרגילות לעשות כן ליכא הכרח.

והנה צאלו כצתי כנסיות אף לפי דברי הערוך בשלחן אסור להחפיל ולומר שם דבר שצדקושה כאשר אצאר להלן, אך תחלה ראיתי לצאר שגם דברי הערוך בשלחן צא כמה תמוכים מה שחידש להתיר צנשואות מחמת שרגילים צפירוש צעוב"ר לדמותם ע"י לצחולות, בלא צצחולות לא אסרו חכ"ל מעולם אבל צנשואות שכבר אסרו חכ"ל ופשט איסורו צכל ישראל ממנו הש"ס עד עכשיו מצוה צגמרא צי"ח פ"ק (דף כ' ע"א) וצמ"צ פ"צ מה"ל ממרים כ"צ וג' צגזירה שחפשה צישאל ח"א לצטלה אפילו צטל בטעם שצצצילו גזרו בראשונים, וצדאית צי' סייג לעצירה אפילו צ"ד גדול מן בראשונים לא יוכל לצטל. וצחוספות פסחים פרק מקום שוכנו דף נ' ע"א שאסור לעשות מלאכה צערי"פ צצציל בקרבן ואף צזמן בא דליכא הקרצה כיון שנאסר אז אסור לעולם, וכן הוא צכמה מקומות, וזה ודאי דלא דמי למכ שאין צוהרין משום גילוי כיון שאין הנחשים מצויין ציינו, כמ"ש בתוס' צע"ז דף ל"ב ע"א ד"ב חדא, שאין לומר צזה דבר צצמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו מתחלה לא אסרו אלא צמקום שבהנחשים מצויין, וכמ"ש בתוס' שם צע"ז דף נ"ז ע"ב לענין יין כסך שלא אסרו אלא על המנסכים, ועי' פרי"ח (יו"ד סימן קט"ז) שצאריך, וצדצרים פשוטים דצבילי גם אז צשעת הצזירה כי מקומות שלא כי נחשים מצויין, וכן ציי"ג גם אז כי נכרים שלא כי מנסכים ולא פלחי לע"ז, אי"כ גם אז צתחלה הצזירה

שלא אסרו אלא על המקומות שבהנחשים מצויין ונמא שכוליאו את המקומות שאין בהנחשים מצויין מכלל האיסור עוד צתחלה הצזירה ולא נאסרו מעולם, אי"כ גם עכשיו מקומות שאין בהנחשים מצויין לא נשתנו מכמו שבי" כן צתחלה הצזירה ולא נכנסו למנין מעולם וכן כיו"צ, אבל צבילי שער צנשואות שאסרו חכ"ל, זה ודאי כי אסור לעולם כי לא כי הפירוש כרמב הכזה צישראל ולא עלה על דעת מעולם, אך ע"י צפרושות האלה צצדור הצחרון ר"ל אחר רוח לצטל תקנות חכ"ל מה שנאסר עוד ממנו הש"ס, וזה ודאי אסור אף אלו כי באמת צדצרו ע"י צפרושות פסק כה בי"ח"ר וצטל בטעם.

ועוד ודאי כצגזרו חכ"ל על הנשואות לא פלוג רבנן צתקנתן ואסרו אף צרגילות, דכע עמך בלא צין צחולות לנשואות אין הפרש זמן אלא אחי רגעים של זמן החופה או הציה, זה ודאי שלא נזכר צשום מקום כמה זמן יבי' אחר הנשואין שיתחיל האיסור, וע"כ שלא חלקו צזה אלא חיקף אחר הנשואין מתחיל האיסור, וא"כ כיון שעד הנשואין לא כי לנו לחוש להכרחא מחמת הצגילות, האין צחותן הרגעים המעטים של זמן הנשואין נשתנה אלא בטעם מרגילות לשאין צה רגילות, וע"כ דכך כי צחקק צנשואה אסור וצצחולה מותר ולא פלוג רבנן צתקנתם דכיון שנעשית נשואה אינו מועיל אף מה שבי"ח רגילה צביתר. וכן מי שצדמן לפניו נשים שאין לו שום היכרות עמם ואינו יודע כלל חס כמה צחולות או נשואות כדין הוא כך שלנגד צצחולות מותר להחפיל ונגד צנשואות אסור, אף דאלו לא שייך בלל איתו בטעם לחלק צין רגילות לאין רגילות כי אינו יודע כלל מה כמה ואין לו שום רגילות וצכירות עמם, וע"כ שזה תקנה מוחלעת לחלק צין צחולה לנשואה. ומ"ש אחי פוסקים בטעם מחמת צצחולה רגילה כן זה רק טעם והצצר על תחלה צחקקה מה שראו חכ"ל לחלק צין צחולה לנשואה שצצחולה עפ"י רוב הצגילות כן, כי העיקר מה שבי" נ"מ צחקקה זו להאיש צציתו צצמותיו ומשפחתו, כי אין שכיח כ"כ לאנשים כשרים שיצטרכו לקרות ק"ש ולהחפיל נגד נשים זרות, וצצית הצנסת צודאי כי מחילה כדינו, וכל תקנות חכ"ל נעשו לפי מה שראו כמה ששכיח עפ"י רוב, אבל צעם צחקקה צודאי לא פלוג רבנן צתקנתם ולא ניתן לנו לחקור חס יש צו רגילות או לא ואין צכחיו לצטל כלל מדצריהם אפילו אי כי צטל בטעם.

ועוד לפי"מ שצכציר הפרי"ח שם בטעם שלא צחירו צצציות עכ"ס אף צמקומות שצממידים צעשצים דאפשר שיצא זמן שלא יעמידו צעשצים או לאיח סיבה

גם הם יעמידו צפור קיבת צילת ומ"ה לא פלוג רבן צמילתיכו, ועי"ש. ולפי"ז צודאי שאין לדמות כלל נשואות לצתולות, שצתולות שמונתין לילך צגילוי ראש זה דבר שאינו משתנה לעולם, אבל נשואות שאסורין מה"ט לילך צגילוי ראש ואינו אלא פריעות מורא הכי נחליע ח"ו שא"ל שישצו צתשוצה לעולם וכמנצ הרע וכמר כזה ח"ו לא ישתנה עוד, ונדבר שאפשר שישתנה להיות חוזר חלילה לא פלוג רבן צמילתיכו לבעל תקנתם כמו שלא התירו מטעם זה צגציות חף צמקומות שמעמידין בעשבים, ועכ"פ אינו דומה לצתולות. וצגמרל ר"ב דף ל' ע"א וסוכה דף מ"א ע"א שגזר רי"ז על יום הכף, מ"ע מהרה יבנה ציבמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו וכו', ואין מקום לגזירה זו אלא כשנצנה צלילה או סמוך לשקיעת החמה, ופירשו שם רש"י ותוס' דאף דאין צגין ציבמ"ק צלילה גם אינו דומה יו"ט כ"מ צגין הצנוי צידי אדם אבל מקדש כעתיד שאנו מלפים צנוי ומשוכלל יגלה ויצא מן השמים. הרי שגזרו גזירה מתחלה מה שאינו רק עצור אותו ביום שיכ"י אחר שיצאו ציבמ"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, ואז צודאי כל ישראל יעשו תשובה, כמצואר צרמצי"ס פי"א מהלכות מלכים הלכה ד' שהמלך המשיח יכופ את כל ישראל לילך בפי תורה שצכתצ ושצע"פ ולחזק צדקה ויתקן את כל העולם כולו לעצוד את ה' ציחד, וצפי"צ הלכה צ' כתצ שיעמוד אז צציה ליישר ישראל ולכנין לצם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'. גם כעת צגולה צמנצ הרע וכמר ר"ל אף שצדרך כלל צודאי לא אכשיר דתא, מ"ע צאחה מקומן לפעמים צאחה פרטים נעשה שינוי למעלותא. גם לפעמים צאים למקומות הפרטים אנהים מסצציה אחרת שנוכגים צנניעות ואינם רגילים כלל צפריעות ולהם צודאי אסור, וא"כ נלמד למר צמקום אחד לאו כל אפין שוין לה מותר ולה אסור. ועכ"פ כיון שאנו רואין שגזרו גזירה מתחלה אף שאינו אלא עצור אותו ביום שהוא אחר שיצא ציבמ"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, מכש"כ שאין לבעל גזירה שנגזרה כבר על משך זמן ארוך כ"כ עצור פירא שפעשה צזמן האחרון אשר אחר שיצא קצת רוח טברה לישראל יתבעל הפירא ולא התקנה, וצככ"ג צודאי דלא פלוג רבן צתקנתם ואין שום יסוד להיות זה.

וא

דוצצרכת לצאר כ"ז לפי דבריו שכתצ שצ"י רגילות הפירא פסק יררר דהרוריי עצירה ובעל כעס, אבל עיקר הדבר ליתא, דמאן יימא לנו שצ"י רגילות הפירא בעל כעס של הרכורי עצירה, ראשית בלא

אדרכה מחמת גודל הפירא מתרצה כה כתאור צעולם ומתצצר יכ"ר עוד יותר להרכורי עצירה ר"ל וחכז"ל (צרכות דף כ"ד ע"א) למדו מקרא דגיטו שער מצב כה כתאור, ומצואר צתרגוס יונתן סוף צראשית עכ"כ ויראו וגו' ותמון צני רצציה ית צנת אנהא ארום שפירן כיוון וכחלן ופקסן ומכלכין צגילוי צישרר וברכיוו לזנו ונסיצו לכוון נשין מכל דאחרעיו, הרי שצדור כמצול ה"י הפירא של גילוי צשר וזה צציה למח שצציה ר"ל. וכנה גם צגילוי צשר כתצו כעסם צשציל שדרכו להיות מכוסה ולכן מותר לצרך נגד פני' וידי' צשציל שדרכם להיות מגולה וליכא הרכורא, ונמנא לפי דבריו שצדור כמצול שה"י דרכם לילך צגילוי צשר לא ה"י לו לכזיק דהוי לפי דבריו מקומות הרגילין להיות מגולה, אבל חזיקן צת"י דאדרכה ע"י שכוו רגילין צגילוי צשר זה צציה יותר להרכורי עצירה ר"ל עד שצאו לידי כשתחב גמורר ר"ל. גם אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של היתר שמה שנעשה בעצירה מו"ק יותר, ואמרו חכז"ל עצירה גוררת עצירה, ופירש"י ז"ל שם צאצות פ"ד מ"צ וז"ל: כיצד עצירה גוררת עצירה, דמתוך עשייתה של זו תכשל לו צאחרת ותקרה לו שמים שכן דרך ה"כ"ר מוסיף וכולך להכשילו בעצירה כדי לערדו מן העולם, הרי שרגילות של עצירה מוסיף כה ה"כ"ר ואינו ממשעו, ואולי מחמת גודל הפירא שברצ כ"כ הרכורי עצירה צעולם ה"י מהרואי לגזור אף נגד צתולות שדרכם להיות מגולה, אף ודאי שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא אסרו חכז"ל, אבל מה שאסרו חכז"ל וכבר נתפשט צכל ישראל עוד ממזן כש"ס צודאי שאין צכחינו להחיר מחמת הפירא, ועכ"פ אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של היתר.

גם זה פשוט דמה שכתצ הפוסקים דצמקומות מגולים ליכא הרכורא צודאי דאין ככוונה דצכ ליכא הרכורא כלל, שהרי למדו מקרא צע"ז כ' ע"צ ונשמרת מכל דבר רע שלא יכרהר אדם ציום ויצוא לידי עומאכ צלילה, ומצואר שם צע"ז דף כ' ע"א ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם צאשה נאה ואפי' פנוי, צאשה חיש ואפי' מכוערת, ולא צצגדי צצע של אשה, וצגמ' שם אפי' שטוחה ע"ג כותל. הרי שאפי' צמקומות המגולין ואפילו צצגדיה שכן ודאי מגולין לעולם אית צכו הרכורא ונלמד מקרא. ועי"כ ל"ל דמה שכתצ הפוסקים שצכ ליכא הרכורא הוא לאו דוקא אלא שאינו כ"כ כמו מקומות שדרכם להיות מכוסים שכלול יותר להרכורים ולא נחתי לצאר כיעצ אלא כתצו קצת טעם וכסצר למח שחילקו חכז"ל צזה. וצאמת צגמרל אינו מצואר כלל טעם זה אלא שהפוסקים חידשו מדעתם

טעם וסדרה ויכול להיות שרק יען שחזר לבחולות
ליך כן לא ראו חז"ל לכתוב כ"כ כיון שעכ"פ יש
חילוק בין מקומות שאסורים להיות בגלוי שם עלול
יותר להכריז, ומ"ל ללמוד מה ביתר אף לעזרי
מצור כיון שדאי איכא למיחש להכרחא בכל אופן
ואופן לא מלינו בדברי חז"ל להקל אף בזה, ובראשונים
ז"ל לא דברו מהרגלים באיסור כי אע"פ דרשינו עסקין,
ולא עבדי תקנתא לרשיעיתא, וזכרנו שאין בטעם מוצר
בגמרא ויכול להיות שבי' להם עוד טעמים אחרים
לחזמיר יותר בנשואות, וכמו שמוצא בגמ' שחזר
יותר בא"א אפילו היא מכוערת, וז"ל דכיון שהאיסור
חזר יותר מחזר יותר ביאכ"ר וכמ"ש בראשונים
ז"ל בטעם שגדול המאורע ועשה דכל מה שמחזיר
יותר יש יותר בהגזרות ביאכ"ר.

ובגמרא ע"ז דף ל"ב ע"א כי גזרי גזירתא במערבא
לא מגלי טעמא עד תריסר ירחי שתא, דילמא איכא
חינה דלא ס"ל דאחי לזלולי צ"י. ופירש"י ז"ל דילמא
איכא דלית לי' האי טעמא ולא דדיל מיני' ומחל
צ"י, אבל בשתא דלא מגלי טעמא דמילתא דדלי מיני'
כ"ע דסברי קמו רבין במילתא דאחי מיני' חורבא
ואין הוא דלא בקיאיין בטעמא. וז"ל מה שלא חששו
אחר תריסר ירחי שתא לגלות בטעם הוא בשביל דכיון
שנחפש ישראל במשך השנה אין לבעול עוד אף אי
איכא חינה דלא ס"ל האי טעמא דגזירה שנחפשט
בישראל אין ר"ע בטעמים, וא"כ בטעם זה שאינו
מוצר כלל בגמרא אין לנו לחדש נגד מה שנחפשט
בישראל. ממך בגמרא, ובפוסקים לא נחזו אלא טעם
ובסבר למח שנחפשט כבר, לא לעשות חדשות לדינא,
כמ"ש בראשונים ז"ל טעמי המלות ללמוד ולהבין אבל
לא להמליץ מה יסודות לדינא, וק"י בדברי סופרים
שאין דין דברי סופרים מדברי סופרים אף בק"י
כמוצא במסכת ידים (פ"ג מ"ב) ובמפרשים שם, ולא
עלה על דעת הפוסקים להמליץ מדבריהם ביתר
לרגלים בעצירה ח"ע לפענ"ד.

יב

שזב ראיתי בדברי שאר אחרונים ז"ל שכתבו כן
בפשיטות, עיין בברא"ש פ"ג דברכות דף כ"ד
ע"א גזי טפה באש ערוכ שכתב ברא"ש ז"ל דבר
שרגיל להיות מוכס באש, וכתב שם בחפצת שמואל
ח"ל: ולאפוקי מה שדרך נשים להיות מגולה כגון
הפנים והאזן וכידים, אבל נראה צעיתי במיקל שרגילות
הנשים לגלות ארעותיהם זהו מוכס רע וקורא אני

זהם. חוקים. לא עוזים וטפה באש ערוכ. כרי שכתב
כן בפשיטות דמה שרגילין לגלות באיסור אינו דומה
למה שדרכה לגלות בבית. כן אמת שצריך השלמה
אחר שכתב ביתר זה בגילוי שער הכיף לצסוף שבר"י
והרמב"ם השמימו לגמרי דין שער וקול טעום דס"ל
דלאו לק"ש איתמר, ומה נראה שברגיש בחולשת דבריו
לסמוך על סברא זו אלא שחזי לאטרופי לשיטת ברי"ק
והרמב"ם שמחירין בלא"ה, ולכן נחמלה כסימן כשמדבר
מטפה מגולה שם לא הזכיר כלל מכיתר זה דשם גם
הרמב"ם חסר, ח"כ אין סתירה לדבריו מדברי החפצת
שמואל דמירי מטפה מגולה, אמנם כיון שדחה סברא
זו בפשיטות שרגילות של איסור אינו כלום, וצשיטת
ברי"ק והרמב"ם הכריע בש"ע דלא כותיה, אין להקל.

ובחיי אדם כלל ד' אות כ' כתב ז"ל: שערות צנעים
ערוכ ואסור צד"ת ודוקא בנשואות שיש איסור
מורכ לילך בגילוי, אבל בחולות שמתחין ודרכן לילך בגילוי
ראש מותר, וז"ע סכ"ס כיון שאין מחזקין לכסות
שערן אם דומין לבחולות, שכל. וכנה כתב בטעם
האיסור בנשואות בשביל שכוח אסור מכ"ת ולא הזכיר
שם כלל מה שדרכן לכסות, ואך בביתר בחולות כתב
תרווייכו שמתחין ודרכן, כי לביתר נריך שני טעמים
אבל לאסור בנשואות סגי במח שאסור לגלות ואין ר"ע
אם דרכן כן או לאו. ומה שנכתב לצסוף בבר"ס
שאין מחזקין לכסותו אם דומין לבחולות בזה מוצא
צ"י שדעתו שכל תלוי רק אם מחזרות ע"ז או לאו,
כי בעכו"ם בודאי דרכן לילך בגילוי ראש ואינו מדבר
מה כלל באיך דרכן של בעכו"ם לילך, אך כל ספיקו
הוא יען שאין בעכו"ם מחזרות ע"ז וגזירת חז"ל כי
נגד המחזקין לכסות, או דילמא לא פלוג רבין בחקנתן
לאסור בנשואות, נמא שבישראל שמחזקין על כך אינו
מסתפק כלל שדאי אסור. ובמשנה ברורה סימן ע"ב
סק"י כתב ז"ל: ודע עוד דאפילו אם דרך אשכ זו
וחזרותי' באותו מקום לילך בגילוי ראש בשוק כדרך
הפרוות אסור וכמו לענין גילוי שוק דאסור בכל
גווי כיון שצריכה לכסות בראש מלך כדין וגם כל
צנות ישראל המחזקות בזה משה חכמות בזה מימות
אבותינו מעולם ע"ע ערו' היא ואסור לקרות כנגדם,
ולא צא למעט רק בחולות שמתחין לילך בפרוש בראש
או כגון שער כיולא חזן ללמדת שזה תלוי במנהג
מקומות שאם מנהג צנות ישראל בזה המקום לחבר
שלא לאח אפילו מעט מן המעט חזן לקיטורי ממילא
בכל ערו' היא ואסור לקרות כנגדם, וז"ל מותר דכיון
שרגילין צדן ליכא ברכות. כרי שהחליט בפשיטות
שאין מועיל טעם הרגילות אלא במקום שיש ביתר.

אדעת וזכר אין כיתר כלל גם בערוך השולחן, ואסור לכו"ע. וגם שצנדי פריעת א"ל לומר שיש צדן רגילות כי הפירוש מחדשות בכל יום ויום חדשים לצקרים, וכל אחת מחממת לילך בחדשות מה שלא נראה עוד מעולם חלל באחרות, ואין צד רגילות מכבד אלא יארם מחמדת בכל יום תמיד, ונפל כל הכיתר צבירה.

וידוינא בבר כתבתי שכל דברי בערוך השולחן צדכ כמכ נגד שאר גדולים שדחו סברתו בפשטיות ובאחרותי בראיות נכוחות, אלא שלרובא דמילתא אני אומר שאלו כבתי כנסיות אסורים אף לפי דברי בערוך השולחן. ולפי דברי התשובה כ"ל שמתיר להחפול צבתי כנסיות כאלו מטעם שרגילין בפריעות, נמלא דמי שכוף אדם כשר וציתו מתוכב צניעות גם אינו רגיל להסתכל ח"ו בנשים זרות הפרוות ר"ל, זה ודאי אסור לו להחפול באותו ציכ"י כי הוא אינו רגיל בפריעות, ואסור חללו כל יסוד הכיתר, וא"כ אסורין לקבל רב או בעל תפלה מאנשים כשרים שאינם רגילים בפריעות כי אסור להם להחפול ולומר שם איזה דבר שצדקושה, ומצוין ועומדין שלא לקבל רב או בעל תפלה רק מאלה האנשים שרגילים בפריעות, ואין זה אלא חוכא ועטלול ונחוק המכאיב את כל צע"ר. וכדבר ברור כי אלו ואלו אסורים להחפול ולומר שם איזה דבר שצדקושה לכו"ע, ואף לפ"ד בערוך השולחן כמבואר לעיל. ומי שכוף במקום שאין שם ציכ"י אחר יתפלל בחדו כדח ובכלכ כאשר הוצא למעלה.

יד

בזה ששאל אם גם צכספידא לריך לאחר מתערבות אנשים ונשים, איני יודע מה זו שאלה, כלא בגמרא סוכה דף כ"ג ע"א למדו זה מקרא דוספדכ הארץ, דאף לעתיד ועוסקין צכספד ואין יאכ"ר שולט אמר תורה אנשים לצד ונשים לצד, זה מיידי בלעמוד שהכל יחי' באותו הכער וכספידא, גם לא יחי' יאכ"ר אז כמ"ש רש"י ז"ל שם דכתיב וכסירותי לצד הארץ, וכקצ"כ שוחטו ליאכ"ר, ומכש"כ שכשיו צכספידא דיחיד שאין כל הנאספים קרובים באותו הכער, גם איכא סכנה בהלוות המת לראות פני נשים כמבואר צוה"ק (ויקבל דף קל"ו) וחמירא סכנתא, עיין מעבר יצוק (שפתי רננות פ"ו), וא"ל להאריך בזה לרוב פשיטותו. וכשיית יאיר עינינו בתורתו הקדושה.

וכנוי ידיו דושח"ה באה"ר מצרכו בכל עניניו, ויחב להרצין תורה ועברה בישראל מחוך נחת וברחבת

חבל צפרוע. ראש שאסור מכ"ח ומדת משב מימות אצחתינו מעולם אינו מועיל הרגילות אף אם הולכין באותו מקום צפריעות ר"ל עכ"פ הנה חזין שדעת האחרונים ז"ל כמה צכחלט נגד דברי בערוך השולחן צדכ ואין לסמוך להקל.

יג

אמנם גם לדברי בערוך השולחן שחידש להחיר מטעם הרגילות שצביל הרגילות ליכא ברכורא, לא שייך זה גם לנשים דאחי מעלמא שאין רגילים ואין מכירים כלל זא"ז, דמה יועיל הפריעות הרגילה, וכי צביל שרגיל צביתו צפריעות מועיל זה גם נגד פרוות אחרות שאין רגיל צכס כלל, כלא כמו שאין מועיל רגילות צבחולות לגבי הנשואות כמו כן אינו מועיל צנשואות מרגילים לשאינם רגילים. ובערוך השולחן אינו מדבר צביכנ"ס, כי זה לא היה נפרץ שם כ"כ וכיו כבתי כנסיות כדיו, אך פיראה זו של גילוי שער נפרץ כב צמונית רוס' מעת שחי' באיזה זמן גזירת המלכות שלא יגלחו הנשים שערן וכי' ע"ז פונש קשה של משפט מאסר ולא יכלו לגלח שערן מחמת הסכנה, וזה הביא אח"כ שצאו לידו גילוי שער ושצ נעשה להם ככיתר מחמת עבר ושנה, ואף שנתצטלה בגזירה אח"כ חבל הפיראה וככיתר של עבר ושנה לא נצטל ונפרץ כ"כ עד שלא יכלו גדולי הדור לחקו אח"כ, חבל כבתי כנסיות היו אז עדיין צכשרות ולכן לא דיבר בערוך השולחן מה כלל. ולכן אף לפי דבריו כצו דלא להוסיק עלה ללמוד מדבריו היתר גם צבית ככנסת מה שאינו חכר צדבריו, וחילוק גדול יש צדבר כמו שכתבתי למעלה.

ובפי הנראה מה שצבית לצעל בערוך השולחן לנשות לצו להיתר זה הוא צביל שעת הדחק גדול, כמ"ש שם שכל מה שמתווחין צצקקות על פיראה זו הוא לא לער ולא להועיל, ומה יעשה האיש צביתו שא"ל לו לגרש אשתו וצנותיו מציתו ונמלא שיאכל כל ימיו צלי צרכה וצלי קידוש, ומחמת הדחק הגדול כזה נעב לצו לנרף דעת הרי"ף והרמב"ם אף שלא הוצאו צשו"ע צנירוף סברתו שחידש, חבל לילך לבתי כנסיות כאלו מי ציקש זאת מידכס רמז חלירם של צתי כנסיות כאלו להחפול ולצרך צאיסור. גם ממה שצבית בערוך השולחן שם שיטת הרי"ף והרמב"ם שחקילו צשער ובאותו הסעיף שמדבר מגילוי צשר שם לא כתב היתר כלל, נראה צכדיא שלא כתב לסמוך ע"ז אלא צגילוי שער שיש לו לירוף גם משיטת הרי"ף. והרמב"ם חבל צגילוי צשר שחמור יותר לא החיר כלל. ואם כן צבתי כנסיות שצאים צגילוי

כדעת זכלז ולכעמיד דור ישרים יצורך צרז כללחכ, כאשר חיותכ נפשו ול"ע ידידו ככ"ח אור ליום ו' עש"ק. לם' נעשה ונשמע כ"ח צרכ"ח לפ"ק, פה צוקלין י"ז

כק' יואל טייטלבוים

סימן יא

כ"ח, ח' לם' וישבתם לצמח תש"ד

שלו' ובכ"ח אל כבוד ידידי הה"ג חו"ב מובא אוצר בלום החסיד המפורד מרביץ תורה ומהרה בישראל בש"ח מוה"ר דבני' יו"ט שליט"א.

אחד'ש"ה צאכ"ר, כגיטני מכ ששלח אלי תשובתו של כרז כגאון מוכ"ר ח"מ צלאך שליט"א, ר"מ דעטל, אשר כתב להשיג עלי צמח שכתבתי שלכוסף על כצנין הוא חיסור דאורייתא חלל שכותר צצזיל התיקון של קלות ראש, דכלל לא ניתן כח לחכמים לעקור דבר מן החורכ כ"ח צשוא"ח לא צק"ע, וכלאריך צזכ.

א

ול"א חדע מכ ראש על ככז לכצן מתוך דברי שחכמים עקרו מדעת עצמם חיסור דאורייתא, ואין לורך לכלאריך צזכ שצודאי לא עקרו חכמים חיסור דאורייתא מד"ע, וזכ כ"י קוש"ח כגמרא (סוכה דף כ"ח ע"ב) פ"י עבדי כ"י וכלל כח"ז ככל צכתצ מיד כ"י וגו' דכיון שכ"ח ק"ע לא יכלו למיעבד נגד כקרא, וכת"י ע"י אמרו קרא אשכחו ודרוש, דכיון שמלאו צמקרא שצריך לעשות תיקון נגד קלות ראש לערו' ע"כ יכלו לעשות תיקון זכ, ואינו דומה כלל לכיכא שרו"ס לעשות חקנה מעצמם צלי סמך מכמקרא, וכ"פ מנינו צש"ס דכיכא שיש סתירה צמקראות נמסר לחכמים לאוקמי קראי כפי מה שנראה צעייכס, עיין יצמח דף ע"ד ע"צ וצפי' רצונו נסים גאון ריש צרכות וצחגיגה דף י"ח ע"א ועוד צכמה מקומות, וצמח שכתבתי שכותר לעצור על חיסור דאורייתא צצזיל התיקון של קלות ראש, לא כתבתי כלל שחכמים כתירו זכ מדעת עצמם, דודאי אך ע"י שמלאו צמקרא שצריך לעשות תיקון עצור קלות ראש כותר כדבר, חלל עכ"פ כיון שאין כחיתר חלל צצזיל התיקון של קלות ראש ח"כ ח"א לכחיר חלל מכ שמוכרה לעשות עצור

תיקון זכ, חלל מכ שאינו מוכרה ויש. עכז חתרת לחקן עצור קלות ראש ח"י חיסור דאורייתא להוסף על כצנין צמקמו עומד, וזכ שכתבתי שכולרנו עצור זכ לעצור על חיסור דאורייתא, כיון צצמלס הוא חיסור דאורייתא לולא כחששא דקלות ראש, וא"כ כשים עכז לחקן כחששא חיסור צמקמו עומד.

וכן צרור מכ שכתבתי ע"י שחסור מדאורייתא לצמח חטומה עד כקרקע, כיון שלא כותר חלל צצזיל כחששא דקלות ראש ולזכ סגי צגזחטרא, וחדרצכ ע"י שמוסיפין לצמח עד כקרקע מקלקלין התיקון שח"א לעמוד חתה כגזחטרא ויכולין להסתכל, ונמלא שאין כחיר כלל. וזכ פשוט וצרור להמטיין צדצרי. ואפשר לכלאריך עוד צפרע זכ צאחכ ענינים, גם צציאור דצרי מככרש"ח ז"ל, חלל שאין לי פנאי לכלאריך כעת וכנוי כותצ רק צקלרה צמח שמוגע לעיקר כדצרים שכתבתי.

ב

גם מכ שצצן מדצרי שכתבתי לדצרי כערך כשלחן (סימן ע"ב סעיף ז') צעיקר כדין חלל שכתבתי לחסור מעטס דצרי שצמנין, כפי כנראה לא ראש כל דצרי כחשוכה חלל מקלחכ, כי כתבתי צפירוש שאינו כותצ זכ חלל לפי דצרינו לצאר שאף לפי דצרינו חסור, חלל ציארתי חח"כ צפירוש שגם עיקר דצרינו ליתא. חלל כעטס שגילוי שער וטפח מגולכ כוי ערוכ הוא צצזיל שיכל להציו לידו כרכור, כמצואר צכל כפוסקים. ומה שכתב מקום לפמ"ג, עיין פמ"ג סימן ע"ב משצלות ס"ק צ' ואין לכלאריך כעת יותר.

ג

כוננת התיור"ע (סוכה פ"ב מ"צ) היא פשוטה, שיען שכויו האנשים כרואים למעכ חתה כגזחטרא לכן לא יכלו להסתכל צכגשים, חלל לא כן כשמחיס צעצמם שעמדו צחמלע לא חתה כגזחטרא ויכנו לראות כגשים ולא חשו צזכ כי כשמחיס כיו חסידים, וכאשר ציארתי צחשוכתי כקודמת, וכ"ח פשוט ומצואר צלשון כתיר"ע, חף שיש קלח גמגום צלשונו.

ד

כזה ששפך מרורות על כמקוראות של כוואסער לייטונג, הוא חמח ויליז שכ"ח מכשול נורא כאשר כצרי כתבתי צזכ.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן מא

ובמקום קבוץ לדברי הרשות ואף בחתונות מסופקני אם יש האיסור זה באופן שליכא חשש יחוד ויותר נוטה שליכא לאיסור זה דהא אשכחן באכילת הפסח שהיו אוכלין האנשים והנשים בבית אחד, והיו שם כמה משפחות שאין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה כדאיתא בפסחים דף ס"ד, ובמדרש רבה איכה איתא תני ר"ח אפילו מ' ואפילו נ', בר קפרא אמר אפילו ק', דלר"ש אין הפסח נאכל בשתי חבורות ואם יעשו מחיצה ביניהם הרי יחשבו כשתי חבורות כדאיתא בפסחים דף פ"ו ומדר"ש נשמע שגם לר' יהודה אף שנאכל בשתי חבורות לא חייבו שהנשים יאכלו בחבורה אחרת. וגם בדף צ"א /פסחים/ תנן ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים אף למאי שמפרש רבא שאין עושין נשים ועבדים בחבורה אחת משום תפלות משמע שנשים עם אנשים ישראלים מותר, ולמה דהיה סבור ר' עוקבא בר חנינא לא עבדינן לנשים לבדן אלא דוקא עם אנשים עיין שם. חזינן שגם לר' יהודה דאיירי אליביה רשאין לאכול בחבורה אחת שהוא בלא מחיצה. וגם הא דהכלה הופכת פניה שפרש"י ע"מ שארחב"א א"ר יוחנן מפני שהוא בוש לאכול לעיני האנשים ע"י שמסתכלין בה שאין שייך בפני אביה ואחיה אלא בפני אנשים אחרים, א"כ מפורש שלא היה מחיצה ביניהם. אבל בביהכ"נ ובשעת התפלה הוא איסור ברור ומדאורייתא וצריך שתהיה מחיצה של י"ח טפחים ביניהם או שיהיו הנשים למעלה והאנשים למטה כדבארתי.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נא עמוד ב – דף נב עמוד א

מאי תיקון גדול? - אמר רבי אלעזר: כאותה ששנינו, חלקה היתה בראשונה והקיפוח גזוזטרא, והתקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי עביד הכי? והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל! - אמר רבי: קרא אשכחו ודרוש, וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד. אמרו: והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא - שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם - אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם - על אחת כמה וכמה. הא הספידא מאי עבידתיה? פליגי בה רבי דוסא ורבנן. חד אמר: על משיח בן יוסף שנהרג, וחד אמר: על יצר הרע שנהרג. בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג - היינו דכתיב והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד. אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג - האי הספידא בעי למעבד? שמחה בעי למעבד! אמאי בכו?

שולחן ערוך יורה דעה הלכות חוקות העובדי כוכבים סימן קעח סעיף א

אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדמין להם). (טור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם. ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם. ולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע. ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע. ולא יבנה מקומות כבנין היכלות ב של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים כמו שהם עושים.

חוקות עכו"ם: א [דעת רבנו היתה שמותר לאכול בשר הודו (טורקי) בסוף נובמבר ביום טנקסגיווינג,* והבנו שלדעתו אין בבשר הודו בעיא של חסרון מסורה [עיי' ליקוט דברי הפוסקים בזה בדרכי"ת ליו"ד סי' פ"ב], וכן שאין באכילתו ביום טנקסגיווינג משום חוקות הגויים. וכן שמענו שהיתה גם דעת אביו הגרמ"ס, ז"ל. [ועיי' אגרות משה (יו"ד ח"א, סי' לד) שנסתפק בזה].

ב [ובענין לבישת מלבושי נכרים אמר רבנו פעם (בלמדנו מס' סנהדרין), שללבוש מלבוש המיוחד לאומה פרטית (כשמלה צרפתית, וכדו') – זהו הנקרא חוקות הגויים, אך להתלבש כמלבוש כל אנשי התרבות המערבית, שאין כאן לבוש המיוחד לשום אומה ולשון פרטית, נראה שאין בזה איסור. [עיי' בס' דברי השקפה, עמוד רכז].

ג [ערמב"ן עה"פ (בפי' ראה יב, ל) איכה יעבדו הגויים ההם את אלהיהם וכו' לא תעשה כן לדי' אלקיך, שיש איסור מיוחד בפני"ע [וקשור הוא לאיסורי עי"ז] שלא לעבוד את ד' כדרך שעו"ז עובדים לאליהם. ומה"ט נראה שאיסור מיוחד הוא שלא להתפלל בתערובת – אנשים ונשים, ולהתפלל הש"ץ בפניו כלפי העם [ואף בקריאת התורה כלפי העם אסר רבנו מפני אמירת הברכו, שהוא בבחינת תפילה], ולעשות חלונות של זכוכית צבועה, וללבוש הרב והחזן חלוקים שחורים מיוחדים. [ועיי' מש"כ בזה בחוברת בית יצחק, תשמ"ה עמ' קלא-קלב]. והאחרונים הביאו שהאריז"ל הקפיד מאד שלא לומר יגדל, וטעם קפידתו בזה לא הביאו. [ועיי' מזה באורך בספרי הר"ר דוד קאהן, שליט"א, משאת כפי]. ושמעתי בשם רבנו שלומר המנון כזה הכולל בתוכו כל עיקרי האמונה יש בו משום חוקות עכו"ם, כנ"ל, שכן נהוג בתפילה אצל הקאטולים, שאומרים את הקעטעקזים לחזור בפה על כל עיקרי אמונתם.

ועיי' רמב"ם ר"פ י"א מהל' עי"ז, שהביא את הפסוק השמר לך פן תנקש אחריהם כאחד המקורות לאיסור חוקות עכו"ם, ואילו לפי דרשת הגמ' סנהדרין (סא.), כל אותה הפרשה קאי אעובד עבודה זרה, ומה ענין פסוק זה לחוקות הגויים. אלא ודאי מכאן מוכח, שאף דעת הרמב"ם כהרמב"ן הנ"ל, שמה שדרשו בגמ' סנהדרין הוא בתורת

* חג ההודי לדי' הנהוג אצל הנכרים באמריקא

רלא

דרשה, אך פשטי דקרא מיירי בחוקות הגויים. כן העירו רבנו. ועד"ז ביאר רבנו ג"כ את דברי התוס' סנהדרין (נב:) ד"ה אלא [אשר כדעתם פסק אף הגר"א בביאורו ליו"ד (סי' קע"ח)], במה שחילקו בין ב' סוגי חוקות הגויים, דבחוק לע"ז אסור לנו לעשות כמותם אפילו כתיבא באורייתא, כלומר, אפילו לשם קיום המצוה שלנו, משא"כ במנהג שטות דעלמא, דמוכח מדבריהם להדיא, שאיסור מיוחד יש שלא לעשות המצות שלנו באותו האופן שהם עובדים לע"ז שלהם.

ומה"ט החמיר רבנו כל כך בבתי כנסיות אשר בהם יושבים האנשים והנשים בתערובת, ופירסם בעיתונות כלפני ארבעים שנה איסור על הכניסה לתוכם אפילו לצורך קיום מצות תקיעת שופר ברי"ה, דד"ז התחיל מהכנסיות של עו"ז – להתפלל כל המשפחה ביחד, ועצם ההשתתפות בקיום מצוות באופן שכזה, שעושים כמו שעובדים עו"ז לאליליהם, יש בו איסור מיוחד דאיכה יעבדו... ואעשה כן גם אני, לא תעשה כן לדי אלקיך [כן הסביר לנו רבנו בשיעוריו].

ד' רבנו אמר ששמע מאביו, שבשנת 1848 כשגזר ניקאלאי הראשון על יהודי פולין לשנות את מלבושיהם למלבוש מודרני, היה סבור הג"ר יוסף בער דגזרה זו היתה בבחינת ערקתא דמסאנא, אשר דינו שיהרג ואל יעבור, וזה הניעו לנסוע לעיר בראד שבמדינת גאליציה, אשר שם כבר היה נוהגים כן ללבוש בגדים קצרים, ושהה שמה כשתי שנים, ורק אח"כ חזר לפולין, כי לא רצה שיהיה שינוי מלבושיו מפני גזרת המלכות, כי סבור היה שאז היה בגדר שעת השמד.

ענין ערקתא דמסאנא: להלכה קיי"ל דעל אי עבודה זרה יהרג ואל יעבור. והקשו בזה התוס' סנהדרין (סא:), דלדעת רבא הסובר דהעובד מאהבה ומיראה פטור, מאחר דלא קיבלה באלוה, היאך יתכן לומר דעל אי ע"ז יהרג ואל יעבור, הלא אפילו ישתחוה לצלם, לא קיבלי באלוה, ואין כאן עבירה כלל של ע"ז, ומדוע לא ישתחוה. וביאר רבנו, ז"ל, בכוונת תי, דאף דהמעשה בעצמותו מותר הוא, מכל מקום מחוייבים אנו למסור את נפשותינו על כך שלא לעשות כרצון האנס, דזה גופא שמתכוון האנס להעביר אותנו על דתנו פועל לאשווי למעשה ההשתחוי

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קלז

בענין למוד בכת אחד ילדים וילדות קטנים

הנה בדבר למוד במחלקה אחת ילדים וילדות ודאי אף לקטנים וקטנות ביותר אין רוח חכמים נוחה מזה דאף שעדין אין בהן יצר הרע וחשש הרהור מ"מ הא צריך לחנך אותם להתרחק מנשים ואת הילדות מאנשים ושלומדין ביחד אדרבה עוד מתרגלין להיפוך להתקרב ויתרגלו מזה גם לכשיתגדלו שכבר יהיה בהן יצה"ר וחשש הרהור. ולכן אף שאין בזה שייכות חשש איסור עתה שאף אם היו גם קטנים חייבין במצות לא היה שייך בהו האיסור מ"מ הא יש חיוב חינוך.

ולכאורה תליא זה במחלוקת הפוסקים בהא דלא ליקני אינש הושענא לינוקא ביום טוב קמא שאר"ז בסוכ' דף מ"ו שהמג"א בסי' תרנ"ח סק"ח סובר דלא יצא הקטן וכוונתו דלכן לא יצא האב ידי מצות חינוך ויצטרך האב לקנות להקטן לולב ואתרוג אחר כשלא יוכל להקנות לו אחר שיצא הוא משום שצריך לו למחר שיהיה שלו מצד ספקא דיומא עיין בלב"ש וכן סברי רוב האחרונים. אבל המ"ב בס"ק כ"ח הביא שיש אחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול ושכן משמע במרדכי בשם ראב"ן ועיי"ש בשער הציון שמשמע שכן דעתו נוטה להלכה. שלכן בעובדא דידן יהיה איפכא דלהמג"א יהיה לקולא כיון דמצות חינוך לדידיה הוא באופן שאם היה חייב במצות היה יוצא ולכן הכא כיון שאף אם היה חייב במצות לא היה שייך לאסור עליו אין לאסור גם מדין חינוך. ולהחולקים דחינוך מקיים אף שלא הקנה לו משום דעכ"פ מתרגל ומתחנך בזה לקיים במצוה כשיתגדל לכן יש לאסור שילמדו יחד כדי להרגילים ולחנכם להתרחק מנשים אף שאין בזה שייכות איסור אף אם היו חייבין במצות. ונמצא שלמה שמשמע משעה"צ שהמ"ב סובר כי מהאחרונים דלא כהמג"א יש לאסור גם מדינא אך לרוב האחרונים שסברי כהמג"א אין לאסור מדינא אבל רוח חכמים ודאי אין נוחה מזה לכו"ע וגם הוא ספקא לדינא אף בקטנים ביותר.

ולכן מה שהסכמתי להקל הוא רק בשעת הדחק שלא היה באפשרי לעשות בית ספר מיוחד לילדות והיו הילדות מתחנכות בבתי ספר של המדינה שהוא ללא אמונה וללא מעשים ח"ו ולכן היה עדיף שילמדו בבתי ספר שיסדו היראים אף שלומדים יחד עם ילדים כשהן קטנים טובא שאין בהן שייכות האיסור כיון שלרוב האחרונים בארתי שליכא איסור מדינא ואף להמ"ב אולי כיון שהוא רק משום חינוך יש ג"כ להתיר כיון דלא יוכלו לקיים שני החינוכים, חינוך הבנות באמונה עדיף. וא"כ ברור ופשוט שאם אך יש אפשרויות לעשות בית ספר מיוחד לילדות אף לקטנות ביותר מחוייבין לעשות וכ"ש לגדולות וגדולים קצת שאסור לכו"ע מדינא בין בלמודי קדש בין בלמודי חול. והנני ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן לט

בענין המחיצה שצריך להיות בביהכ"נ בין אנשים לנשים ושיעור גובהה כ"ב טבת תש"ו. מע"כ ידידי הנכבד מאד הרה"ג מוהר"ר דוד שטערן מנהל ישיבת תורה ודעת.

בהא דשאלנא לבאר ענין המחיצה שצריך להיות בין אנשים לנשים בביהכ"נ וכמה הוא שיעור גובהה אליבא דהלכתא משום שיש מקומות במדינתנו זו שהתחילו לפרוץ בענין המחיצה שבין אנשים לנשים בביהכ"נ שנשאר לנו למקדש מעט ואפשר שאין חשודים שיעברו אדינא אלא מחסרון ידיעת חומר האיסור ולכן רוצה כתר"ה שאבאר מקור הדין וחומר האיסור ושיעור גובהה המחוייב.

והנה עצם הדין שאף אם האנשים הם בצד אחד והנשים בצד אחר אסורין הן להיות בלא מחיצה הוא לע"ד דינא דאורייתא. וראיה מסוכה דף נ"א שהקשה בגמ' על הגזוזטרא שעשו בעזרת נשים במוצאי יום טוב הראשון של חג כדי להושיב הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה, הכתיב הכל בכתב, שאסור להוסיף שום דבר בבנין הבית ובעזרה ותירץ רב דקרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים כדפרש"י עיין שם. ופשוט שכוונת התירוצ' הוא שלכן הוא כמפורש שצריך לעשות הזיזין והגזוזטרא ולא הוצרך להאמר זה ע"י גד החוזה ונתן הנביא שהודיעו להם ע"פ ה' מלאכת התבנית והוי ג"ז ממילא בכלל הכל בכתב ואם היה רק איסור דרבנן לא היה שייך למימר שהוא ממילא בכלל הכל בכתב כיון שא"צ זה מדאורייתא ולדחות ודאי לא שייך שידחה את האיסור דהכל בכתב אף אם היה איסור מדאורייתא וכ"ש איסור שהוא מדרבנן לא ידחה איסור הכל בכתב שהוא מדאורייתא וכמפורש בחולין דמצד איסור הכל בכתב ידעין דלא בעינן כסוי הדם במוקדשין. אלא צריך לומר שהוא איסור מדאורייתא ולכן הוא ממילא כמפורש שצריך לעשות זיזין וגזוזטראות אף שלא נאמר זה ע"י הנביאים בהכל בכתב.

וכן הוא בירושלמי סוכה פ"ה ה"ב שאמרו ע"ז שעשו התיקון בהוספה על הבנין ממי למדו מדבר תורה עיין שם אלמא שהוא נקרא דבר תורה. ואף שאינו אלא קרא בדברי קבלה יש למילף שפיר שהרי לא בא הקרא לחדש איסורין שנימא לא ילפינן משם אלא שנאמר בקרא דדברי קבלה שיספידו כדן התורה אנשים לבד ונשים לבד. והוא כמו שלמדנו כמה דינים ממעשיהם של הנביאים והשופטים והמלכים שהוזכרו בקראי דדברי קבלה.

ועיין בתוס' זבחים דף ל"ג שמפורש בדבריהם, שבשביל איסור דרבנן היה איסור להוסיף שכתבו ליעבד פשפש כדי לקיים סמיכה באשם מצורע שסובר שהוא מדאורייתא ולא יצטרכו לבטל דין תיכף לסמיכה שחיטה מצד גזירה שמא ירבה בפסיעות, א"א משום דירבה בפסיעות גזירה דרבנן בעלמא היא וקרי כאן הכל בכתב עיין שם, וא"כ גם הכא אם היה זה רק מדרבנן לא היה אפשר להוסיף אלא ודאי שהוצרכו לעשות הגזוזטרא מדאורייתא שממילא הוא בכלל הכל בכתב כדלעיל.

אמנם יש לעיין בזה שכתב מהרש"א בחדושי אגדות טעם אחר על תירוצ' הגמ' /סוכה נ"א/ דקרא אשכחו, דלפי שזה התיקון לא היה צורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל הכל בכתב וכוונתו היא לכאורה

שהכל בכתב נאמר רק על דברים שעושין לצורך עבודת המקדש ולא על דברים שעושין בשביל שאר ענינים. ויש לכאורה ראייה לדבריו מהא דפי' הרא"ש במדות פ"ב ה"ג והובא בכ"מ פ"ה מבית הבחירה ה"ג בצורך הסורג שהוא להתיר איסור טלטול בשבת משום שהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולבסוף פתח עיין שם, וא"כ קשה הא הכל בכתב ואיך יכלו לעשות הסורג בשביל זה, וכאן אין לומר דכיון שצריך לטלטל הוא כמפורש שצריך לעשות הסורג דהא מדאורייתא ליכא שום איסור לטלטל כיון שעכ"פ הוא מוקף ולכן משמע לכאורה דכיון שאינו בשביל העבודה אלא משום איסור שבת לא הוה בכלל הכל בכתב כסברת מהרש"א. וא"כ אין ראייה שהוא איסור דאורייתא שהרי אף אם הוא רק מדרבנן ליכא בזה איסור דהכל בכתב.

אבל א"א לומר כן שהרי גם להוסיף בשביל כסוי הדם אינו לצורך העבודה ומ"מ אמרו בגמ' שבשביל איסור הכל בכתב ליכא מצות כסוי הדם במוקדשין. ועוד דלפ"ז למה הוצרך רב לתרץ משום דקרא אשכחו הא גם בלא קרא היה להם לעשות את התיקון כמו שעשו את הסורג בשביל היתר טלטול אף שליכא קרא, ולעצם איסור קלות ראש עם הנשים לא צריך למקרא זה להשמיענו שאסור מיהא ודאי מדרבנן שסגי לכאן וגם הא בשאר מקומות שהוזכר איסור קלות ראש עם נשים לא הביא קרא זה אלא ודאי שצריך לומר כדבארתי שמקרא זה ידעין שהוא כמפורש שצריך להבדיל בין אנשים לנשים במחיצה גם מדאורייתא וא"כ ממילא הוא כנאמר לגד החוזה ולנתן הנביא לעשות הגזזטרא. ואין להקשות מנלן מן התורה שיהיו כלל שם נשים, דהא בהקהל ודאי היו צריכין להיות שם אנשים ונשים וא"כ צריכים היו לעשות הגזזטרא בשביל הקהל וממילא מותרין גם בכל חג לעשות כן בשביל שמחת בית השואבה. ועיין בהגהות הריעב"ץ שכל הקושיא דהכל בכתב היה בשביל הזיזין שהם קבועים וממילא היה זה לכל חג ומצד הגזזטרא עצמה אין איסור. אך אף אם נאמר דלא כהריעב"ץ שאיסור מצד הכל בכתב הוא אף שלא בקביעות וכדמשמע מהא דר"פ כסוי הדם, נמי ניחא דכיון שהוא כנאמר שרשאין לעשות תוספת זה לא שייך לחלק בין הימים ויש להתיר בכל עת.

וכדי שלא יקשה להרא"ש איך היה מותר לעשות סורג להתיר איסור טלטול שהוא רק מדרבנן כיון שבכל אופן אסור להוסיף מצד הכל בכתב, צריך לומר דבר חדש שהאיסור להוסיף מצד הכל בכתב הוא בהר הבית רק בעזרת נשים ולא בחיל ושאר הר הבית לכן היה מותר לעשות את הסורג להתיר הטלטול אבל בעזרת נשים שישנו האיסור דהכל בכתב כמפורש בגמ' הוצרך רב לומר משום הקרא שהוא כמפורש.

וראיה גדולה שיש לחלק בין עזרת נשים לחיל ושאר הר הבית אף שלכאורה דין אחד להם מדאורייתא, הוא מזה שמצינו שחלוקין לענין איסור בנין עץ להרבה ראשונים שהרי שיטת הרמב"ם פ"א מביה"ב ה"ט כפי שסובר הראב"ד בשיטתו שאסור אפילו בעזרת נשים וכן סובר הראב"ד בעצמו בסוף פ"ו מע"ז שהרי תירץ על בימה של עץ שעשו למלך בעזרת נשים כמפורש בסוטה דף מ"א שהיה מותר מחמת שלשעתה היתה וכן בגזזטרא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה דלא כדסובר בהלכות ביה"ב, וכן הביא הראב"ד בפירושו לתמיד פ"א דף כ"ז בשם תוס' צרפת בשם הר' אלחנן בה"ר יצחק ור' יצחק אביו וגם הוא עצמו סובר כן שם שיש איסור בנין של עץ אף בעזרת נשים דהא ג"כ הוצרך לתירוצים לעשיית הבימה של עץ למלך שתירץ דרק אהל דומיא דנטיעה שיושבין בצלו אסור עיין שם, וא"כ קשה טובא על תוס' צרפת בש"ר אלחנן ור' יצחק אביו ועל

הרמב"ם ועל הראב"ד שבהלכות ע"ז מהסורג שהיה מעץ כמו שפרש"י ביומא דף ט"ז וכן הר' שמעיה והרע"ב במדות פ"ב מ"ג והכ"מ בפ"ה מביה"ב ה"ג ולא מצינו מאן דפליג ורק על הראב"ד לתירוצו בתמיד לא קשה, והוא היה בקביעות ולא הקשה עליהו הראב"ד שם. ולכן מוכרחין לומר שרק עזרת נשים חמורה לאיסור עץ ולא החיל ושאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג מעץ שהיה בשאר הר הבית. ולכן גם לענין הכל בכתב יש לומר שרק בעזרת נשים בעי הכל בכתב ולא בשאר הר הבית. ואף שלענין איסור עץ יש לתרץ כהראב"ד בפירושו לתמיד דרק אהל אסור אבל מהרמב"ם שלא סבר כן שכתב ואין בונין בו עץ בולט וכן הראב"ד בהשגותיו בב' המקומות לא סבר כן ולא הכ"מ ולא תוס' צרפת מוכרחין לומר שמחלקי בין עזרת נשים לשאר הר הבית נשמע שגם הראב"ד יסבור כן שאף איסור אהל לא יהיה אלא בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית שהרי היה ניחא ליה אליביהו מסורג א"כ גם לדין הכל בכתב הוא רק בעזרת נשים ולא בשאר הר הבית ולכן יכלו לעשות הסורג אף שלא היה מהכל בכתב. וא"כ אף אם נימא שסיבור הרא"ש כהראב"ד בפירושו לתמיד שלפ"ז אין ראייה מעץ ג"כ יכול לסבור שחלוק עזרת נשים לענין הכל בכתב.

ועיין בהגהות הריעב"ץ בסוכה שם שדימה דין איסור עץ לאיסור הכל בכתב שלכן כתב שקושית הגמ' מהכל בכתב הוא מהזיזין הקבועין ולא מהגזזטראות שהיו רק לפי שעה כמו שמותר מצד איסור עץ, וכוונתו לתירץ הראב"ד בהלכות ע"ז וא"כ גם לענין המקום יש לדמות. ואף שלהראב"ד דבהלכות ביה"ב שמתרץ בהא דבימה וגזזטרא שבעזרת נשים נמי ליכא איסור עץ ומ"מ הרי מפורש שיש איסור הכל בכתב מ"מ לשאר הראשונים שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית לענין איסור עץ מסתבר שחלוק גם לענין איסור הכל בכתב ששני הדינים שוין לדידהו גם לענין המקום כמו ששוין לענין הקביעות להריעב"ץ. ואף להראב"ד דביה"ב אפשר יודה לענין הכל בכתב שחלוק עזרת נשים משאר הר הבית אך שבאיסור עץ סובר שליכא אף בעזרת נשים משום דכתיב באיסורו לא תטע אצל מזבח שהוא רק בעזרה כדאיתא בדבריו וקצת יש לדייק מלשונו שכתב אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר אלמא שיש באיזה איסור חלוק בין עזרת נשים להר הבית ורק בכאן לאיסור עץ סובר שליכא חלוק ולכן הזכיר שבתרווייהו מותר מצד הקרא דאצל מזבח ה'.

וטעם החלוק הוא משום דקדושת עזרת נשים חמורה משאר הר הבית כדאיתא בפ"א מכלים מ"ח. ואף שלענין הדין המוזכר שם שאין טבול יום נכנס לשם הוא רק מדרבנן כדאיתא ביבמות דף ז' מ"מ מסתבר שעצם המעלה לקדושה שיש בה הוא מדאורייתא רק שאינו נוגע לדינא דשלוח טמאים מדאורייתא משום שטמא מת נשלח רק ממחנה שכינה וזב גם מכל הר הבית ונמצא שלענין שלוח שוה עזרת נשים אף שיש בה יותר קדושה לשאר הר הבית משום שעכ"פ אינו מחנה שכינה וכל הר הבית הוא עכ"פ מחנה לוויה. ומוכרח כן לרש"י יומא דף מ"ד שפי' על מה שאר"א בר אהבה ש"מ מעלות דאורייתא שהוא גם על כל המעלות שתנן בפ"א דכלים וחשיב שם גם מה שהחיל מקודש מהר הבית ועזרת נשים מן החיל, אף שאיסור טבול"י בעזרת נשים הוא רק מדרבנן, ואיסור טמא מת בחיל נמי הוא רק מדרבנן (ואף שהרמב"ם פ"ז מביה"ב ה"ז לא נקט שהוא רק מדרבנן כמו שנקט בה"ז לענין איסור טבול"י בעזרת נשים וכן לא נקט בפ"ג מביאת מקדש ה"ה בטמא מת בחיל שהוא מדרבנן אף שנקט בה"ו בטבול"י בעזרת נשים שהוא מדרבנן וא"כ משמע לכאורה שסובר שטמא מת בחיל הוא מדאורייתא, אבל עיין בכ"מ ה"ט

שמשמע שגם הרמב"ם לא פליג וכן מוכרח דהא מפורש בנזיר דף מ"ה שבשער נקנור מותר טמא מת ליכנס מדאורייתא אף שהוא מעזרת נשים שעוד עדיף מחיל וכן בסוטה דף כ' עיין שם, ולכן פשוט שמה שכתב הרמב"ם בטב"י דבעזרת נשים שהוא מד"ס לומר שאף שהוא מקרא הוא רק מד"ס להוציא מלשון הברייתא כדווצרך ר' יוחנן לאשמועין וכ"ש טמא מת בחיל שליכא רמז בקראי). וא"כ איך כתב רש"י על מעלת החיל ומעלת עזרת נשים שהן מדאורייתא ועיין בתו"י שהקשו עליו. ולכן צריך לומר כדפרשתי שעצם המעלה שקדושתו חמורה הוא דאורייתא אף שאינו נוגע לדינא דשילוח. וכן מדוייק לשון רש"י בסוטה שכתב על מה שהקשה בגמ' /סוטה כ/ למימרא דמת אסור במחנה לוי, אף שאיירי שם בשער נקנור, דהא עזרת נשים וגם שערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה והרי הן כשאר הר הבית עיין שם משמע שיש בעצם טעם להחמיר מחמת שקדושתו יתירה אבל כיון שלא נתקדשו בקדושת עזרה הרי הוא לענין מת כשאר הר הבית משום שלא נאסר מת אלא במחנה שכינה כדבארתי. וכן משמע שגם הרמב"ם סובר כן שרק על הדין שאסור לטב"י כתב שהוא מד"ס ולא על עצם הקדושה.

ולכן מאחר שקדושת עזרת נשים חמורה אין להוכיח ממה שמצינו שבעזרת נשים יש איסור בנין עץ ואיסור הכל בכתב שגם בכל הר הבית יהיה כן. לכן ניחא זה שבסורג היה של עץ ומה שלהרא"ש לא היה זה באיסור הכל בכתב. וזה שאנו יודעים שגם בעזרת נשים יש איסור עץ הוא משום שנקרא עזרה במשנה וחצר בקרא עיין בתוס' פסחים דף צ"ב והאיסור בברייתא דתמיד דף כ"ח נאמר בעזרה.

ולפ"ז לא מצינו כלל סברא זו של מהרש"א וא"כ מה"ת נימא שהכל בכתב הוא רק בדבר שהוא צורך המקדש ולכן צריך לומר כדפירשתי משום שהוא כמפורש שיעשו הגזוזטרא. ואולי גם כוונת מהרש"א כדבארתי אלא שנתן טעם על מה שלא נאמר ביחוד בציוי הבנין משום דלא הוצרך לומר אלא מה שנתחדש לבנות מדין המקדש ולא מה שאסור גם מכבר בלא הבנין. וגם שאם היה מצורך המקדש היה נאמר אף אם היה ידוע שצריך לבנות.

וממילא חזינן מסוגיא דסוכה /נ"א/ דאף אם היתה מחיצה אבל כזו שאפשר לבא לידי קלות ראש יש עדין אותו האיסור מדאורייתא, דהא אף בראשונה שהיו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ פרש"י שהנשים היו בעזרת נשים והאנשים היו ברחבה של הר הבית ובחיל, שהיתה מחיצה גדולה ביניהם בדין מחיצה אבל כיון שהוצרכו לעמוד נגד השערים הפתוחים כדי לראות את השמחה ראו שבאו לידי קלות ראש ולא הועילה המחיצה וא"כ היה עדיין אסור מדאורייתא שלכן הותר לעשות הגזוזטרא שמזה ראייה שהוא מדאורייתא כדבארתי. ואין לומר שהאיסור היה מדין יחוד שהוא מדאורייתא שמא יכנס איש לפנים, חדא דא"כ איפכא הוא לר' כהנא בקידושין דף פ"א שיותר עדיף נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, וגם לא כברייטא דתנא איפכא ונימא שברייטא דכאן היא המתניתא דבקדושין, דהא ברייתא דהתם /קידושין פ"א/ מתיר אנשים מבפנים ונשים בחוץ והכא /סוכה נ"א/ אוסר למסקנא בתרויהו וגם אין שייך למיפלג על מעשה רב. וגם בנשים הרבה כאלו שהיו בשמחת בית השואבה אין לחוש ליחוד בין לרמב"ם בין לרש"י, שלרמב"ם שאוסר אף עם נשים הרבה אינו אוסר מצד שמא יפרוש אלא דוקא בפירוש כדאיתא בפכ"ב מאי"ב ה"ח ולרש"י שאוסר שמא יפרוש הא אינו אוסר עם הרבה נשים, עיין בח"מ אה"ע סי' כ"ב סק"י. ועוד שלא היה שייך יחוד כלל התם דב' המקומות היו פתוחין והולכין דרך שם בכל עת אל מחוץ להר הבית ולחיל ולעזרת נשים ולעזרה וכן מעזרה ולחוץ ועדיף מבית שפתחו פתוח לר"ה. ולכן צריך לומר שהאיסור הוא רק משום קלות

ראש, וחשבו מתחלה שמה שבאו לידי קלות ראש היה מחמת שהאנשים הוצרכו לראות דוקא דרך הנשים שהרי שניהם הסתכלו למקום אחד באו לידי קלות ראש, שאף שמצד ההסתכלות עצמה חזינן שלא היתה הקפידא דהא זה ידעו גם מתחלה, וא"כ היה באופן המותר שלא נראו מקומות המכוסים ולא חששו שיסתכלו בכוונה ליהנות שזה אסור אף במקומות המגולים ולכן התירו כשלא ידעו שיבאו לידי קלות ראש, אבל כשראו שבאו מזה לידי קלות ראש שהוא להרבות שיחה ביניהם ולנגיעה בידיהם וכדומה, התקינו להחליף שהנשים יהיו מבחוץ אחורי האנשים שבזה יש מעלה שאין הכרח שיסתכלו בהן עיין בתוס' סנהדרין דף כ'. אבל עדיין באו לידי קלות ראש שכיון שלא היתה מחיצה במקום השערים היה בא הקלות ראש מצד הנשים שראו דרך האנשים ולפיכך אף שלכל דבר הצריך מחיצה הרי הוא מחיצה גמורה מ"מ לענין הבדלת אנשים ונשים אינה כלום שעדיין הם כמעורבין ובאין לקלות ראש. ונתברר שצריכים מדאורייתא לעשות גזוזטרא שיהיו הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה שרק אז אינם כמעורבין, וכלשון המשנה במדות והקיפוח כצוצטרא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין. וכן פסק הרמב"ם פ"ה מביה"ב ה"ט. אלמא שבתחלה אף שהיו מובדלין בדין מחיצה שמועילה לשאר דברים שצריכין מחיצה לא הועילה לזה ונחשבו כמעורבין ואסור מדאורייתא והוי כמפורש שיעשו גזוזטרא.

היוצא מזה גם בבתי כנסיות שמתקבצין שם אנשים ונשים להתפלל טוב יותר לעשות גזוזטרא שהנשים יהיו למעלה, ואם מאיזה טעם קשה לעשות גזוזטרא צריכים לעשות מחיצה ממש כזו שתמנע מלבוא לידי קלות ראש ולא סגי במה שנחשבה מחיצה לכל דבר כגון בשערים פתוחים כמו שראינו שלא הועילה במקדש והיה אסור מדאורייתא. ולכן לא סגי גם במחיצה של עשרה טפחים מן הקרקע שאינה כלום לענין קלות ראש שהרי יכולים לדבר ולהרבות שיחה עם הנשים בלי שום קושי וליגע בידיהם ואין לך קלות ראש גדולה מזו ונחשבו כמעורבין ממש ואסור מדאורייתא שגרועה היא ממחיצה שהבדילה בין עזרת נשים לחיל במקדש שלא הועילה אף שהיתה יותר ניכר, אלא צריכים לעשות מחיצה גבוהה במדה כזו שלא יבואו לידי קלות ראש.

אבל מסתבר לע"ד שסגי במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים, דהרי חזינן שהמחיצה אינה מצד איסור הסתכלות כדכתבתי לעיל שזה הרי ידעו גם מתחלה ומ"מ התירו ולא חשו לזה. ואף אחר התיקון הגדול לא נזכר שהיתה שם רק גזוזטרא שהיא מקרשים מונחים על הזיזין הבולטים וסתם גזוזטרא אינה במחיצה עיין עירובין דף פ"ז ובתוס' דף פ"ו ובפי' המשנה להרמב"ם שם ונמצא שנראו הנשים כיון שלא הקיפו את הגזוזטרא במחיצה ולא חשו לזה, ואף שלא נראו להאנשים שעמדו תחת הגזוזטרא מ"מ הרי נראו להאנשים העומדים באמצע.

ואף שהרמב"ם לפירושו למשנה סוכה שם כתב כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים עיין שם, בע"כ אין לפרש מצד איסור ההסתכלות כדלעיל וגם שהרי אף כשהן למעלה הן נראות מכיון שלא הוזכר שהיתה מחיצה להגזוזטרא כדלעיל. ודוחק לומר שמכיון שלא נראו אלא להעומדים באמצע ונימא ששם היו רק המרקדים בשמחת בית השואבה שהם היו רק חסידים ואנשי מעשה שלהם אין קפידא בהסתכלות כלרב גידל ברכות דף כ', שהרי לא בכל חסידים ואנשי מעשה מצינו מעלה זו דרב גידל דהא רבנן דרב גידל וכן רבנן דר' אחא בכתובות דף י"ז היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא היתה להם מעלה זו. ואדרבה אמר אב"י בסוכה דף נ"ב ובת"ח יותר מכולם ובסוף קידושין מצינו בר"מ ור' טרפון שעוד החמירו על עצמן גם בדברים שאנשים פשוטים לא נחשדו עליהם ולא סמכו על

חסידותם ותורתם. וגם ודאי שהיו באמצע גם מהעם הבאים לראות שלא נזכרו בשום מקום שלא הניחו להרואים לעמוד במקום המרקדים.

ומלשון הרמב"ם בפירושו משמע שמקום האנשים לא היה למטה תחת הגזוזטרא שכתב שהיו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים ולא כתב כלשון הרע"ב שהיו מושיבין הנשים למעלה והאנשים למטה, שהיה משמע תחת הגזוזטרא, אלא משמע שלא היו האנשים למטה מן הנשים אלא מקום האנשים היה למטה על הרצפה ומקום הנשים היה למעלה במקום גבוה וכן משמע גם מלשוננו בפ"ח מלולב הי"ב.

ובזה מובן פירושו במדות פ"ב מ"ה שכתב שהקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה עיין שם וכוונתו שלא היו זיזין יוצאין מהכותלים להניח שם גזוזטרא כפרש"י דלפירושו לא היה שם כותל אלא שעשו הגזוזטרא אטומה עד הקרקע ושקופים הוא מלשון השקפה, ונעשו כמעלות לצד העזרה שיעמדו עליהן להביט משם. ונמצא שלא היה כלל מקום תחת הגזוזטרא לא כפרש"י וא"כ נמצא שנראו הנשים לכל האנשים לפירושו של הרמב"ם. ומוכרחין לומר שכוונתו בפירושו לסוכה להסתכלות כזאת שיכולה להביא לידי קלות ראש שהוא רק כשעומדות הנשים למטה בלא מחיצה או אף במחיצה נמוכה שהן כמעורבין. וכתב זה מחמת שסובר שההסתכלות מביאה לקלות ראש כמו שכתב התי"ט ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביאה לידי קלות ראש, אבל עכ"פ רק כשאפשר לבא מזה לקלות ראש שייך לאסור וכשהן למעלה אף בלא מחיצה ולמטה במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שאין שייך לחוש לקלות ראש לא איכפת לן בהסתכלות אף להרמב"ם בפירושו לסוכה. ואף אם נסתפק בכוונתו בפירושו לדינא אין לנו אלא מש"כ הרמב"ם בהלכותיו פ"ה מביה"ב ה"ט שהוא כדי שלא יהיו מעורבין וכן בפ"ח מלולב הי"ב שכתב כדי שלא יתערבו אלו עם אלו והוא כמו שבארתי שבלא מחיצה גבוהה יחשבו כמעורבין כיון שבאין מזה לקלות ראש אבל מצד ההסתכלות עצמה אין לחוש.

ואין לטעות לפרש בלשון שקופין אטומים שכתב הרמב"ם בפירושו למדות שהיו שם חלונות שקופים אטומים וכמו בחלונות המקדש שפרש"י במנחות דף פ"ו שהיו רחבות מבפנים וצרים מבחוץ וכאן יהיה להיפוך שבאופן זה נאמר שהן רואות ואין נראות כ"כ, ונפרש בפירושו בסוכה שהוא מצד ההסתכלות לבד, שהרי לא אמר שעשו חלונות שקופים אטומים אלא שהקיפו בשקופין אטומים ואין בלשון הזה חלונות כלל, ולכן צריך לפרש כמו שפירשתי.

ולכן במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שמסתבר שאין לבוא לידי קלות ראש יש להתיר. והוא גובה ג' אמות שהן י"ח טפחים כדאיתא בשבת דף צ"ב עיין ברש"י ותוס' שם ובתוס' עירובין דף מ"ח ותוס' ב"ב דף ק'. ואף שלרשב"ם שם שעם הראש הוא ג' אמות יש להקל ב"ז טפחים שפחות מ"ז ושליש א"א כדי שלא יקשה עליו מהא דשבת שמפורש שם שלכה"פ קרוב ל"ז הו"ו עד הכתפים, מ"מ יש להצריך י"ח טפחים כתוס' שפי' הרשב"ם תמוה. ואף שנראים הראשים אף ב"ח טפחים כשעומדות, לא יבא מזה לידי קלות ראש. והמחמירין להגביה המחיצה עד שלא יתראו גם ראשיהן תבוא עליהן ברכה. ובפרט שהרבה נשים במדינה זו אינן נזהרות בכסוי הראש. אבל לדינא יש להתיר גם בגבוהה רק י"ח טפחים ואם שנמצאות שם גם פרועי ראש כבר הורה זקן בעל ערוך השולחן שבזה"ז

שבעה"ר יש הרבה כמותן מותר להתפלל כנגדן ולכן אין למחות אבל בפחות מ"ח טפחים אסור וצריך למחות בכל התוקף כי אף אם היה אסור רק מדרבנן צריך למחות כ"ש שלע"ד הוא מדאורייתא כדהוכחתי לעיל.

והנה יש מקום לומר שרק במקדש היה אסור מדאורייתא משום דין יראה דומקדשי תיראו שאם הוא בקלות ראש אינו ביראה וא"כ בביהכ"נ הוא רק מדרבנן שאסרו גם בהם קלות ראש ולא מהני גם תנאי עיין במגילה דף כ"ח ובש"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"א וכ"ש לקלות ראש של איסור שאין מועיל בה תנאי. אבל בשעת התפלה וכשמזכירין שם שמים ודברי תורה וקדושה מסתבר שהוא דאורייתא שהלא הקדושה שתיקנו בביהכ"נ כתב הר"ן במגילה דף כ"ו שהוא משום שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה עיין שם ואם דברי הקדושה עצמן אין בהם דיני הקדושה לא היה שייך לתקן קדושה על ביהכ"נ בשבילם, ולכן משמע שבעת התפלה הרי הוא בדיני קדושה מדאורייתא ויהיה אסור לנהוג בו קלות ראש בתפלה מדאורייתא. אבל מוכרחין קצת לומר שדין זה הוא מדאורייתא בכל מקום קבוצ שהרי ההספד שלעתידי שלמדין משם לא מצאנו בו שיהיה במקדש ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש אלא משמע שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם כדי שלא יבואו לידי קלות ראש. אך אולי אף שבהספד יהיה לצניעות בעלמא הוא עכ"פ ראייה שיש בזה ענין קלות ראש שלכן יש לאסור במקדש מדאורייתא משום מצות יראה ויהיה בביהכ"נ מדרבנן ובשעת התפלה דאורייתא אבל יותר מסתבר שהוא מדאורייתא בכ"מ קבוצ.

ובלא צורך קבוצ אף במקדש מותר שהרי חנה התפללה סמוך לעלי הכהן וכהא דדחקה ונכנסה בקידושין דף נ"ב ותוספות שם מותרות נשים ליכנס בעזרה גם בלא דוחק עיין שם אף שנמצאים שם הרבה אנשים אבל במקום שצריכין להתקבץ כהא דשמחת בית השואבה וכהא דיתקבצו להספיד לעתיד הרי הוא דין מדאורייתא שצריך מחיצה להבדיל ביניהם. ולפיכך גם בבתי כנסיות שלנו שמתקבצים להתפלל צריך שתהיה מחיצה ודוקא מחיצה כזו שלא יבואו מתוכה לידי קלות ראש, שהוא או בגזזטרא שהנשים למעלה והאנשים למטה אף כשנראות משם או במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שהוא י"ח טפחים.

ידידו מוקירי, משה פיינשטיין.

עיניי מאיש שאינו שלה, עכ"ל יצ"ש. ולפענ"ד אין להחמיר בזה שנהגו מקדמת דנא בין הראשונים במקום גדולים וקדושים שהי' ציבכנ"ם בחופן זה שיכלו הנשים לראות, גם בפס"ד ה"ל לא נזכר שום קפידא על הנשים חלה על האנשים, וכן הי' צביכמ"ק בשמחת בית השואבה כמבואר במשנה ובגמרא וכל המפרשים שהנשים יכלו לראות.

ומה שנהגה לכאורכ מהספרי, הנה ראשית י"ל דלא צריי' כן מחמת שאין רמז מזה צ"ס, והרבה פוסקים סוברים שהוא כלל גדול, דכל תוספתא או צרייתא שלא הוזכרה בגמרא משמחתא היא, דמסתמא כיון שר"י חכמי צ"ס לחצר התלמוד חקרו ודרשו בכל הספרים וציררו אותם שהם צניי סמכא בדווקא, כמ"ש ה"ש חלגזי בספר גופי הלכות. ואף מדברי המשנה אין למדין חלה מהגמרא כמבואר במסכת נדה דף ז' ע"ב אין למדין הלכה מפני תלמוד, ופירש"י דאין למדין הלכה מחוץ המשנה. וצרייתא ששנוי' בהן הלכה כפלוני שהאמוראים האחרונים דקדקו צעמני התנאים ובעמידו הלכה על צור"י. וצירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) אמרו אין למדין לא מן הלכות ולא מן אגדות ולא מן התוספתות חלה מן הגמרא. ואף שדעת כמה פוסקים שלמדו מצרייתות ואפילו מן האגדות שלא הוזכרו צ"ס כיחא שאין סותרין דברי צ"ס, חלל חס י"ש סתירה נגדם צ"ס, דברי צ"ס עיקר. ועי' ברמב"ם פ"ג מהלכות מעילה הלכה ד' שתמה הראצ"ד על ברמב"ם למח סמך על תוספתא שהיא נגד המשנה ובגמרא. וצ"מ חירץ שאפשר ליישב התוספתא. שאינה סותרת המשנה ובגמרא ולכן הביאה. ובהלכות מקוואות פ"ט הלכה י"א שם הוא צביכ"פ שהרמב"ם השמיט התוספתא והראצ"ד הביאה, וכתב שם צ"מ כמ"מ כמ"מ שהשמיטו הרמב"ם והראצ"ש התוספתא בשביל שמשנה נכתב בסתם משמע שאין המשנה סותרת כוותי', וי"ל להראצ"ד ושאר פוסקים שהביאו דברי התוספתא שאפשר לתרץ ולהשוות עם דברי המשנה. עכ"פ אין לתלמוד הלכה משום מקום שסותר דברי צ"ס. וי"ל באו"ז בגדול צחצחותיו סימן תשנ"ד: והנה התלמוד שלנו שאנו עוסקים בו תמיד פמה גירסות משונות יש בו כ"ש צרייתות וירושלמי שאין לנו עוסקים בו ואפילו תוספתא דר"ה ספרא וספרי' לנו רואין שצנכמ מקומות מציאן בתלמוד ומחסר בהן ומיותר בהן, לפיכך אין לסמוך על שום צרייתא חס הוא כנגד התלמוד כי התלמוד נכתב להוראה כדאמרין רבינא ורב אחי סוף הוראה, חמנם עוב להביא סעד מן הצרייתות לצאר דבר שהוא סתום ונעלם בתלמוד חלל לא לסתור דברי התלמוד כי הספרים נשתצצו בידי סופרים או היו פלוגתא ואלו

ולא צכפס"ד שדפס בשנת תרכ"ץ שחתום עליו יותר משצעים גאונים ולדיקים, וצ"ס' לצ בעצרי ח"ש ועוד צנכמ ספרים שנתפשו אז בעתיקו פס"ד זה אות צאות, וכתבו שם ע' סעיפים ממנהגי ציבכ"ג, וצנעיף כ' כתבו: חסור לעשות מחילה במדלת בין עתה נשים ואנשים, רק בחופן. אשר לא יוכלו להסתכל אנשים בנשים, רק יעשו כנהוג מימי קדם, וכן חס כבר נעשה לא יכנסו צה. וסיימו לצסוף ח"ל: וחלו צתי כנסיות אשר כתבו שחסור ליכנס צחוכס, אין חילוק בין אשר ימים לשבת וי"ע ור"ה ויוכ"ג, ואף חס לריך להתפלל על ידי זה ציחידות. ובאריכו עוד אח"כ לצאר שזה חמור יותר מכל חיסורין שצחורה, יצ"ש צנעס דצריכס, ואח"כ חתמו ע"ז גם רצותינו בקדושים מנלנו ומידיעשוב צוקללכ"ה. ולמטן חיבת הקדוש אפתיק לשונס, ח"ל מן הקדוש צפל דצרי חיים זלכ"ה מנלנו: כל דצריס כ"ל חסורים כמה עפ"י השו"ע ובפוסקים וחסור לשנות שום מנהג ישראל צצנין ציבכנ"ס או צאח נימוס ומנהג המקוצל מחצותינו ומדורות הראשונים, ומהשנה ידו על התחטובה. וחתם שמו הקדוש. וכן כתב אח"כ מן הקדוש מכרי"ח זלכ"ה מידיעשוב, ח"ל: כנני צאתי כיבודא ועוד לקרא ליתן חוקף לתורה כק' דח ישראל שיקיים וחסור לשנות ולנעות מדרך החורה כנמסר לנו ממעמד בר סיני וממנהג הצותינו כתנאים ובאמוראים כק' כמבואר לפיל צחתימות ברצנים ולכל השומע ינעס. וחתם שמו הקדוש. הנה מפורש דצריכס שצ"ז חסור עפ"י השו"ע ובפוסקים ואין זה חיסור חדש ומאן ספין צדור הזה לחלוק על האריות חלה, ואף חס יתקצצו כל דורינו זה אין צחתינו להכריע אף לפורן אחת מהם, ואמרו חכז"ל (שבת דף ק"צ ע"ב) חס הראשונים כמנלכיס וכו' חנו כחמורים, חלל חנחנו אין חנו אפילו כצפריי החמורים לגצי הראשונים כמנלכיס, אך חנו חיינו עומדים על המשמר שלא לשנות עכ"פ מדרכיכס וממנהגיכס הקודמים, לא חיינו מניעים. לירידה מורא חצח אף צעיקצח דמשיחא ר"ל.

ח

והנה צש"ח תשורת ש"י סימן קכ"ה החמיר עוד יותר שריך לעשות ציבכנ"ם בחופן שגם הנשים לא יוכלו לראות חל האנשים, והביא ע"ז מהספרי כוצא צילקוט שמעוני שמואל ע' ח"ל: כצואכס בעיר וגו' כל האורח הזה למח, מציעות צנווי של שחול היו ולא היו שציעות ממנו דצרי ר' יודא, ח"ל ר' יוסי ח"כ עשית צנות ישראל כזונות, וחלל כשם שח"א לחיש. לחון עיניו מחשכ שאינה ראו' לו כך ח"א לחשכ לחון חת

הוצא בתלמוד שמה היו משצין או מעמידין אותה כיחידה לפיכך אין לסמוך כ"ל על התלמוד. וכבר הצאתי שמואל במשנה פ"ב דמדות משנה כי שחלקה היתה בראשונה וסקיפו' כולל משה' שהגשים ראות מלמעלה ובמסכת סוכה (דף י"א) קראו לה תיקון גדול.

ובתש"ו תשורת ש"י כ"ל בעיר צה וכתב שאין דין אפשר משאי אפשר בדאיתא בפ"ק דחולין דף י"ב ע"ל וכ"ל לא היה אפשר מלסקיף מתמת רבויין, וגם לעכב ע"י הגשים שלא יצאו לראות לא כי אפשר. ואין דבריו מוציאים כלל למע לא היה אפשר לעכב על הגשים שלא יצאו, כלל לא בזמן שציהמ"ק כי קיים כי ידם תקיפה ושמו צדיקמ"ק שלא יכנס שום אדם למקום שאסור לו ליכנס, ואלו היו רוצים לעכב על הגשים שלא יצאו צודאי היו יכולין לעשותו, ואין זה דמיון לחולין י"ב ע"ל שלא כי שום אפשרות כלל לצדוק בפסח וקדשים. ומע שציהמ"ק ראי' ממה שלא עיכבו את הגשים בראשונה כשצאו לידי קלות ראש, כבר ציאתי לעיל טעמם ונימוקם שבראשונה ואין להציהמ"ק מזה ראי' כלל כמובן ואין לזכר. להאריך צה כלל. אך קצת י"ל שלכן לא כי אפשר צציהמ"ק שראו לנחון שיראו הגשים עבודה זו צדיקמ"ק שבי יסוד גדול לקדושה ועברה ושמירת כל החורב כולל בכל השנה, וא"כ אולי אפ"ל שאף שזה אסור צציהמ"ק מ"מ התועלת הגדול שבי נמשך מראיית שמחה צית כשואצב דומה זה ואין לבטל. אבל מסתמיות דברי המשנה והש"ס שכתבו שעשו צה תיקון גדול ולא בעירו כלל שפדין חית צי' איסורא חלה שכתירו אז, נראה שבה תיקון צכתלע ולית צי' איסורא צשום מקום. ואין קושי' אם נימא שבראשונים ז"ל הבינו מדברי המשנה והש"ס צה שחל נגד הספרי. ולכן יתצאר עוד ברצח ראיות צרורות יותר מן הש"ס נגד דברי הספרי.

וב"ש צתשו' תשורת ש"י מזה דברי הספרי האלו להגם דורות שלפנינו לא חזרו צה כבר אמרו בפ"ק דחולין דף י' ע"ב וכתב נחש הנחשה וכו' אפשר צה אסור וכו', אין זה דמיון כלל להסם, דשם מיירי צרבי ור"מ שכתירו מזה שאסרו חצותיכם, כי הנאים היו ופליגי שכתנאים האחרונים יכלו לחלוק על התנאים הראשונים, וע"ז הביא מהסם ויבשפט, וכתבו שם בתוספות דף ז' ע"ל ד"ב חלה, דל"ל טעם בטעות שטעו צו הראשונים שבי סבורים שאסור לצערו ימן שנטעם על פי הדיבור וחזקי' במלך צצין שזה טעות וכו' צכחו לחלוק עליהם ולומר שטעו, אך כדי לתקן הא"ך אפשר לומר שגבי' אליהם טעות

זה ע"ז משני שהסיבה הוצ צציהמ"ק שכתבו לו מקום להתגדר, אבל היכא שצ"ל לומר דפליגי כמו צציהמ"ק שחלקין על איזה אמורא מכתנאים אינו מתקן צשום מקום שלכן אמר חלה כותבי צציהמ"ק שכתבו לו מקום להתגדר, דכיון שלא יוכל לחלוק עליו לא יוכל ג"כ לומר עליו שטעם וכתבו לו מקום להתגדר. ומכש"כ אין יתמי דיתמי שלא נכלל לומר כך על גאונים וקדושים שדורות שלפנינו, וכלואי שצכב לצצין דעת חכמים אף מקצת מן המקצת מדרכיהם ומנהגיהם שצשומק חכמתם, וכי ח"י נכלל גם לחננו לכתיר מזה שאסרו בראשונים ז"ל כמו שכתירו ר"מ ורבי על סמך זה שכתבו להם מקום להתגדר, וחלילה לנו להעלות על הדעת כן חלה ליפוק מימי' חורבא. וברש"ל צתשו' ח"צ סימן שצ"ב כתב לראשונים שומעים וכו' שדברי ראשונים שכו צקיאם ונודע חכמתן ומקצתן הם דברי קבלה וכו' ואפילו אומרים על ימין שחל שמהל כלומר אפילו מזה שיראה צציהמ"ק שחל ימין וכו' אומרים שחל שמהל שמהל להם, עכ"ל. ועי' רמב"ם פ"י מכל' שמיטה ויוצא כי' שסמך על בגאונים אף צמה שלפי דעתו חלה נגד דברי הש"ס ימן שכתבו וכתעם המה עמודים גדולים צבורה ובהם ראוי להתלות, וצפרט שזה רגיל ברצח צדברי הפוסקים שדוחין איזה צרייתא שלא הוצא צש"ס חם לפי דעתם נראה מסוגיית הש"ס שחלקת על אותה בצרייתא, ובצאתי למעלה מקצת מקומות ויש טובא בזה, ואין להאריך.

פ

וגרפ"ע צד ראיות צרורות מן הש"ס, צצרות דף כ' ע"ל דרצ גידל כוח יתיב אשערי עציבה, אמרי לי' רצון לא מסתפי מר מיאכ"ר, אמר לבו דמיון צאפאי כי קאקי חיורין, ר"י כוח רגיל דאזיל וייתיב אשערי עציבה, אמר כי סלקן צנות ישראל מטצילה מסתכלן צי וניכוי לבו צרעא שפירי דכותי, אמרי ליה רצון ולא מיסתפי מר מעינא צישא ח"ל חנא מחרצ דיוסף קאחינא וכו', ופירש"י ז"ל ר"י חדם יפה תואר כוח. וכתתא לדעת הספרי שטעו צנות ישראל איסור צמה שהסתכלו ציפיו של שחל המלך ח"כ הא"ך עשה ר"י צכוונה שיסתכלו צו צנות ישראל וליעצדו איסורא. וע"כ שצש"ס לא צצרו צה שום איסור. ובהגכות הצ"ח שם כתב דחל דלא אמרו לרצ גידל מעינא צישא כמו לר"י ביינו משום דר"י חו מסתכלי צי' ושייך עינא צישא, משא"כ רצ גידל, אבל קשיא אמאי לא אמרי לר"י לא מיסתפי מר מיאכ"ר, ותי' משום דר"י עפעפיו

גם נראה לפימ"ש כר"ש צפרק שני דברות סימן ט'
דמדנקיט בגמרא האי טעמא ושציק בני טעמי
אחרוני דמנחות ש"מ דאליבא דהלכתא נקט טעמא. וכן
מבואר בתוספות סוכה דף י"א ע"א ד"ה דרז, דמדנקיט
האי טעמא ושציק טעמי אחרוני דמנחות ש"מ דכוא
עיקר. וגמלא דאף בשני טעמים שבוזאו צ"ס ולא
בכרישו איחא מהם העיקר מ"מ אם במקום אחר לא
כתבו אלף חד טעמא ידעינן שכווא בעיקר, וא"כ
נראה שגם בשני לשונות כן, דאף לדעת הסוצרין דלישנא
צתרא עיקר, מ"מ אין זה אלף כשאין לנו הכרעה אחרת
חבל אם במקום אחר השמיטו לשון צתרא ולא כתבו
אלף בלישנא קמא כיוי זה הכרעה שכווא בעיקר. ולפי"ז
אף אלו היו מביאין צ"ס צאחה מקום שני הלשונות
כמו שהמה בספרי אם השמיטו במקום אחר אין לחוש
לו ומכש"כ כשלא בוצא כלל צ"ס דודאי אמרין דנדחה
מדברי הש"ס.

גם ממה שכתבו צ"ס כ"פ חומר האיסור של הסתכלות
בהנשים בנשים ואפי' בצדדי לצעוין שלה ולא בזכירו
בשום מקום שגם לנשים חסור להסתכל, וזה דודאי שאיסור
הסתכלות של האנשים חמור יותר אף לפי אותו הלשון
של הספרי שאוסר גם לנשים, שהרי כתב הלשון כשם
שאוסר לאיש וכו' כך חסור לאשה ותלה צ"ז, וציוולא
בזה אמרו במס' תענית דף ז' ע"א מי נתלה צמי כיו
אומר קטן נתלה בצדול, וא"כ אם חסור גם לנשים כיו
זה רבותא יותר, ולמה שצקי צ"ס מה שכווא רבותא
יותר דאיכא למיטעי, וציוולא בזה כתב רש"י ז"ל
במס' ביצה דף י"ט ע"א שאין ראוי לפרש כן לדרדקי
דבי רב דא"כ ליתני קילתא ושמינין חמירתא, אבל כשפס
דאשמעינן משיקין איכא למימר דוקא נקט חבל בעצלה
לא. וכעין זה הוא גם צ"ז דמדולא אמרו צ"ס איסור
זה של הסתכלות צ"מ אלף צאנשים ש"מ דדוקא הוא
רק צאנשים. ואולי גם צלשון הספרי אין האיסור אלף
צידעינן שמציטות לשם תענוג מיופיו, כמו שסוצב על
הלשון שאמר ולא היו שציעות ממנו, וזה דודאי גרע
(ועיין עוד צחידושי פרקי חצות פרק ב', שכל ראיית
פריצות צריך להזכיר את הנקצות יותר מן הזכרים),
אבל צסתם לא חיישינן להכי צנשים, כמו שכווכחתי
צראיות צרורות מן הש"ס. ויפכ עשו הראשונים שלא
הקפידו צציהכנ"ס אם הי' נעשה צאופן שיכיו הנשים
רצאות כמו שהי' צציהמ"ק, ואין להחמיר כלל צמה שלא
החמירו הם מכמה טעמים, צפרע שלפעמים הוא חומרא
דאחי לדי קולא, אבל אם נעשה צאופן שגראות הנשים
להאנשים אף צמקת צאחה אופן שכווא זה דודאי איסור
צורר מדינא דש"ס וכפוסקים כאשר נתצאר למעלה.

מכסין את עיניו ולא ראה. ולפעמ"ד מה שלא אמרו
לי' לרי' ולא מוסתפי מר מילכ"ר צלא"כ לק"מ דאמר
שחידש לנו רב גידל דמי שצורר צנפשו דדמיין לי'
כקאקי חיוורי אין לחוש א"כ ידעו דגם לרי' אפשר
לתרץ כן, אבל דא דודאי קושי' לפי דברי הספרי דכיון
שסתכלו צו הנשים כ"כ עד שאמרו לו לפחד מצינא
צישא הוו לכו למימר לי' לא מוסתפי מר מאיסור
הסתכלות גופי' של הנשים שאינם צמדריגה זו, וע"כ
שאין לחוש לזה בנשים.

עוד ראוי, דכנה ז"ל צצרייתא כפי מה שבוצא צילקוט
שמעוני שמואל ט' עכ"כ צצואכס בעיר כן תמלאון
אותו וגו', כ"כ למכ, רב אמר שהנשים דצרניות כן
ושמואל אמר כדי להסתכל ציפיו של שאלו רבי אמר
לפי שאין מלכות נוגעת צצצרתא אפינ' כמלא נימא,
ואית דאמרי צכאי לישנא כל האורך הזה למכ מציטות
צנויו של שאלו היו דברי ר' יודא, אמר לי' ר' יוסי
א"כ עשית צנות ישראל צזונות, וכלא בשם שא"ל לאיש
לזון עיניו מאשה שאינה ראוי' לו כך ח"א להשכ לזון
עיני' מאיש שאינו שלה, אלף שלא בגיעה עדין השעב
וכו'. נמלא לפי"ז דאף צלשון צצרייתא שצספרי צלישנא
קמא לא חזר שום לשון איסור על הסתכלות של הנשים,
אלף ג' פלוגתות צטעם אריכת הדברים, ואפשר כלכו
איתנייכו ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי, ואך צלשון
האית דאמרי מוזכר לשון איסור לפי דעת ר' יוסי,
וצגמרא צצרות דף מ"ה ע"ב צצא לישנא קמא של
צצרייתא כג' פלוגתות צלשון שכוזאו צספרי צלישנא
קמא אלף שצמקום ר' כתב ר"י ולשון האית דאמרי
השמיטו לגמרי צ"ס ולא בזכירו כלל מלשון איסור,
א"כ חזין צכדיא שדעת הש"ס כל"ק שאין שם שום
רמז לאיסור. גם לפי לשון הספרי שכוצא שתי הלשונות
מבואר צתוספות ע"ז דף ז' ע"א ד"ה צשל, דלדעת
ריצ"א כל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כעפל לעיקר
והלכה בלישנא קמא, ורצינו שמשון הי' מפרש דצכל
מקום שיש להתצצר בחד מיני' משיטת התלמוד צתרי'
אזלינן. נמלא דלשיטת ריצ"א אף לפי דברי הספרי אין
לאסור כי אין האיסור אלף צלשון אית דאמרי ואין
הלכה כן אלף בלישנא קמא, אלף אפילו לדעת הסוצרים
דלישנא צתרא עיקר מ"מ אין זה אלף כשאין לנו
הוכחה אחרת, אבל לא פליגי על מה שכוצאו צ"ס
הר"ש דצכל מקום שיש להתצצר בחד מיני' משיטת התלמוד
צתרי' אזלינן, וכיון שנתצאר משיטת התלמוד שלא
צצאו אלף לישנא קמא דודאי דהלכה כן צפרע שיש גם
ראיות אחרות מן הש"ס.

י

הוצרכנו לכ"ז במקום שכולכים צלניעות כשיש קדמוניות וכו' שבי"ח צדקת"ק שבודאי לא כלכו שם צבילי שער או גילוי צדק ח"ו, וכו' שלמדו זה (סוכה דף י"ב ע"א) מקרא דוספדה בארץ שזה קאי על לעתיד אחר ציאת המשיח ואחר שנשחט בי"ח צדקת"ק שבודאי יבי' אז בכל כדת וכלכה, אעפ"י במקום קיבוץ לריק לעשות גזר לערו' צמחיית כרחוי, אבל במקום שכולכין צבילי שער וגילוי זרועות וצדק צל"ח אסור להחפיל ולומר שום דבר שצדקושה נגדם אפילו להאיש צדקו כצדקו כמזוהר בגמרא (ברכות דף כ"ד ע"א) וצ"ע סימן ע"ב. וצדקו' הבי"ל סמך עצמו להתיר גם זה על סמך דברי הערוך בשלחן (סימן ע"ב ע"פ ז') שאף שזוהר כדרכי' על גודל הפירוש של גילוי שער וכתב אוי לנו שעלמח צימיו כד, אעפ"י לענין חס להחפיל ולצדק נגדם כתב דכיון שפשהח המספחה ואין שומע ורגילין לעשות כן שוב כיו לענין תפלה כמו שכתבו בצחלות דכיון שרגילות לעשות כן ליבא הכבוד.

והנה צאלו כצתי כנסיות אף לפי דברי הערוך בשלחן אסור להחפיל ולומר שם דבר שצדקושה כאשר אצאר להלן, אך תחלה ראיתי לצאר שגם דברי הערוך בשלחן צא כמה תמוכים מה שחידש להתיר צנשואות מחמת שרגילים צפירי' צעוב"ר לדמותם ע"י לצחלות, בלא צצחלות לא אסרו חכ"ל מעולם אבל צנשואות שכבר אסרו חכ"ל ופשט איסורו בכל ישראל מחמת הש"ס עד עכשיו מזוהר בגמרא צי"ח פ"ק (דף כ' ע"א) וצדקו' פ"צ מהל' ממרים כ"צ וג' שגזירה שנתפשט צישראל ח"א לצטלה אפילו צטל בטעם שצצצילו גזרו הראשונים, וצדקו' צי' סייג לעצירה אפילו צ"ד גדול מן הראשונים לא יוכל לצטל. וצחוספות פסחים פרק מקום שוכנו דף נ' ע"א שאסור לעשות מלאכה צערי' צצציל בקרבן ואף צזמן באז דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם, וכן הוא צכמה מקומות, וזה ודאי דלא דמי למח שאין צוהרין משום גילוי כיון שאין הנחשים מצויין צינינו, כח"ש בתוס' צע"ז דף ל"ב ע"א ד"ב חדא, שאין לומר צזה דבר שצמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו מתחלה לא אסרו אלא צמקום שבהנחשים מצויין, וכח"ש בתוס' שם צע"ז דף נ"ז ע"ב לענין יין כסך שלא אסרו אלא על המנסכים, וע"י פרי"ח (יו"ד סימן קט"ז) שצאריך, וצדקו' פשוטים דצבילי גם אז צשעת הצזירה כי מקומות שלא כי נחשים מצויין, וכן ציי"ג גם אז כי נכרים שלא כי מנסכים ולא פלחי לע"ז, אי"כ גם אז צתחלה הצזירה

שלא אסרו אלא על המקומות שבהנחשים מצויין ונמנא שכולי' את המקומות שאין בהנחשים מצויין מכלל האיסור עוד צתחלה הצזירה ולא נאסרו מעולם, אי"כ גם עכשיו מקומות שאין בהנחשים מצויין לא נשתנו מכמו שבי' כן צתחלה הצזירה ולא נכנסו למנין מעולם וכן כיו"צ, אבל צבילי שער צנשואות שאסרו חכ"ל, זה ודאי כי אסור לעולם כי לא כי הפירוש כדמה הוצאת צישראל ולא עלה על דעת מעולם, אך ע"י צפרות האלה שצדור האחרון ר"ל אחר רוצה לצטל תקנות חכ"ל מה שנאסר עוד מחמת הש"ס, וזה ודאי אסור אף אלו כי בהנחת צדקו' ע"י צפרות פסק כח בי"ח צדקת"ק וצטל בטעם.

ועוד ודאי כשגזרו חכ"ל על הנשואות לא פלוג רבנן צתקנתן ואסרו אף צרגילות, דכע עמך בלא צין צחלות לנשואות אין הפרש זמן אלא אחי' רגעים של זמן החופה או הצזיח, זה ודאי שלא נאסר צשום מקום כמה זמן יבי' אחר הנשואין שיתחיל האיסור, וע"כ שלא חלקו צזה אלא חיקף אחר הנשואין מתחיל האיסור, וא"כ כיון שער הנשואין לא כי לנו לחוש להכרעה מחמת הצרגילות, באיך צחלות רגעים המעטים של זמן הנשואין נשתנה אלא בטעם מצרגילות לשאין צה רגילות, וע"כ דכך כי צחקו צנשואה אסור וצצחלה מותר ולא פלוג רבנן צתקנתם דכיון שנעשית נשואה אינו מועיל אף מה שבי"ח רגילה צבי"ח. וכן מי שצדקן לפניו נשים שאין לו שום היכרות עמם ואינו יודע כלל חס כמה צחלות או נשואות כדין הוא כך שלנגד צצחלות מותר להחפיל ונגד צנשואות אסור, אף דאלו לא שייך בלל חיותו בטעם לחלק צין רגילות לאין רגילות כי אינו יודע כלל מה כמה ואין לו שום רגילות וצכירות עמם, וע"כ שזה צקנה מוחלעת לחלק צין צחלה לנשואה. ומ"ש אחי' פוסקים בטעם מחמת צצחלה רגילה כן זה רק טעם והצצר על תחלה צחקו מה שראו חכ"ל לחלק צין צחלה לנשואה שצצחלה עפ"י רוב הצרגילות כן, כי צעיקר מה שבי' נ"מ צחקו צו להאיש צציתו צצחיותו ומשפחתו, כי אין שכיח כ"כ לאנשים כשרים שיצטרכו לקרות ק"ש ולהחפיל נגד נשים זרות, וצצית הצנסת צודאי כי מחי"ח כדיו, וכל תקנות חכ"ל נעשו לפי מה שראו כמה ששכיח עפ"י רוב, אבל צעם צחקו צודאי לא פלוג רבנן צתקנתם ולא ניתן לנו לחקור חס יש צו רגילות או לא ואין צכחיו לצטל כלל מדצריהם אפילו אי כי צטל בטעם.

ועוד לפי"מ שצכציר הפרי"ח שם בטעם שלא צחיתו צצציות עכ"ס אף צמקומות שצממידים צעשצים דאפשר שיצא זמן שלא יעמידו צעשצים או לאי"ח סיבה

גם הם יעמידו צפור קיבת נבילה ומ"ה לא פלוג רבן צמילתייכו, ועי"ש. ולפי"ז צודאי שאין לדמות כלל נשואות לצתולות, שצתולות שמותרין לילך בגילוי ראש זה דבר שאינו משתנה לעולם, אבל נשואות שאסורין מה"ט לילך בגילוי ראש ואינו אלא פריעות מורא הכי נחליע ח"ו שא"ל שישצו צתווצה לעולם וכמנצ הרע וכמר כזה ח"ו לא ישתנה עוד, ונדבר שאפשר שישתנה להיות חוזר חלילה לא פלוג רבן צמילתייכו לבעל תקנתם כמו שלא התירו מטעם זה בגזירות חף במקומות שמעמידין בעשבים, ועכ"פ אינו דומה לצתולות. ובגמרא ר"ב דף ל' ע"א וסוכה דף מ"א ע"א שגזר ריב"ז על יום הכף, מ"ע מהרה יבנה ציבה"ק ויאמרו אשחקד מי לא אכלנו וכו', ואין מקום לגזירה זו אלא כשנצנה צלילה או סמוך לשקיעת החמה, ופירשו שם רש"י ותוס' דאף דאין ציין ציבה"ק צלילה גם אינו דומה יו"ע כ"מ ציין הצנוי צידי אדם אבל מקדש כעמיד שאנו מלפנים צנוי ומשוכלל יגלה ויצא מן השמים. הרי שגזרו גזירה מתחלה מה שאינו רק עצור אותו ביום שיכ"י אחר שיצאו ציבה"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, ואז צודאי כל ישראל יעשו תשובה, כמצואר צרמצי"ס פי"א מהלכות מלכים הלכה ד' שהמלך המשיח יכופ את כל ישראל לילך בפי תורה שצכתצ ושצע"פ ולחזק בדקה ויתקן את כל העולם כולו לעצוד את ה' ביחד, וצפי"צ הלכה צ' כתצ שיעמוד אז נציה ליישר ישראל ולכנין לצם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'. גם כעת צגולה צמנצ הרע וכמר ר"ל אף שצדרך כלל צודאי לא אכשיר דתא, מ"ע צאחצ מקומן לפעמים צאחצ פרטים נעשה שינוי למעלותא. גם לפעמים צאים למקומות הפרטים אנהים מסצינה אחרת שנוכגים צנייעות ואינם רגילים כלל צפריעות ולהם צודאי אסור, וא"כ נלמד למר צמקום אחד לאו כל אפיין שוין לה מותר ולה אסור. ועכ"פ כיון שאנו רואין שגזרו גזירה מתחלה אף שאינו אלא עצור אותו ביום שהוא אחר שיצא ציבה"ק מן השמים צנוי ומשוכלל, מכש"כ שאין לבעל גזירה שנגזרה כבר על משך זמן ארוך כ"כ עצור פירצה שנעשה צזמן האחרון אשר אחר שיצא קצת רוח טברה לישראל יתבעל הפירצה ולא התקנה, וצככ"ג צודאי דלא פלוג רבן צתקנתם ואין שום יסוד לכיתר זה.

וא

הוצרכתי לצאר כ"ז לפי דבריו שכתצ שצ"י רגילות הפירצה פסק יצא דרכורי עצירה ובעל העטם, אבל עיקר הדבר ליחא, דמאן יימא לנו שצ"י רגילות הפירצה בעל העטם של דרכורי עצירה, ראשית בלא

אדרכה מחמת גודל הפירצה מתרצה כח החאוכ צעולם ומתגצר יכ"ר עוד יותר לרכורי עצירה ר"ל וחכז"ל (צרכות דף כ"ד ע"א) למדו מקרא דגיטו שער מצב כח החאוכ, ומצואר צתרגוס יונתן סוף צראשית עכ"כ ויראו וגו' ותמון צני רצריצא ית צנת אנהא ארום שפירן כיוון וכחלן ופקסן ומכלכין צגילוי צישרא וכרכיוו לזנו ונסיצו לכוון נשין מכל דאחרעיו, הרי שצדור כמצול ה"י הפירצה של גילוי צשר וזה כציה למח שצציה ר"ל. וכנה גם צגילוי צשר כתצו העטם שצציל שדרכו להיות מכוסה ולכן מותר לצרך נגד פני' וידי' שצציל שדרכם להיות מגולה וליכא דרכורא, ונמנא לפי דבריו שצדור כמצול שח"י דרכם לילך צגילוי צשר לא ה"י לו לכזיק דהוי לפי דבריו מקומות הרגילין להיות מגולה, אבל חזיקן צת"י דאדרכה ע"י שכוין רגילין צגילוי צשר זה כציה יותר לרכורי עצירה ר"ל עד שצאו לידי השתנה גמורא ר"ל. גם אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של כיתר שמה שנעשה בעצירה חזיק יותר, ואמרו חכז"ל עצירה גוררת עצירה, ופירש"י ז"ל שם צאצות פ"ד מ"צ וז"ל: כיצד עצירה גוררת עצירה, דמתוך עשייתה של זו תכשל לו צאחרת ותקרה לו שמים שכן דרך היכ"ר מוסיף וכולך להכשילו בעצירה כדי לערדו מן העולם, הרי שרגילות של עצירה מוסיף כח היכ"ר ואינו ממשעו, ואולי מחמת גודל הפירצה שברצב כ"כ דרכורי עצירה צעולם ה"י מהראוי לגזור אף נגד הצתולות שדרכם להיות מגולה, אף ודאי שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא אסרו חכז"ל, אבל מה שאסרו חכז"ל וכבר נתפשט בכל ישראל עוד ממון הש"ס צודאי שאין צכחינו להחיר מחמת הפירצה, ועכ"פ אינו דומה רגילות של עצירה לרגילות של כיתר.

גם זה פשוט דמה שכתצו הפוסקים דצמקומות מגולים ליכא דרכורא צודאי דאין ככוונה דצכ ליכא דרכורא כלל, שחרי למדו מקרא צע"ז כ' ע"צ ונשמרת מכל דבר רע שלא יכרהר אדם ציום ויצוא לידי עומאח צלילה, ומצואר שם צע"ז דף כ' ע"א ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם צאשה נאה ואפי' פנוי, צאשה חיש ואפי' מכוערת, ולא צצגדי צצע של אשה, וצגמ' שם אפי' שטוחה ע"ג כותל. הרי שאפי' צמקומות המגולין ואפילו צצגדיה שכן ודאי מגולין לעולם חית צכו דרכורא ונלמד מקרא. ועי"כ ל"ל דמה שכתצו הפוסקים שצכ ליכא דרכורא הוא לאו דוקא אלא שאינו כ"כ כמו מקומות שדרכם להיות מכוסים שפלול יותר להרכורים ולא נחתי לצאר כיעצ אלא כתצו קצת עטם וכסצר למח שחילקו חכז"ל צזה. וצאמת צגמרא חיו מצואר כלל עטם זה אלא שהפוסקים חידשו מדעטם

טעם וסדרה ויכול להיות שרק יען שבוחר לבחולות לילך בן לא ראו חז"ל לכתוב כ"ב כיון שעכ"פ יש חילוק בין מקומות שאסורים להיות בגלוי ששם עלול יותר להכריז, ומיל' ללמוד מהם יותר אף לעזרי מצור כיון שדאי איכא למיחש להכרחא בכל אופן ואופן לא מלינו בדברי חז"ל להקל אף בזה, ובראשונים ז"ל לא דברו מהרגלים באיסור כי אע"פ דרשיעי עסקין, ולא עבדי תקנתא לרשיעיא, וזפרט שאין בטעם מוצר בגמרא ויכול להיות שבי' להם עוד טעמים אחרים להחמיר יותר בנשואות, וכמו שמוצא בגמ' שחמור יותר בא"א אפילו היא מכוערת, וז"ל דכיון שהאיסור חמור יותר מחגבד יותר ביאכ"ר וכמ"ש בראשונים ז"ל בטעם שגדול המאורע ועשה דבר מה שמחויב יותר יש יותר בהגדרת ביאכ"ר.

ובגמרא ע"ז דף ל"ב ע"א כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלי טעמא עד תריסר ירחי שתא, דילמא איכא אינש דלא ס"ל דאחי לזולתי צ"י. ופירש"י ז"ל דילמא איכא דלית ליה האי טעמא ולא דדיל מיני' ומחלל צ"י, אבל בשתא דלא מגלי טעמא דמילתא בדלי מיני' כ"ע דסברי קמו רבנן במילתא דאחי מיני' חורבא ואין הוא דלא בקיאיין בטעמא. וז"ל מה שלא חששו אחר תריסר ירחי שתא לגלות בטעם הוא צעזל דכיון שנתפשט בישראל במשך השנה אין לבעול עוד אף אי איכא אינש דלא ס"ל האי טעמא דגזירה שנתפשט בישראל אין ר"ע בטעמים, וא"כ בטעם זה שאינו מוצר כלל בגמרא אין לנו לחדש נגד מה שנתפשט בישראל. ממנ בגמרא, ובפוסקים לא נחזו אלא טעם ובסבר למח שנתפשט כבר, לא לעשות חדשות לדינא, כמ"ש בראשונים ז"ל טעמי המלות ללמוד ולהבין אבל לא להמליץ מהם יסודות לדינא, וק"י בדברי סופרים שאין דין דברי סופרים מדברי סופרים אף בק"י כמוצא במסכת ידים (פ"ג מ"ב) ובמפרשים שם, ולא עלה על דעת הפוסקים להמליץ מדבריהם ביתרים לרגלים בעצירה ח"צ לפענ"ד.

יב

שזב ראיתי בדברי שאר אחרונים ז"ל שכתבו בן צפשימות, עיין בברא"ש פ"ג דברכות דף כ"ד ע"א גבי טפה באש ערוכ שכתב ברא"ש ז"ל דבר שרגיל להיות מוכס באש, וכתב שם בחפצת שמואל ח"ל: ולאפוקי מה שדרך נשים להיות מגולה בגון הפנים והאחר וכידים, אבל נראה צעני במיקל שרגילות הנשים לגלות ארעותיהם זהו מוכס רע וקורא אני

זהם. חוקים. לא עוזים וטפה באש ערוכ. כרי שכתב בן צפשימות דמה שרגילין לגלות באיסור אינו דומה למח שדרכה לגלות בכיתור. בן אמת שצערך בשלחן אחר שכתב ביתר זה בגילוי שער הכיף לצסוף שבר"י והרמב"ם השמימו לגמרי דין שער וקול טעום דס"ל דלאו לק"ש איתמר, ומח נראה שברגיש בחולשת דבריו לסמוך על סברא זו אלא שחזי לאטרופי לשיטת ברי"ף והרמב"ם שמחירין בלא"ה, ולכן בחלחל הכימן כשמדבר מטפה מגולה שם לא הזכיר כלל מכיתור זה דשם גם הרמב"ם חוסר, ח"כ אין סתירה לדבריו מדברי החפצת שמואל דמירי מטפה מגולה, אמנם כיון שדחה סברא זו בצפשימות שרגילות של איסור אינו כלום, וצשיטת ברי"ף והרמב"ם הכריע בש"ע דלא כותיה, אין להקל.

ובחיי אדם כלל ד' אות כ' כתב ז"ל: שערות צנעים

ערוכ ואסור בד"ת ודוקא בנשואות שיש איסור אורח לילך בגילוי, אבל בחולות שמתחין ודרכן לילך בגילוי ראש מותר, וז"ע טכ"ס כיון שאין מחזקין לכסות שערן אם דומין לבחולות, שכל' וכנס כתב בטעם האיסור בנשואות צעזל שכוא חסור מכיית ולא הזכיר שם כלל מה שדרכן לכסות, ואך בכיתור בחולות כתב תרומתו שמתחין ודרכן, כי לכתיב נריך שני טעמים אבל לאסור בנשואות סגי צמח שאסור לגלות ואין ר"ע אם דרכן בן או לאו. וצמח שנתחפק לצסוף צעז"ס שאין מחזקין לכסותו אם דומין לבחולות בזה מוצא צפ"י שדעתו שכלל תלוי רק אם מחזרות ע"ז או לאו, כי בעכו"ם בודאי דרכן לילך בגילוי ראש ואינו מדבר מה כלל באיך דרכן של בעכו"ם לילך, אך כל ספיקו הוא יען שאין בעכו"ם מחזרות ע"ז וגזירת חז"ל כי נגד המחזקין לכסות, או דילמא לא פלוג רבנן בחקנתן לאסור בנשואות, נמא שבישראל שמחזקין על כך אינו מסתפק כלל שדדאי חסור. וצמח צדור סימן ע"ב סק"י כתב ז"ל: ודע עוד דאפילו אם דרך אשכ זו וחזרותי' באותו מקום לילך בגילוי ראש צדוק כדרך הפרוות חסור וכמו לענין גילוי שוקק דאסור בכל גווני כיון שצריכה לכסות בראש מלך בדין וגם כל צנות ישראל המחזקות צדח משה חכרות בזה מימות אבותינו מעולם ע"ע ערו' היא ואסור לקרות כנגדם, ולא צא למעט רק בחולות שמתחנות לילך צפרופ בראש או בגון שער כיולא חוץ ללמחן שזה תלוי צמחב מקומות שאם מוכס צנות ישראל בזה המקום לחבר שלא לאח אפילו מעט מן המעט חוץ לקישורי' ממילא בכלל ערו' היא ואסור לקרות כנגדם, וז"ל מותר דכיון שרגילין צכן ליכא ברכורא. כרי שהחליט בצפשימות שאין מועיל טעם הרגילות אלא במקום שיש ביתר.

אדעתא דכפרה וזכר חן כיתר כלל גם בערוך השולחן, ואסור לכו"ע. וגם שצנדי פריעת א"ל לומר שיש צדק רגילות כי הפיריות מתחדשות בכל יום ויום חדשים לצקרים, וכל אחת מתחממת לילך בחדשות מה שלא נראה עוד מעולם חלל באחרות, ואין צדק רגילות מכבר אלא יארם מתחדש בכל יום תמיד, ונפל כל הכיתר צצירה.

וְלִדְיָנָא בבר כתבתי שכל דברי בערוך השולחן צדק כמכ נגד שאר גדולים שדחו סברתו בפשטיות ובאחרותי בראיות נכוחות, אלא שלרובא דמילתא אני אומר שאלו כתבתי כנסיות אסורים אף לפי דברי בערוך השולחן. ולפי דברי התשובה כ"ל שמתיר להתפלל צדתי כנסיות כאלו מטעם שרגילין צפריעות, נמלא דמי שבוט אדם כשר וציתו מתוכב צנניעות גם אינו רגיל להסתכל ח"ו בנשים זרות הפרוות ר"ל, זה ודאי אסור לו להתפלל באותו ציבור כי הוא אינו רגיל צפריעות, ואסור חללו כל יסוד הכיתר, וא"כ אסורין לקבל רב או בעל תפלה מאנשים כשרים שאינם רגילים צפריעות כי אסור להם להתפלל ולומר שם איזה דבר שצדקושה, וממזין ועומדין שלא לקבל רב או בעל תפלה רק מאלה האנשים שרגילים צפריעות, ואין זה אלא חובל ועלול ונחוק המכאיב את כל צעור. וכדבר ברור כי אלו ואלו אסורים להתפלל ולומר שם איזה דבר שצדקושה לכו"ע, ואף לפי בערוך השולחן כמבואר לעיל. ומי שבוט במקום שאין שם ציבור אחר יתפלל בחדו כדא ובכלכ כאשר הוצא למעלה.

יד

בזה ששאל אם גם בסיפודא לריך לאחר מתערבות אנשים ונשים, איני יודע מה זו שאלה, כלא בגמרא סוכה דף כ"ג ע"א למדו זה מקרא דוספודא בארץ, דאף לעתיד ועוסקין צכספד ואין יאכיר שולט אמר תורה אנשים לצד ונשים לצד, זה מיידי בלעמוד שהכל יחי' באותו הכפר וכספידא, גם לא יחי' יאכיר אז כמ"ש רש"י ז"ל שם דכתיב וכספידא לי צדאן, וכקצ"כ שוחטו ליאכיר, ומכש"כ שכשיו צכספידא דיחיד שאין כל הנאספים קרובים באותו הכפר, גם איכא סוכה בתצרות ליאכיר, שצודאי החיוץ לאחר. גם איכא סוכה צכליות המת לראות פני נשים כמבואר צצוכ"ק (ויקבל דף קל"ו) וחמירא סכנתא, עיין מעבר צצוק (שפתי רננות פ"ו), וא"ל להאריך צזה לרוב פשיטותו. וכשיית יאיר עיניו צתורא בקדושה.

וכני ידיו דושח"ה צאה"ר מצרכו צכל עניניו, ויחב להרצין תורה ועברה צישראל מחוך נחת וברחצת

חבל צפרוע. ראש שאסור מכ"ח ומדת משכ מימות אצחתינו מעולם אינו מועיל הרגילות אף אם הולכין באותו מקום צפריעות ר"ל עכ"פ הנה חזין שדעת האחרונים ז"ל כמה צכחלט נגד דברי בערוך השולחן צזה ואין לסמוך להקל.

יג

אמנם גם לדברי בערוך השולחן שחידש לבחור מטעם הרגילות שצצביל הרגילות ליכא ברכורא, לא שייך זה גם לנשים דאחי מעלמא שאין רגילים ואין מכירים כלל זא"ז, דמה יועיל הפריעות הרגילה, וכי צצביל שרגיל צציתו צפריעות מועיל זה גם נגד פרוות אחרות שאין רגיל צהם כלל, כלא כמו שאין מועיל רגילות צצחולות לגבי הנשואות כמו כן אינו מועיל צנשואות מרגילים לשאינם רגילים. ובערוך השולחן אינו מדבר צצככ"ס, כי זה לא היה נפרץ שם כ"כ וכיו צצתי כנסיות כדיו, אך פיראה זו של גילוי שער נפרץ צבר צמדיות רוס' מעת שחי' צאיה זמן גזירת המלכות שלא יגלחו הנשים שערן וכי' ע"ז פוגש קשה של משפט מאסר ולא יכלו לגלח שערן מחמת הסכנה, וזה הציא אח"כ שצאו לידו גילוי שער ושצ נעשה להם ככיתר מחמת עבר ושזה, ואף שנתצטלה בגזירה אח"כ חבל הפיראה וככיתר של עבר ושזה לא נצטל ונפרץ כ"כ עד שלא יכלו גדולי הדור לחקו אח"כ, חבל צצתי כנסיות היו אז עדיין צכשרות ולכן לא דיבר בערוך השולחן מה כלל. ולכן אף לפי דבריו צצו דלא לכוסף עלה ללמוד מדבריו כייתר גם צצית כנסת מה שאינו חכר צצבריו, וחילוק גדול יש צדבר כמו שכתבתי למעלה.

ובפי הנראה מה שצצית לצעל בערוך השולחן לנשות לצו להיתר זה הוא צצביל שעת הדחק גדול, כמ"ש שם שכל מ"ב שמוותין צצקקות על פיראה זו הוא לא לער ולא להועיל, ומה יעשה האיש צציתו שא"ל לו לגרש אשתו וצנותיו מציתו ונמלא שיחכל כל ימיו צלי צרכה וצלי קידוש, ומחמת הדחק הגדול צזה נעב לצו לנרף דעת הרי"ף והרמב"ם אף שלא הוצאו צשו"ע צצירוף סברתו שחידש, חבל לילך לצתי כנסיות כאלו מי ציקש זאת מידכס רמז חלירם של צתי כנסיות כאלו להתפלל ולצרך צאיסור. גם ממה שצצית בערוך השולחן שם שיעת הרי"ף והרמב"ם שחקילו צשער וצצותו כסעף שמדבר מגילוי צשר שם לא כתב היתר כלל, נראה צהדיא שלא כתב לסמוך ע"ז אלא צגילוי שער שיש לו צצירוף גם משיעת הרי"ף. והרמב"ם חבל צגילוי צשר שחמור יותר לא חתיר כלל. ואם כן צצתי כנסיות שצאים צגילוי

כדעת זכלז ולכעמיד דור ישרים יצורך צרז כללחכ, כחשך חיותכ נפשו ול"ע ידידו ככ"ח אור ליום ו' עש"ק ל"י נעשה ונשמע כ"ח צרכ"ח לפ"ק, פה צרוקלין י"ז

כ"י יואל טייטלבוים

סימן יא

כ"ח, ח' ל"י וישבתם לצמח תש"ד

שלו' ובכ"ח אל כבוד ידידי הה"ג חו"ב מובא אוצר בלום החסיד המפורד מרביץ תורה ומהרה בישראל בש"ח מוה"ר חנני' יו"ט שליט"א.

אחד'ש"ה צאכ"ר, כגיטני מכ ששלח אלי תשובתו של כרז כגאון מוכ"ר ח"מ צלאך שליט"א, ר"מ דעטל, אשר כתב להשיג עלי צמח שכתבתי שלכוסף על כצנין הוא חיסור דאורייתא חלל שכותר צצזיל התיקון של קלות ראש, וכלל לא ניתן כח לחכמים לעקור דבר מן החורב כ"ח צשוא"ח לא צק"ע, וכלאריך צזכ.

א

ול"א חדע מכ ראש על ככז לכצן מתוך דברי שחכמים עקרו מדעת עצמם חיסור דאורייתא, ואין לורך לכלאריך צזכ שצודאי לא עקרו חכמים חיסור דאורייתא מד"ע, וזכ כ"י קוש"ח כגמרא (סוכה דף כ"ח ע"ב) פ"י עבדי כ"י וכלל כח"ז ככל צכתצ מיד כ"י וגו' דכיון שכ"ח ק"ע לא יכלו למיעבד נגד כקרא, וכת"י ע"י אמרו קרא אשכחו ודרוש, דכיון שמלאו צמקרא שצריך לעשות תיקון נגד קלות ראש לערו' ע"כ יכלו לעשות תיקון זכ, ואינו דומה כלל לכיכא שרו"ס לעשות חקנה מעצמם צלי סמך מכמקרא, וכ"פ מנינו צש"ס דכיכא ש"ס סתירכ צמקראות נמסר לחכמים לאוקמי קראי כפי מכ שגראכ צעייכס, עיין יצמח דף ע"ד ע"צ וצפ"י רצינו נס"ס גאון ר"ש צרכות וצחגיגכ דף י"ח ע"א ועוד צכמכ מקומות, וצמח שכתבתי שכותר לעצור על חיסור דאורייתא צצזיל התיקון של קלות ראש, לא כתבתי כלל שחכמים כתירו זכ מדעת עצמם, דודאי אך ע"י שמלאו צמקרא שצריך לעשות תיקון עצור קלות ראש כותר כדבר, חלל עכ"פ כיון שאין כחיתר חלל צצזיל התיקון של קלות ראש ח"כ ח"א לכחיר חלל מכ שמוכרה לעשות עצור

תיקון זכ, חלל מכ שאינו מוכרה ו"ש. עכז חתרת לחקן עצור קלות ראש ח"י חיסור דאורייתא להוס"פ על כצנין צמקמו עומד, וזכ שכתבתי שכו"רכנו עצור זכ לעצור על חיסור דאורייתא, כיון שצמ"ס הוא חיסור דאורייתא לולא כחששא דקלות ראש, וא"כ כש"ס עכז לחקן כחששא חיסור צמקמו עומד.

וכן צרור מכ שכתבתי ע"י שחסור מדאורייתא לצמח חטומה עד כקרקע, כיון שלא כותר חלל צצזיל כחששא דקלות ראש וזכ סגי צגזחטרא, וחדרצכ ע"י שמוסיפין לצמח עד כקרקע מקלקלין התיקון שח"א לעמוד חתה כגזחטרא ויכולין להסתכל, ונמלא שאין כחיר כלל. וזכ פשוט וצרור להמשיך צדצרי. ואפשר לכלאריך עוד צפרע זכ צאחכ ענינים, גם צצחור דצרי מככרש"ח ז"ל, חלל שאין לי פנאי לכלאריך כעת וכנוי כותר רק צקלרה צמח שמוגע לעיקר כדצרים שכתבתי.

ב

גם מכ שצנין מדצרי שכתבתי לדצרי כערך כשלחן (סימן ע"ב סעיף ז') צעיקר כד"ן חלל שכתבתי לחסור מעטס דצרי שצמנין, כפי כנראכ לא ראכ כל דצרי כחשוכה חלל מקלחכ, כי כתבתי צפירוש שאינו כותר זכ חלל לפי דצרינו לצאר שאף לפי דצרינו חסור, חלל ציארתי חח"כ צפירוש שגם עיקר דצרינו ליתא. חלל כעטס שגילוי שער וטפח מגולכ כוי ערוכ הוא צצזיל שיוכל להצ"ח לידי כרכור, כמצואר צכל כפוסקים. וזכ שכתבתי מקום לפמ"ג, עיין פמ"ג סימן ע"ב משצלות ס"ק צ' ואין לכלאריך כעת יותר.

ג

כוננת התיור"ע (סוכה פ"ב מ"צ) היא פשוטה, ש"מ שכו" האנשים כרוא"ס למעכ חתה כגזחטרא לכן לא יכלו להסתכל צכגשים, חלל לא כן כשמח"ס צעצמם שצמדו צחמ"ע לא חתה כגזחטרא ויכנו לרוא"ס כגשים ולא חשו צזכ כי כשמח"ס כיו חסידים, וכחשך ציארתי צחשוכתי כקודמת, וכ"ח פשוט ומצואר צלשון כתיר"ע, חף ש"ס קלח גמגום צלשון.

ד

כ"ח ששפך מרורות על כמקוראות של כוואסער לייטונג, הוא חמח ויל"צ שכ"ח מכשול נורא כחשך כצרי כתבתי צזכ.

שאלות ותשובות אר"ח סימן יג"ד רבי עקיבא איגר נא

ה] על אשר שאלתם מאתנו בדין הגוזזטרא הבנוי בכותל מערבית בביהכ"נ החדשה אשר באים שם אנשים להתפלל עם הציבור. הנה זאת חקרנוה. הדעת נוטה שהרשות ביד פו"מ לקבוע מקום הנ"ל עתה לעזרת נשים להתפלל שם ובאופנים הללו בדוקא.

א. שמקדמ לזה יוקבע מקום קבוע שיספיק להתפלל שם האנשים שהיו רגילים להתפלל בגוזזטרא.

ב. לעשות ממעל לכותל הגוזזטרא הנ"ל סרידה כמעשה רשת חלולים חלולים קטנים, וכדי שלא יהיו ח"ו פני הנשים נראות בעזרת אנשים.

כבר כתבתי במ"א דכתפלה הוה כמכונין להדי' שלא לצאת י"ת, כדי שיהי' קידוש במקום סעודה על היין דאורייתא, וכאלו לב חכמים מתנה על זה'.

ד] מ"ש מו"ח הג' נ"י דבחד דאורייתא וחד דרבנן מודה רמב"ם.

כבר כתבתי כך בחי' וז"ל, אם לא נאמר דהרמב"ם לא בא אלא לאפוקי ב' מצות דרבנן כגון כוסות של חופה דמייתי מגדול עוז, אבל חד דאורייתא וחד דרבנן לא. ואין בזה טעם. ואולי י"ל דהרמב"ם לטעמיה, דס"ל בס' המצות ובה' ממרים דכל אסורי דרבנן דאורייתא ניהו וה"ה מצותיהם, ומה שמקילים

רמב"ם הלכות אישות פרק יג הלכה יא

מקום שדרכן שלא תצא אשה בשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחות מכל הרדידין, ואם היה עשיר נותן לה לפי עשרו כדי שתצא בו לבית אביה או לבית האבל או לבית המשתה, לפי שכל אשה יש לה לצאת ולילך לבית אביה לבקרו ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לרעותיה ולקרובותיה כדי שיבואו הם לה, שאינה בבית הסוהר עד שלא תצא ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם אחת בחודש או פעמים בחודש כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישוב בזוית ביתה שכך כתוב כל כבודה בת מלך פנימה.

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה כא

חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה, וכן יזהירו בדבר זה לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה, ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה.

חתם סופר מסכת שבת דף כא עמוד ב

והמהדרין ראיתי מי שנתקשה מ"ט לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרי' והיכא דליכא זכר והיא מדלקת היא

מוספת והולכת והרי היא ממהדרי' מן המהדרי' ומ"ט לא תהי' מהמהדרי' ונלפע"ד בתחלה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרי' שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת של בעל הבית אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרי' כי אין כבודה לצאת בחוץ בר"ה לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים נהי אם אין האיש בביתו ועלי' מוטל מצות הדלקה על כרחיה תצא לחוץ להדליק מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא והשתא אף על גב שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו כנ"ל נכון בעזה"י:

ב"ח אבן העזר סימן סב

בקראקא נוהגין שבסעודה שעושין בליל ב' מברכין אשר ברא ולא שהשמחה במעונו והוא תימה ולא מצאתי שום טעם למנהגם זה אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא ומושיבין האנשים והנשים יחד בחדר אחד וכתב במנהגים (שם, הגהות אות יד) דאין מברכין שהשמחה במעונו היכא דאיכא חששא דהרהור עבירה ולפי זה ודאי היכא דאין שם אלא אנשים במסיבה צריך לברך שהשמחה במעונו:

לבוש אורח חיים מנהגים סעיף לו

אין מברכין ז' ברכות בפחות מעשרה, דכתיב גבי בועז [רות ד, ב] ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגו', ואמרינן לברך ברכת חתנים. אמרו בספר חסידים [סי' שצג] כל מקום שאנשים ונשים רואין זה את זה כגון בסעודת נישואין אין לברך שהשמחה במעונו, לפי שאין שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כשיש בו הרהורי עבירה ע"כ, ואין נזהרין עכשיו בזה, ואפשר משום דעכשיו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כל כך, דדמיין עלן כקאקי חיוורא מתוך רוב הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו.

דרך פקודיך מהבני יששכר סי' לה

רק תמכתי יתידותי על הענין הנאמר בספר חסידים [סימן שצ"ג וסי' תתש"כ] הובא בבית שמואל באה"ע [סימן ס"ב סקי"א] דבסעודות חתונה אם ישנם לשם אנשים ונשים בחדר אחד לא יאמרו בברכת הזימון נברך שהשמחה במעונו כי כביכול אין שמחה במקום שיצה"ר שולט, והנה לא ראינו מעולם מי שחשש לזה, ומצאתי בלבוש במנהגים [סוף או"ח] כתב דעכשיו אין נזהרין בזה, אפשר משום דנשים מורגלות בינינו עכשיו הרבה בין האנשים (היינו במשא ומתן ואומנות וחנניות וכיוצא) ואין כאן הרהורי עבירה כל כך דדמיין עלן כי קאקי חיורי מתוך רוב הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו עכ"ל, וצריך לומר לפי"ז דבעת שהיה קרן ישראל על מכוננו והיתה הפרנסה מצויה לא היו רואים שום אשה בחוץ כי לא היו עוסקים במשא ומתן, וא"כ כאשר הזדמן לאדם לראות איזה אשה היה חידוש ונפל ההרהור במחשבה ובלב, משא"כ עתה בכובד הגלות וקושי הפרנסה הנשים עוסקות במשא ומתן, אין כאן חידוש בראיית נשים כי הוא דבר המורגל ולא יתפעל האדם כ"כ בהרהור, א"כ הכי נמי בנידון דידן בענין מרבית

השיחה י"ל שלא יתפעל האדם במרבית הדיבור לבא לידי הרהור מחמת ההרגל המצוי:

שו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סימן מ

א. מסיבה במקום שאין מחיצה בין אנשים ונשים

א) המקור הוא בבית שמואל סימן ס"ב ס"ק י"א, שכתב הב"ח [בד"ה וי"א שגם אשר ברא] מהמנהגים כשאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשיצר הרע שולט. והמקור הוא במנהגים שבסוף הלבוש [חלק או"ח סעיף ל"ו] מהספר חסידים [סי' שצ"ג], כל מקום שאנשים ונשים רואים זה את זה כגון בסעודת נישואין אין לברך שהשמחה במעונו וכו' [וע"ע בהגהות מנהגים מנהג כל השנה אות י"ד], והלבוש גופיה מסיק דאין מזהרין עכשיו בזה דמורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ דדמיין עלן כקאקי חיורא וכו' עיין שם. והחיד"א בהגהותיו ברית עולם לספר חסידים תמה שלא הביא הב"ח רק מהמנהגים לא מספר חסידים. ואח"כ תירץ בעצמו בספרו יוסף אומץ סימן מ"ז, דקאי על המנהגים שבסוף הלבוש שכותב זה מספר חסידים עיין שם.

וכשאני לעצמי, בספר חסידים הלשון נשים יושבות בין האנשים, וכן שם בסימן תתש"כ, ובסימן קס"ח אל תערב וכו' עיין שם, ובמנהגים העתיק רואים זה את זה, ומזה נמשך להב"ח שכתב בחדר אחד [ואף שאין יושבים יחד], ואשר ממנו העתיק כן הב"ש.

ולפי האמת הב"ח גופיה כתב זה על שבקראקא נוהגין שלא לומר שהשמחה במעונו בסעודה שעושין בליל ב', ומתרץ לפי שהוא סעודה קטנה ויושבין בחדר אחד עיין שם, וא"כ היה זה שמה כמנהג קבוע ורק שהשמחה במעונו לא אמרו, [אבל בעצם המסיבה לא חששו לאיסור]. וכן בתשובות ב"ח החדשות סימן נ"ה טעם למנהג הזה מספר חסידים עיין שם. וביותר פלא מה שסיים הב"ח [בתשובה שם], וכן בסעודת ליל שבת ובשבת שחרית אין סועדין בקראקא כי אם בחורים ובתולות אין בו הרהורי עבירה, אלא דווקא כשסועדין נשים בעולות בעל בליל ב' לפיכך אין אומרים שהשמחה במעונו עיין שם. וזקיני הקדוש בדרך פקודיך מצוה ל"ה חלק הדיבור אות ח' אחר שהביא הב"ש כתב, והנה לא ראינו מעולם מי שחשש לזה, ומצאתי בלבוש במנהגים דעכשיו אין מזהרין עיין שם דברי קדשו באריכות.

ז) ועכ"פ העיד זקני הדרך פקודיך שלא ראה מי שחשש בזה, ובלבוש וב"ח כותבים שזה המנהג. והגם שלפי מה ששמעתי מכ"ק אאמו"ר הה"ק זי"ע שקבלה היתה לו מאבזה"ק, שקודם בוא מהר"י פולאק לקראקא היה העיר משומם בעינים כאלה, ואכמ"ל בזה, [וראה ישראל סבא גליון נ"ה עמ' תק"מ] - מ"מ ממה שנתן הב"ח בתשובות ובטור מקור למנהג כזה לא נראה שמחמיר כל כך בדבר, ורק לענין שהשמחה במעונו נהגו שלא לומר שיצר הרע שולט, אבל איסור לא שמענו להיות שמה ולהשתתף אף להב"ח ולב"ש. אולם בטח שיש לחלק בין בחדר אחד, לבין מה שכתוב בספר חסידים נשים יושבות בין האנשים, שכמה איסורים חמורים עוד בדבר ודו"ק.

ח-ט) אולם זה להלכה, אבל למעשה בטח שיש לחלק בין אם הוא בכלל בדרך צניעות וכו'. ובעוה"ר כעת שהולכין בפריצות וכו' יש למיחש טובא. וגם חששות של ערוה לענין דברי תורה וברכה. וכיון שחבריו נמנין לדבר מצוה, שחסידיים ואנשי מעשה עשו בעהשי"ת תיקון לעשות מחיצה, ואפילו דברים המותרים וכו' [נדרים פ"א ע"ב], ומכ"ש דהוה למיגדר מילתא. ועכ"פ למי שבידו למחות, היינו רב או רבו, מכ"ש שראוי למחות טפי מאחר שאין בידו לעשות כלל, ורק יביא עצמו לידי איבה וכו'.

שו"ת אפרקסתא דעניא חלק א סימן כב

ואגב אזכיר כאן מ"ש מו"ח הגה"צ ז"ל בגליון החת"ס או"ח סי' נ"ו (שהביאו המהר"ם שיק שם) ד"ה וראיתי על הא שכתב שם ז"ל ולא ידעתי מ"ט לא נהגו הנשים לברך ברכה זו (של קידוש החמה) ג"כ, ול"ש הכא הטעם שכ' בברכת הירח שהנשים גרמו מיעוט הירח עכ"ל, וכ' מו"ח ז"ל עה"ג ז"ל "לפמ"ש מרן בחי' שבת כ"א: לישיב מ"ט לא נהגו הנשים להיות מן המהדרים בנ"ח ע"ש, ה"נ י"ל לענין קידוש החמה. עיין רמ"א או"ח ס"ד בשם הגהות אלפסי עכ"ל. ע"ש דהוא מטעם צניעות בנות ישראל. וארווחא בזה ג"כ טעם למה שלא נהגו נשים בברכת הירח. ובגליון חי' ח"ס שם הראה מו"ח ז"ל לנדרים ל"ז בנות ישראל מי קא בעיין שימור. ופרש"י ור"ן ותוס' דלאו אורחיהו למיפק אבראי דכתיב כל כבודה כו', והנני ידידו דוש"ה ומברכו בכט"ס.

קצה המטה על מטה אפרים סי' תקצח

על הצאח וכסתימות הרצ כאן וע"ל צק"ק שלחח"י. (ז) הליכות תשליך כו' צהגחות זכרון אברהם ק"י תקפ"ג כי וז"ל וי"ל דלקענים ונשים אין חיוצ לילך אל הנהר רק מוכח המנהג עוקרים הרים ע"ז וע"ש צהג"ה שגליון דחלי לה צהטעמים הנ"ל ומ"ו זה שכתבצ המנהג שהנשים הולכות אז ג"כ צפ"ח לתשליך הוא צודאי מנהג צורות כי צאין עי"ז לערצוציא האנשים עם נשים וכצו ווצא [צהקדנות ק' לצי ללדיק] שהגאון צעל סחכ"ל ז"ל ליוה צפ"י לצנותיו להיות כמנעות צר"ה וליילך לתשליך וצודאי מנעם הנ"ל ושונעתי ללווד קלת זכות דאולי חיוות יוס הדין וועיל גם צר"ה עצא"ח ק"י ער"ה ק"ח וצערך להם שם אצל צעוה"ר אזי לעינים שך רואות ציוס הקי הזה שטעסה להם הליכות תשליך כונו עיוול לגנות ופרדק'ס והוא מונעטי שטן ר"ל ע"כ ווי שצידו לתקן ודאי החוצ ווטל להטגיח ע"ז מאלוד וצפרע על פרכסי העיר ווונהגיה כו"ש צא"ח ק"י תקכ"ע. (ח) דגים חיים, שונעתי

אליה רבה סימן עה ס"ק ה

כתב באר שבע שם, ראוי ונכון לכל אשה כשרה יראת ה' בין נשואה בין פנויה, שלא תשמיע [קול שיר בזמירות ולא

בשום דבר בשום זמן] כל זמן שיש עמה איש [שהיא ערוה עליו], רק שפתייה יהיו נעות וקולה לא ישמע כלל ועיקר, שאולי יבא האיש השומע לידי הרהור, והירהורי עבירה קשים מעבירה, כי צריכה ליזהר שלא יכשלו בני אדם על ידה, כדאמר ר"י [סוטה כב ע"א] למדנו יראת חטא מבתולה. ואל תשיבני מדכתיב [שופטים ה, א] ותשר דבורה וברק בן אבינועם, דעל פי הדיבור שאני:

שו"ת להורות נתן חלק ה סימן ה

א) ע"ד שכת"ה הקשה בהא דמגילה (כג א), ת"ר הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור, וקשה דבלא"ה לא תקרא משום קול באשה ערוה עכ"ד. ואמרתי לתרץ דשמא מיירי שאחרים קורין במקומה כנהוג היום - וכמש"כ הטור או"ח (סי' קמ"א) בשם הרא"ש דהאידינא ש"ץ קורא - והיא רק מברכת, ובברכה בלבד י"ל דליכא משום קול באשה. וכת"ה הביא מתוס' ראש השנה (לג א) ד"ה הא, שכתבו דאין להביא ראייה דנשים מברכות על כל מצוות עשה שהזמן גרמא מדמברכות על התורה וכמבואר במגילה הנ"ל, דאיכא למימר דהא דאשה עולה היינו באמצע, שלא היו רגילים לברך אלא תחלה וסוף כדאינא במגילה (כא א) פותח מברך לפניה וכו' עכ"ד התוס', הרי שהתוס' ז"ל מפרשים דמיירי שהאשה עצמה קוראת, דאל"כ במה ניכרת שהיא עולה למנין שבעה. ויפה העיר. ויש להוסיף, דהרי כתב הרא"ש מגילה (כד א) בשם תוספתא (פ"ג), בני הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד, עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב וכו' ואפילו שבע פעמים, וכתב עליו הרא"ש דזה היה בימיהם שהיה הראשון מברך ברכה ראשונה והחותם מברך ברכה אחרונה, ולכך צריך לישב בכל פעם להיכרא שהן שבעה, אבל האידינא שצריך לברך בכל פעם ברכה ראשונה ואחרונה אין צריך לישב עכ"ד. ומשמע שאם אין מי שיקרא וגם אין מברכין אלא תחלה וסוף כדינא דגמרא, אין קורין שבעה אנשים כלל, אלא שמתקיים דין שבעה קרואים ע"י שקורא אחד עומד וקורא ויושב שבעה פעמים, וא"כ אשה שאינה מברכת וגם אינה קוראת בודאי שאין מקום לקרותה לעלות, וא"כ על כרחך הא דאמרו דאשה לא תקרא משום כבוד הצבור הכונה לקריאה ממש, ותקשי דהא איכא משום קול באשה.

ב) ולכאורה יש ליישב עפמש"כ הרשב"א ברכות (כד א), דהא דאסור לשמוע אפילו קול דיבורה וכדמוכח בקידושין (ע א), היינו דוקא קול של שאילת שלום דאיכא קירוב הדעת עיין שם. הא לא"ה לא אסרו אלא קול זמר. והביאו הב"ש אהע"ז (סי' כ"א סק"ד) דקול דיבורה מותר, וכן במג"א (סי' ע"ה סק"ו). ועיין תר"י ומאירי ברכות שם. והנה מבואר בשו"ע או"ח (סי' קמ"ב ס"א) שאם טעה הקורא בנגינת הטעם אין מחזירין אותו, ושם (סעיף ב') שבמקום שאין מי שיודע לקרות כהלכתה בטעמים אפ"ה יקראו בתורה בברכה כהלכתה עיין שם, ומבואר דהקריאה בנגינת הטעמים אינה מעכבת. ועיין נדרים (לז ב) דפליגו רב ורבי יוחנן אם פיסוק טעמים דאורייתא עיין שם, [ועיין ס' שם הגדולים להרב חיד"א (אות ט' ערך ס' טוב טעם), שתמה על מי שכתב דהטעמים והנקודות עשו אותם חכמי טבריא אחר התלמוד, דהא הם הלכה למשה מסיני והוא בכלל הא דנדרים (לז ב) עיין שם. ובאמת לענין פיסוק טעמים פליגי בה אמוראי ורבי יוחנן סובר דלאו דאורייתא עיין שם. ועיין בספר חסידים (סי' ש"ב) דניגון של תורה נביאים וכתובים כל נגון כמו שהוא מתוקן הכל הלכה למשה מסיני שנאמר יעננו בקול. ובפי' ברית עולם שם

להרחיך"א כתב, דהא בנגון יש חילוק בין הארצות וגם במבטא, ואפשר הל"מ לאו דוקא עכ"ד. ובשו"ת חת"ס (ח"ו סי' פ"ו ד"ה ועוד לו בנ"ץ) כתב, דניגונים אלו שמענו איש מפי איש ממשה רבינו ע"ה עיין שם, ולא הביא מספר חסידים, וכבר העיר בזה הגר"מ אריק ז"ל בהגהותיו לס"ח שם. ומ"מ אינו מעכב את הקריאה. שו"ר מש"כ בזה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ"ז) עיין שם]. ועיין מגילה (לב א) א"ר יוחנן כל הקורא בלא נעימה (כגון טעמי המקראות. רש"י) ושונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, מתקיף לה אב"י משום דלא ידע לבסומי קלא משפטים לא יחיו בהם קרית ביה עיין שם, הרי דאף לר' יוחנן דס"ל דפיסוק טעמים לאו דאורייתא, מכל מקום לכתחלה צריך שיקרא בנעימה בפיוסוק טעמים, אלא דאב"י מסיק דאין זה לעיכובא למאן דלא ידע לבסומי קלא. ובאמת יש לתמוה שברמב"ם הלכות קריאת התורה (פי"ב מתפלה) לא הזכיר שצריך לקרותו בנעימה ובפיוסוק טעמים. ועכ"פ ודאי דפיסוק טעמים בנגינה אינה מעכבת את הקריאה. וא"כ שפיר משכחת שאשה תקרא בתורה וליכא משום קול באשה ערוה, והיינו כשתקרא בלא נגינה, דהוי כלא ידע לבסומי קלא, דאי לאו משום כבוד צבור היה שרי. ומיירי שגם האנשים אינם יכולים לקרוא בטעמים, וא"כ אי לאו דכבוד הציבור היה מותר לקרות גם אשה, ובדיבור בעלמא ליכא איסורא דקול באשה, וכרשב"א הנ"ל. [ועיין מ"ב (סי' רפ"ה סקי"ז) דניגון הטעמים אינו מעכב בשמו"ת].

ג) אולם בכלבו (סי' מ"ה) כתב, שאין נשים מוציאות אנשים בקריאת מגילה והטעם משום קול באשה ערוה, ואף על גב דמדליקות נר חנוכה ומברכות לא דמי לפי שאין צורך שיהיו שם האנשים בעת ההדלקה עכ"ד. וראיתי בשו"ת עצי חיים (או"ח סי' ז') שכתב, דאין ללמוד מזה דקול באשה הוי ערוה אף בקול דיבור, דמגילה שאני שצריך לקרותה בניגון הטעם א"כ הוי כקול שיר דאסור לכולי עלמא עיין שם. ובאמת הרי הכלבו כתב דגם ברכות נר חנוכה אסור להשמיעה לפני אנשים, ואף שאין חובה לאומרה בניגון. ומכל מקום י"ל דכיון דרגילין לברך בנעימה הוי כשאלת שלום דאסור. ואה"נ כשמברכת בדיבור בעלמא בלא נעימה שרי. ועכ"פ בקריאת התורה שפיר משכחת שאשה תהא רשאי לקרות וכגון שקוראת בלא נעימה דליכא משום קול באשה וכנ"ל. והוא הדין במגילה אם תקרא בלא נעימה ליכא איסורא, אלא דלכתחלה ודאי שצריך לשמוע ממי שקורא בניגון הטעמים. אבל בדליכא מי שיודע לקרות אלא אשה, אפשר דאף להכלבו שרי לקרותה לאנשים ובלבד שתקרא בלא נעימה. ועיין בית יוסף (או"ח סי' קמ"ב) דמש"כ הרא"ש והובא בטור שם (סי' קמ"א) שאין הציבור יוצאין בקריאת הבלתי יודע בטעמי הקריאה, היינו לכתחלה אבל בדיעבד יוצאין עיין שם. ואם ליכא אלא אשה הוי כדיעבד ושרי לקרות לכתחלה בלא קריאת טעמים, דאם תקרא בטעמים איכא משום קול באשה. [ואגב יש להעיר במש"כ תוס' מגילה (לב א) אהא דהשונה בלא זמרה, שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותן על פה ועל ידי כך היו נזכרים יותר עכ"ד, וכע"ז כתב רש"י עירובין (כא ב) אהא דאמרו שם, ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם דאגמריה בסימני טעמים, ופירש"י "קבע לה מסורת וסימנין בין בתיבות המקרא בין בגירסא של משנה", ומשמע דסימני הטעמים של משניות הותקנו ע"י שלמה, וסימני טעמים היינו נגינת הטעמים וכמש"כ בפי' הרא"ש נדרים (לז א) דפיסוק טעמים היינו לנגן המקראות, וכן שם (לז ב) ד"ה ויבינו במקרא. ובשל"ה ז"ל (מסכת שבועות) כתב שילמוד בשיר גם משניות ולזה תמצא ספרי המשנה קדומים כתובים בניקוד וטעמים עיין שם. ומש"כ רש"י דכבר בימי שלמה גרסו

משניות, עיין ברכות (ה א) והמצוה זו משנה וכו' מלמד שכולם נתנו למשה מסיני].

(ד) ולעיקר הקושיא במגילה (כג א) דאיך עולה אשה למנין שבעה דהא קול באשה ערוה, כבר כתבנו בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ס') די"ל דנפק"מ באשה קטנה ופנויה, דכתב הב"ש (סי' כ"א סק"ד) דלית בה משום קול באשה ערוה, והרי מבואר בגמרא מגילה דהכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן, וא"כ בפנויה קטנה אי לאו משום כבוד הציבור היתה מותרת לקרות דלית בה משום קול באשה ערוה, ואף דמבואר בב"ש שם דבתפלה אסור גם פנויה, מ"מ יתכן דכשהיא קטנה שאינה מביאה לידי הרהור שרי, וכמש"כ כע"ז בס' חזון איש (או"ח סי' ט"ז אות ח') לענין טפח מגולה דכל שאין היצר עליהן מחמת קטנן הדעת נוטה שלא אסרום חכמים עיין שם, וה"ה י"ל כן לענין קול. ובשו"ת להורות נתן (ח"ד סי' ק"ד) כתבנו לצדד דאף בגדולה מג' שנים כל שאינו מביא לידי הרהור שרי עיין שם. וא"כ משכחת באשה קטנה ופנויה.

מראית העין מסכת נדה דף יג עמוד א

כיון דבעיתי לא אתי להרהורי והכא מאי בעיתותא איכא אב"א בעיתותא דליליא ודאיגרא ואבע"א בעיתותא דרביה ואבע"א בעיתותא דשכינה וכו'. בזה יישבו המפרשים איך מרים הנביאה והנשים אמרו שירה נגד כל ישראל והא קי"ל קול באשה ערוה. אמנם בהא דסוגיין נחא דהיה אימתא דשכינה ושרי דלא אתו להרהורי עכ"ד ואפשר לרמז במאמר ש"ר פ' כ"ג אז ישיר משה הה"ד פיה פתחה בחכמה מיום שברא הקדוש ברוך הוא העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר להקב"ה שיר' וכו' ע"ש וצריך להבין מאי שיאטי' דקרא פיה פתחה בחכמה דמייתי דמיירי באשת חיל ועפ"י האמור אפש' דהתם כתיב ויראו העם את ה' הרי אימתא דשכינה ויאמינו בה' ובמשה הרי אימת' דרביה ואיכא בעיתות' דים וגם על ידי האמ[ו]נה שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה וזה רמז המאמר פיה פתחה דבכה"ג דאיכא כל הני בעיתותי גם אשה יכולה לשיר בהדי גברי וליכא הרהור ורמז במ"ש אשיר"ה לה' אשיר"ה ר"ת אימת שכינה ים רוח הקדש. ובכי האי גוונא גם נשים יכולות לשורר בהדי גברי וכו'.

תוספות מסכת סוטה דף יט עמוד א

וכהן מניח את ידו תחתיה - האי דאיצטריך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכניס את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כיעור מניח מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצויה לשעה תני ר' חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לקמן דף כז.) דגידמת לא היתה שותה וי"ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב.

שו"ת חתם סופר חלק ה - השמטות סימן קצ

ואלו הי' שמחתינו במשתה ושמחה וי"ט הי' ראוי למנוע דבר המתנגד לדתינו עפ"י מה שכתבנו לעיל ועוד מטעם

שכל בית שמואל בשם הב"ח סי' ס"ב ס"ק ל"א וז"ל כ' הב"ח כשאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שמחה במעונו דאין שמחה כשיצר הרע שולט עכ"ל ואם זה במזמוטי חתן וכלה ק"ו בן בנו של ק"ו בבהכ"נ הקדושה שעיקור שמחתנו שם להודות ולהלל לה' מקירות לב על חסדו וטובו שהחיינו לביאת אדונינו לשלום לביתו וממשלתו והרמת קרנו וכבודו ולהתפלל על העתיד והנה אנו מוזהרי' לשמוע קול זמר אשה אפי' פנוי' שאינה נדה וערוה בשעה שאנו קורי' ק"ש ובשעת תפלה כמבואר בש"ע א"ח סימן ע"ה סעי' ג' ובמג"א שם סק"ו והיינו ע"כ בשמיעת קול פנוי' טהורה דאי בא"א או פנוי' נדה ק' מאי ארי' בשעת ק"ש ותפלה תיפוק לי' לעולם אסור משום קול באשה ערוה וכן מבואר בש"ע אה"ע סי' כ"א ובב"ש סק"ז והטעם לזה כי אנו מאמינים שכל תפלה או שבח והודאה שמתערב במחשבה ההיא שום הרהור אפי' באשתו לא תעלה במעלות לפני ה"ת ולא תקובל לפניו ומפני זה אנו מפרישי' הנשי' מן האנשים בבה"כ בפ"ע שלא יבאו לידי הרהור בשעת תפלה ותהי' תפלה נדחית רחמנא לצלן ויצא לנו זה משמחת בית השואבה דאמרי' מס' סוכה שהי' מתקנין שיהי' נשים מלמעלה ואנשים מלמטה שלא יבואו לידי קלות ראש ואמרי' התם נ"ב ע"א דיצא להם כן מקרא (זכרי' י"ב) וספדה הארץ משפחות לבד משפחות בית דוד לבד נשותיהם לבד אמרו והלא דברי' ק"ו ומה לעיל שעוסקי' בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד עכשיו שעוסקי' בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה יע"ש ומזה ראי' להנ"ל דאפי' היכא דליכא משום אי' ערוה כגון אשתו של עצמו מ"מ במקום תפלה והודאה או הספד כל מה דבעי לבא לרחמנא לא יתעורר שום ענין הרהור אפי' באשתו אמרו שהרי כתי' משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד ומ"ט לא יספדו כל איש עם אשתו יחדיו אע"כ דגם זה אסור דגורם הרהור ובטול הכוונה וכיון דבררנו דקול באשה ערוה א"כ הקול המתהלך מעזרת נשים לעזרת אנשי' מעורר הרהור ובטול הכוונה בתפילה והודאה ואנחנו מאמינים לפי דתינו שזאת התפילה וזה השבח לא יקובל לפני שומע תפילה וכיון שכן ראוי ומחויב עלינו לשום עינא פקיא לבלתי היות שם ערוב ביום תת שבח ותהלה לי"ת ע"י ביאת הקיר"ה לשלום ובעת שפיכת שיח ותפילה לאל חי לחיי' מלכא ובנוה"י בכדי שתהי' תפלתנו ראוי להתקבל לפני ממליך מלכים ומושיב מלכים לכסא ית"ש ותהא ארכא לשלותי' ירום הודו וקרנו דאדונינו הקיר"ה ועיני עבדיו רואות ושמחות:

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף נב עמוד ב

וכי אשה בעזרה מנין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן מא

ובמקום קבוץ לדברי הרשות ואף בחתונות מסופקני אם יש האיסור זה באופן שליכא חשש יחוד ויותר נוטה שליכא לאיסור זה דהא אשכחן באכילת הפסח שהיו אוכלין האנשים והנשים בבית אחד, והיו שם כמה משפחות שאין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה כדאיתא בפסחים דף ס"ד, ובמדרש רבה איכה איתא תני ר"ח אפילו מ' ואפילו נ', בר קפרא אמר אפילו ק', דלר"ש אין הפסח נאכל בשתי חבורות ואם יעשו מחיצה ביניהם הרי יחשבו כשתי חבורות כדאיתא בפסחים דף פ"ו ומדר"ש נשמע שגם לר' יהודה אף שנאכל בשתי חבורות לא חייבו

שהנשים יאכלו בחבורה אחרת. וגם בדף צ"א /פסחים/ תנן ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים אף למאי שמפרש רבא שאין עושין נשים ועבדים בחבורה אחת משום תפלות משמע שנשים עם אנשים ישראלים מותר, ולמה דהיה סבור ר' עוקבא בר חנינא לא עבדינן לנשים לבדן אלא דוקא עם אנשים עיין שם. חזינן שגם לר' יהודה דאיירי אליביה רשאין לאכול בחבורה אחת שהוא בלא מחיצה. וגם הא דהכלה הופכת פניה שפרש"י ע"מ שארחב"א א"ר יוחנן מפני שהוא בוש לאכול לעיני האנשים ע"י שמסתכלין בה שאין שייך בפני אביה ואחיה אלא בפני אנשים אחרים, א"כ מפורש שלא היה מחיצה ביניהם. אבל בביהכ"נ ובשעת התפלה הוא איסור ברור ומדאורייתא וצריך שתהיה מחיצה של י"ח טפחים ביניהם או שיהיו הנשים למעלה והאנשים למטה כדבארתי.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יא

דרשה באולם ללא מחיצה כדי לקרב רחוקים

הנה כפי בקשת כת"ר, הנני מאשר שנכון מה שהשיב נכדי, הרה"ג ר' מרדכי טענדלער שליט"א, בשמי, שמותר לכת"ר להזמין ציבור אנשים לדרשות על ענייני תורה ומוסר, כדי לקרבם לתורה ולמצוות, אף על פי שאי אפשר לסדר שתהיה מחיצה מפרידה בין האנשים לנשים, משום מה שכת"ר אמר שיש חשש שיסרבו לבוא אם נצריכם להיות נפרדים ע"י מחיצה. ואף על פי שלדינא צריך שתהיה מחיצה, כפי שהשיב נכדי לכת"ר, כיוון שההזמנה היא לכלל הציבור, ולא לאנשים פרטיים, כמבואר בתשובתי באו"ח ח"א סימנים ל"ט - מ"ד, מ"מ כיוון שכאן אין אפשרות אחרת, אין למנוע מלהשפיע עליהם כדי לקרבם לתורה ולמצוות מחמת חסרון מחיצה, אם אך אין זה בשעת תפילה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן יב

הנה דברתי עם קרובך, נכדי הרה"ג מהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א, אודות ענייני ההלכה שחברי בית כנסת שלך, בהסכמת רב העיר, ביקשו שתשאל אצלי. ומשום שמחמת טרדותי המרובות, קשה לפני לכתוב באריכות, לכן אשיב בקיצור על פי סדר השאלות שכתבת.

א. מחיצה כשמתפללים במקום שאינו קבוע לתפילה.

שאלת אם צריך מחיצה כשמתפללים במקום שאינו קבוע לתפילה, למשל, בבית אבל רח"ל. אם צריכות הנשים לילך לחדר נפרד, או שדי בהפסק אוויר. ונראה שלדינא הנשים בבית אבל צריכות ללכת לחדר אחר. והטעם דבית אבל הוי מקום שפתוח לרבים, שצריך בו מדינא תמיד הפרדה בין הנשים לאנשים, וכל שכן בשעת תפילה, כמבואר בתשובתי בא"מ או"ח ח"א סימנים ל"ט - מ"א. אבל אם למעשה הנשים אינן מסכימות לעזוב את החדר, נחשב זה לאקראי, ואין להמנע מלהתפלל מחמת זה. אבל בבית חתן מדינא אין צורך במחיצה, שאינו פתוח לרבים, אלא רק לבני המשפחה. לכן די בכך שילכו האנשים המתפללים לזווית אחת שיוכלו לכון שם, ושם יתפללו.

ב. אם צריך מחיצה לחוץ רק בפני מעט נשים

שאלת אם צריך מחיצה לחצוץ רק בפני אשה אחת או שתיים. שהנה באג"מ ח"א א"ח סימן ל"ט בסופו, הבאתי ראייה מקידושין נ"ב ע"ב תוד"ה וכי אשה בעזרה מנין, שאין חיוב מחיצה להפסיק לפני כמה נשים בלבד. וצריך לבאר עד כמה נשים אין צריך מחיצה. כגון בבית אבל, או בבית מדרש שמתפללים שם בימי חול ובמנחה בשבת, שאין שם מחיצה, האם מותר להניח שכמה נשים יכנסו וישבו בסוף החדר. והנה בכל הדורות נהגו שלפעמים היתה נכנסת אשה ענייה לבית המדרש לקבל צדקה, או אבלה לומר קדיש, וההלכה למעשה בעניין זה צריכה עיון ותלויה בהרבה עניינים. ומכל מקום נראה שבבית מדרש שבכל שבת תרצה אפילו אשה אחת לבוא למנחה בקביעות, שאין להקל להתפלל בלא מחיצה, ורק באקראי אפשר להתיר. ואפשר להתיר, באקראי, רק עד ב' נשים ולא יותר. והנה יש ראייה, כעין שהזכרת, שלדינא אפשר להניח לאשה אחת להכנס לבית המדרש, מן הדין בשולחן ערוך או"ח סי' רפ"ב סעיף ג' דאשה עולה למנין שבעה קרואים.

ג. אם מותר לאשה להגיד שיעור בבית הכנסת

שאלת אם מותר להניח לאשה להגיד שיעור, בבית כנסת או בית מדרש שלא בשעת התפילה. כגון שביליל שבת נהוג שאיזה בעל הבית נותן שיעור בבית המדרש בפרשת השבוע ובאים לשמוע אנשים ונשים, אם מותרת אשה ליתן השיעור.

ונראה שעצם מה שיושבים השומעים בתערובות הוא חיסרון גדול, אבל לא אכנס לדון בנידון זה למעשה. ועצם הגדת השיעור על ידי אשה מותר, אם הוא באקראי בלבד. וצריך להזהירה שתשב בדווקא בעת אמירת השיעור, שיהיה באופן צנוע יותר. כמו כן יש לעשות זאת בבית פרטי דווקא, ולא בבית כנסת או בית מדרש.

וילמדו תועים צינה ויעברו לזנו לעדו צחמת עד שזכה לשמוע בקרוב קול מצער צדיח גוא"ל צ"א.

סימן קלה

אי מותר להשתתף במסיבת-מצוה שאין שם מחיצה

ב"ה יום מ"ח למטמונים תשכ"ג.

שלו' ובט"ס למע"כ ידינ"פ אהוב ונחמד הרב ר' מרדכי שוואב שליט"א.

על דבר השאלה אם מותר להשתתף בגשף "באנקעט" בלע"ז לטובת ישיבה או מוסד של צדקה וחסד אשר יושבים אנשים ונשים באולם אחד בתערוכת, אשר לדאבונינו רבים המקילים בזה ומדשתקו רבנן ש"מ ניהא להו, ועל כן אמר כ"ת שבדאי אין בזה איסור מדינא רק חומרא ומדת חסידות וממילא לצורך גדול של החזקת תורה ומפני דרכי שלום יש לדחות חומרא זו ולהשתתף, והוסיף כ"ת שגראה לו מדברי הפוסקים שרק "השמחה במעונו" אסרו לומר במקום תערוכת, אבל עצם התערוכת לא אסרו ע"כ יש להקל לצורך גדול עכ"ד.

תשובה. הנה בגמרא סוכה דף נ"ב ע"א למדו מקרא (זכריה י"ב) שצריך להבדיל בין אנשים לנשים בשמחת צית השואבה, וז"ל הגמרא: קרא אשכחו ודרשו וספדה הארץ משפחות משפחות לצד משפחות צית דוד לצד ונשיהם לצד, אמרו הלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבוא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לצד ונשים לצד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה ע"ש. הנה מדברי הגמרא ה"ל נוכל ללמוד שני דברים, (א') שלא רק צית המקדש או ציבורים יש חיוב להבדיל אלא בכל מקום קיבוץ. (ב') שדין הבדלה אינו רק בגדר סייג ומשמרת שלא יבואו לקלות ראש או להכריזי עבירה, אלא שהוא איסור עצמי אף גם אם צרור כשמש שלא יבוא לידי שום נלווד עבירה עכ"ז עלם התערוכת אסרה תורה, דהלא שם בהספד דלעתיד לבוא מפורש בגמרא שאין יצר הרע שולט ולחד מ"ד שיכיה בהספד על יזה"ר שנשחט ע"ש, עכ"ז אסור להתערב, הרי שאין איסור זה רק משום גדר עבירה אלא עבירה בעלם.

אלא שחל עלינו חובת הביאור מהו חובת ההבדלה שנוכל ללמוד מגמרא ה"ל, דהנה לא נזכר כלל שצריך שיכ"י מחיצה ציניהם אלא שיכ"י הנשים לצד, אלא דעכ"ז חזינן בגמרא דלמדו מזה לורך לעשות גזווערא שיכ"י הנשים למעלה הרי דלא סגי באופן אחר לעשות הבדל במקום עמידתן, ולכאורה קשה איך למדו זה מפסוק זה הלא לפי המובן הפשוט לא נזכר צכתוב רק שיכ"י אנשים לצד ונשים לצד ומשמע שגם אם עומדים בשעה אחד אלה מאלו זה ואלה מאלו זה נקרא לצד ושפיר דמי, ואם כן איך למדו חז"ל מכאן לורך גזווערא שהנשים יכ"י למעלה, ואם אין זה מרומז צכתוב אי"כ חוזר האיסור של "הכל צכתוב" שאסור להוסיף על צינן צית המקדש. **והנראה** דזה דלכאורה קשה עוד בגמרא ה"ל דמתחילה מאי קסצרו שכתירו שיכ"י נשים צפנים ואנשים צחון, או נשים צחון ואנשים צפנים, עכ"פ עמדו בשטח אחד בלי מחיצה ציניהם, ואיך כתירו זה, והנה צישוב קושיא זו ראיתי לשני גדולי דורינו שחולקים בזה, ונעתיק דצריהם עם מה שיש להעיר עליהם בעזרה"ת. הנה הגר"מ

והנה זה צרור אשר כל מי שיש צידו למחות חיוב לעשות כל מה שציתתו למוע חופעות כאלה, ללמד צינה דעת והשכל להמנהלים העומדים צראש ההנהגה הגשמית של הישיבות שיחוסו על נפשם, ולא יכ"י חו"ש צוים ציד אחת ומחריצים צידם השניה, והכתוב לווח (מייכה ג') שמעו נא זאת ראשי צית ישראל וקליני צית ישראל המתעצבים משפט ואת הישרה יעקשו צונה צינן צדמים וירושלים צעולה, הכונה אחת הראשים והקלינים הרואים לצנות צינן וירושלים, היינו השערים המצוינים צהלכה וירושלים של מעלה להרחיץ גצול הקדושה, אצל ידוע חדטו שאף אם כונתכם ראו"י אצל מעשיכם אינה ראו"י, כי מתעצבים אחת משפט התורה ומעקשים את הדרך הישרה, כי אי"א לצנות צינן וירושלים צאלמעים כאלה רק צאלמעים טהורים צינו את עתידו של הכלל ישראל.

ובי שיש צידו למחות ואינו מותר הוא נתפס צאותו עון כאמרם ז"ל (שבת דף נ"ד) וצענין המחלחל אין חילוק צין גדול לקטן והכלל יאמר גצור אני, וז"ל הרצינו יונה שם אות נ"ט: מי שאינו מחזיק צמחלות על המתפלצים על דרך לא עוצ ומושכי העון הוא נעש מפשעיהם לכל חטאתם ועוצר צלחו, שנאמר (ויקרא י"ט, י"ט) ולא תשא עליו חטא, וכו' ונאמר (שופטים ה', כ"ג) אורו מרוח אמר מלאך ה' אורו צרור יושביה כי לא צאו לעזרת ה' לעזרת ה' צגצורים, ונאמר (דברים א"י"ד) לא תגורו מפני איש, וכל מי שהוא לשם יתצרך ימסור נפשו על קדושת השם וכו' וחוצה על כל ירא אף כי אורב עובר לצ להעיר קנאה, כי יראה והנה יד שרים וסגנים צמעל ע"ש. **ואת** שלדאבונינו הרבה פעמים אין צידונו למחות, אצל על כל פנים זאת חוצתנו שלא להשתתף עכ"פ עמהם ולא נהי' שותפים צהעול, והנעפל לעוצרי עבירה נעש כעוצרי עבירה (מכות דף ה' ע"ב) וצפרע צענין כזה שכל שמשחתפים יותר צני אדם הרי זה מרצה הכבוד והיקר להרשע וכשם צצרו עם הדרת מלך, ומאזה הנעשה צצרים חשובה יותר ומוסיף כבוד שמים כך עבירה הנעשית צרו עם נחגל חילול ה' ציותר, נמלא שכל משחתף מוסיף צנוכחותו על החילול השם, וז"ל הרצינו יונה שם אות נ': לא תהיה אחר רצים לרעות (שמות כ"ג, צ') הוצהרנו צזה שלא לחזק ידי עוצרי עבירה צצרים, ושלא להתחצר אל המסכימים אל העול, וכענין שנאמר (ישעיה ח'), לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר.

ובכ"ל הלין טעמא פשוט הדבר שאסור להשתתף צמסיבה כזו צשום חופן, ואף אם כונתו לשמים לצורך מלות החזקת הענין הקדוש של צינן מקואות צארה"ק, אצל הלא על זה אנו דנים, וזה תוכחתנו למנהלי הישיבות אשר צעצור מערב קדושה משתמשים צאלמעים פסולים, וח"ו לעשות כמוהם, וזהו כל צרת דורינו, שהכרעות גדולות צצרים העומדים צרומו של עולם, נמסרי צידי צעלי צתים, אשר דנים ומחליעים לפי שכלם האנושי, צלא דעת תורה, והם נגשים אל דצרי תורה כמו לצניני עסק שלהם, וכמו סוחר הקונה ומוכר ומחליף היום חפץ זה ומחר אחר הכל לפי חצצונותיו להרווח ולהגדיל הינו, כך עשים צעניני תורה ומלות, ושובחים כי המשפט לאלקים היא, ואין אנו צעלי צתים לותר ולהחליף מלזה צמלזה ולדחות עבירה מפני רווחים של מלות, ואנו מלזים ועומדים מפי הגבורה לשמור את התורה צעלימותה וטהרתה, ולא לעשות עסקים עמה, ומע"כ יחי' יצעה צבי' שימלא לו צאלעים כשרים להרבות עברה צישראל להוסיף חומץ צעצורתו הק', ולא יתחצר עם עושי עול צוני צינן צדמים וירושלים צעולה, והשי"ת ישלח אורו ואמיתו צלצ כל ישראל

ומה שחירן בחירונו בשני שמתחילה לא ידעו האיסור ממילא לא היו יכולים להוסיף על הבין רק אח"כ קרא אשכחו כ"ל לפעמי"ד זה לא ניתן להאמר, דכנה כלל גדול בדינוי אלה המלות שאין הציב ראשי לחדש צב דבר מעתה (מגילה דף ז' ע"ב) ואי אפשר לומר שהאיסור דאורייתא נאמר בזכריה, הלא נוכל להקשות עד דאחי זכריה מאן אמרה, ועכ"ל לריך לומר כדאיתא בגמרא (יומא דף ע"א ע"ב וצ"ב דוכתי) דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו וכו' ועד דאחי יחזקאל מאן אמרה, אלא גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. וכמו כן לריך לומר כאן שע"ס האיסור היה מקובל לחז"ל רק זכריה אסמכה אקרא, ועכ"ל האיסור היה ידוע גם ע"ס מלאו הקרא, ואין זה דומה להא דזכרים דף ס"ב דהתם הלא קאי על קרא דנביא הנאמר לדוד ושלמה לא הבין לדרשו ואח"כ אשכחי ודרשו, זה שפיר נוחא שנתחדש להם אח"כ, אבל לא כן צדין דאורייתא לא יתכן לחדש איסור חדש מכא דברי נביא אלא עכ"ל כ"ל שכיח בדבר מקובל להם. וגם מהתוס' זכרים ל"ג אין ראיה כמובן בדודאי הכונה שהוא מקובל דמותר להוסיף על העיר ועזרות ורק אסמכה אקרא ע"ש. אלא דלפי"ז לריך להבין לישנא דגמרא קרא אשכחו ודרשו דמשמע שמלאו אח"כ דבר חדש שלא ידעו מקודם לכן.

ע"ב נלע"ד שיש צד צ' דינים, ה"א. איסור להיות יחד בתערובת אנשים ונשים ממש, זה האיסור היה מקובל לחז"ל הלכה למשה מסיני, וזכריה אסמכה אקרא, וזה איסור עצמי לא גדר עצירה, וע"כ אף לעתיד כשיושחט היצר הרע האיסור במקומו יעמוד, אבל איסור זה אינו אלא אם הם יחד ממש, אבל אם האנשים עומדים מלד אחד והנשים מלד אחר אף שאין מחילה ביניהם אלא אח"כ שעה פנוי שיהי נקרא אנשים לצד ונשים לצד כבר ילאו מיד איסור זה, וע"כ בהספד של עתיד לבוא שלא יהי הילכ"ד יחי' די צד צלא מחילה. אולם יש עוד דין (צ'). היינו שאף אם אינם מעורבין מ"מ אי חזין דצאים לידי עצירה שהוא, בין הסתכלות והרכור, בין שחוק וקלות ראש א"כ יש חיוב לעשות תיקון למנוע זה, ודין זה אינו איסור עצמי אלא גדר לעצירה, ודין שני זה ילפינן בגמרא מדין הראשון צ"א, דאם צשעת הספד ואין ילכ"ד שולט אמרה תורה להבדיל צשעת שמחה וילכ"ד שולט עכ"ל, ואין להקשות כיון דדין ראשון אינו אוסר אלא יחד ממש ואינו מלכ"ד מחילה, א"כ איך ילפינן צקו"ח דין שני נימא דיו לבא מן הדין להיות כדון, דכא כבר כתבו התוס' בקידושין דף י' ע"ב תוס' ד"ה זו שביאתה בשם ה"ש מקו"י שדוקא אם רואים ללמוד דין חדש אומרים דיו אבל אם לומדים פרט וגלוי מילתא אין אומרים דיו ע"ש, כמו כן הכא שאנחנו לומדים שצריך לעשות בכל מקום תיקון המתאים לפי המקום, אין זה דין חדש, אלא שמרחיבים לדין הראשון העצמי ושפיר נלמד מקו"י, ועוד יש לישב זה באופנים אחרים ואכמ"ל.

נמצא לפי"ז שגם מתחילה ידעו ע"ס הדין ונזהרו בו ועמדו שלא צמערב גם מתחילה, רק אח"כ מה שנחדש להם היינו לא דין חדש אלא מליאות חדשה, היינו שראו שצמערב לצד עדיין לא מנעו מידי עצירה, ע"כ תקנו גזעמא, ואין לנו יודעים בצירור אם היה מחילה ג"כ על הגזעמא או לא, ואין גפ"מ צד זה לנו, דאף אם לא היה, דודאי לפי שראו המתקנים שלא היה צורך אז צד, ואלמלי היה רואים צורך היו עושים כן, כי כל התיקונים הנלכדים הם בכלל הדין השני, ורק שצמערב הקשו מהכל ככתב, ע"ז חירא קרא אשכחו ודרשו, היינו לא שצריך

פיינשטיין שליט"א בספרו אגרות משה חא"ח סימן ל"ט האריך להוכיח שאין חיוב המחילה משום חשש הסתכלות צנעים אלא כדי שלא יצאו לידי קלות ראש ועל כן מתחילה חשבו שלא יצאו לידי קלות ראש אף שחשש הסתכלות היה קיים על כן התירו מתחילה צנעים מצפנים ואנשים צחוק ואח"כ להיפך אנשים צפנים ונשים צחוק, רק צסוף ראו שע"ס כל זה צאים לידי קלות ראש ע"כ אסרו גם זה והולכו לגזעמא ע"ש. והנה כבוד האדמו"ר מסאטמאר שליט"א בתשובתו (בספר עברה יו"ט ח"י דף ל"א) האריך לחקק על עיקר יסודו שצורך המחילה אינה משום חשש הסתכלות, ועל מה שלא חששו מתחילה תירץ צשני אופנים. (א) שמינוי הרצב ענינים כן צש"ס כמו ציצמות דף ל"ט מלות יצום קודמת למלות חליצה צרהשונה שהיו מתכווין לשם מלה, עכשיו שאין מתכווין לשם מלה אחר מלות חליצה קודמת למלות יצום. כמו כן צד דתחילה כשצאו לשמחת צית השואצה היו צאים לשם קדושה ותשובה ולא עלה אז על דעתם להסתכל צנעים, אבל אח"כ נשתנה הדור לכן ראו הכרח לעשות תיקון גדול. (ב) שהרצב תקנות ודרשות נתחדשו צזמנים שונים צימי חכמי ה"ס מה שלא נודע מקודם, ומלאנו גם צענין זה צצחים דף ס"ב ע"א שהקשו והא כתיב הכל צכת צלי בשביל, אלא אמר ר' יוסף קרא אשכח ודרש, ופרש"י שלמה לא הבין לדרשו והם דרשו וכו' וכוסיפו עליו לפי הצורך להם, וכעין זה הוא צתוס' זכרים דף ל"ג ע"א ד"ה וליעצד שכתבו והא דמוסיפין על העיר על העזרות היינו היכא דאיכא למימר קרא אשכח ודרש כהבוא דסוכה יעו"ש. הרי שנתגלה להם דרשות צקראי מה שלא היה נודע מקודם. ולכן בתחילה ע"ס שמלאו אותה הדרשה לא יכלו לעשות התיקון שצגזעמא למעלה רק אח"כ דקרא אשכחי ודרשו יכלו לעשות התיקון ע"ש עוד צאריכות צזה. **ונשוב** על ראשון ראשון, הנה צמה שהחליט הגרמ"פ שליט"א שאין האיסור מחמת חשש הסתכלות, הנה מלבד מה שצדק העיר עליו בתשובה כ"ל מכמה ראיות ברורות ע"ש, מלבד כל זה קשה מאחר שמקרא ילפינן חיוב מחילה וכמו שהאריך שם לצר שחוצת המחילה הוב דאורייתא מדדוחה לאיסור הכל ככתב ע"ש. א"כ קשה איך התירו בתחילה צכה סצרה שציקר האיסור אינו מחמת חשש הסתכלות אלא מחשש קלות ראש, הלא קי"ל לא דרשינן טעמא דקרא וצפרע להמליא קולא ע"י שדרוש לע"ס, ואם התורה הצריכה הבדלה בין אנשים לנשים איך נוכל להמליא טעם שהוא מחשש קלות ראש ולא מחשש הסתכלות, וממילא להמליא חידושים להלכה שדי צמחילה המונעת קלות ראש אף שאינה מונעת הסתכלות, ואף אלמלא היה זה סצרה טובה אין צכחנו לדרוש טעמא דקרא, מכל שכן שאין זו סצרה כלל דלמה צאמת לא תחשוב התורה לאיסור הסתכלות והרכור, ואין שום רמז ורמיזה על זה. ומי זה צא צסוד הדבר לשער שצ"י הסתכלות עצמה אינו צא לידי קלות ראש כמובן. **אולם** גם תירו"י האדמו"ר שליט"א כ"ל אינם מוציאים לי כלל. דעל תירץ הראשון קשה איך התירו מתחילה מע"ס שהיו לדיקים ולא היה חשש הרכור, הלא מאחר שנלמוד זה מקרא דהספד שאף לעתיד כשיצטעל היצר הרע לגמרי מ"מ צריכים להבדל א"כ נראה שאין חיוב הבדלה גדר לעצירה רק איסור עצמי כ"ל, א"כ אף אם צרור הדבר כשמש צצברים שלא יצאו לחשש הרכור והסתכלות גם כן אסור, ולמה התירו צתחילה. וזה קשה גם על הרמ"פ כמובן, דהלא מפורש צגמרא שאסור אף צמקום דאין שום חשש קלות ראש.

כמפורש בדבריו, משמע דבסעודה גדולה שהיו קרואין הרבה לא עשו כן חו"ש, ויתכן שהסעודה הקטנה היו חוג המשפחה שבאמת אין צאח איסור כלל לפי דין השני ג"כ כיון דאין צאים לידי הרכור דגייסו צהדי, ועכ"ז נמנעו לומר שהשמחה צמטו לעשות משמרת למשמרת שאולי לפעמים צאו יחידים שאינם קרובים, כן נראה בדבר לענין, אבל יהי הדבר איך שיהי צמנהג קראקא, זה צורר שהיתה סעודה קטנה, וגם לא כתוב שישצו צתערוצת אלא צחדר אחד, וגם אין שום רמז להסכמה על מנהג זה צצ"ח, ואדרבה יש יסוד גדול לאיסור מדכותצ שעל כן אין אומרים שהשמחה צמטו, שאז עלמו מראה שדעתו צצאופן כזה אין שמחה צמטו ואסור. ואחר כ"ז אינו יודע איך נוכל ללמוד מכאן היתר לתערוצת.

אולם צלצוש צמנהגים כתצ דעכשיו אין נזכרים צזה אפשר משום דנשים מורגלות צינינו עכשיו הרבה צין האנשים ואין כאן הרכורי עצירה כל כך דדמיון עלן כי קאקי חיורי מתוך רוב הרגלן צינינו וכיון דדשו דשו עכ"ל. ולכאורה צצרינו לע"ג כיון דהיא איסור דאורייתא איך שייך להחיר מאיזה טעם שהוא אף אם הוא טעם חמיתי, ומכל שכן לפי צצארנו שהיא איסור עלמי אף אם אין שום חשש הרכור כמו צהספד דלעתיד שיצטול ה"ה צ"ל. ועכ"ה צ"ל שמה שכתוב הלבוש דעכשיו אין נזכרים צזה היינו רק על דין השני ציושצים צחדר אחד צנפרד שזה אין איסור עלמי רק גדר לעצירה וצזה כתצ סצרה להקל משום דמורגלות צינינו, אבל לדין הראשון תערוצת ממש, אין סצרה זו מועלת כלל, כיון שהיא איסור עלמי כ"ל.

ב"ז כתצתי לייצצ דעת הלבוש, אבל לדונא לע"ג אם יש לסמוך על זה למעשה להקל אפי' צדין השני היינו צחדר אחד צנפרד, כיון דנראה דעת הרבה אחרונים דלא ס"ל כותי צזה, דצעוה"ר מי זה מרגיש צנפשו שהיתרו של הלבוש מתאים לו וצטוט שלא יצוא לידי הרכור חו"ש. וצסוף ספר חידושי הרא"ה העתיק לשון קדשו של צעל בהפלא"ה צ"ל צענין זה, וצ"ל: אשר חכמים הגידו והצחירו שלא להיות אנשים ונשים צחדר אחד צסעודת נשואין וכמה רעה ראינו כי צהקבל אנשים ונשים כאחד יחוגו וייניעו ומידי הרכור לא ילאו ואשה פגיעתה רעה, פן יעלה צאחד ומאה להלכד צזו ח"ו ואין שמחה למעלה, לא כן לכו נא הגצרים ועצדו את ה' צשמחה ונשים עם צפני עלמן חייצי צשמחה צפני עלמן, וכו' וצשמחה מאן דעבר על מילתא דנא וכו' תקכ"ז לפ"ק, ה"ק פנחס הלוי איש הורווין עכ"ל וכן יש להעתיק עוד כו"כ גדולים שלא סמכו עלמן על קולת הלבוש ה"ל, ועשו משמרת למשמרת צענין זה.

וי"ש להציא ראיח ליסוד ה"ל שישנם צזה שני דינים, והנלמד חמור מהמלמד כ"ל, היינו שאם כי אלל המלמד צהספד אינו נזכר אורך מחילה אלה שיהי לצד, עכ"ז לומדים משם יותר שצריך חיקון אחר להצדיל לגמרי, מדצרי התוס' סנהדרין דף כ' ע"א ד"ה נשים לצאת לפני המטה, דכתצו דכיון דשעת צער הוא ליכא למיחש להרכור ע"ש. ולכאורה קשה הלא צסוכה דף נ"צ ה"ל מפורש שגם צשעת צער צריך להצדיל, אלא עכ"ה צ"ל שהצדלה דשעת צער הנזכר צסוכה היינו שיהי לצד אבל ח"ל מחילה, וזה יש גם צסנהדרין אם נשים יוצאות לפני המטה, אלא שהתוס' מתרצים למה לא חששו לדין השני להצדיל יותר, ע"ז השיצו דצשעת צער ליכא למיחש להרכור, וממילא צעל דין השני, דהוא אינו איסור החלטי אלא לגדר, וכאן ח"ל גדר. ויותר מפורש הדבר צדצרי הרא"ש

ועי' צצ"י חו"ה סי' קל"ט שציא דעת רש"י דנשים אין מלטרפות לזימון אפי' עם צטליכן מפני שאין צצורתן נאה, וכן מציא צצם י"א צצרין פ"צ דמגילה דלע"ג דנשים מצימות לעלמן אפי"ה אין מלטרפות לזמן עם האנשים משום פריאותא. ואף לדעת הר"ן שמתיר לזמן אם יש שלשה אנשים צלא צירוף שלהן וכן לדעת שאר הפוסקים שם כן, עכ"ה צריך לומר דלא חייבי שם לענין דין תערוצת, ואין ללמוד משם כלום, דשפיר אפשר לומר שאיירי רק לענין צירוף קרובים דלא שייך צכו איסור תערוצת, או שיושצות צחדר אחר ושומעות לצרכת הזימון או שהשמש מלרפן כהא דסימן קל"ה, וצ"פ.

ועתה נראה נא דעת צבותינו הפוסקים צענין תערוצת צסעודות, ראשית נעתיק מקור האיסור מספר חסידים סימן ש"ג וצ"ל: נשים יושצות צין האנשים שהרכורים שם לא יתכן לצרך שהשמחה צמטו ועל אלה וכיוצא צזה נאמר לא ישצתי צסוד משחקים ואעלוצה וכו' וכתצ כל שולחנות מלאו קיח לואה צלי מקום, לא צבו שמוע כל מואה הצאה עצירה על ידה מוטצ שלא יעשה המואה כמו לשמח חתן ואם יש פריצים ויודע שצלא פריאות לא יהי או אינו יכול להיות צלא הרכור או אינו יכול להיות מלראות צנשים אלא יהי שם עכ"ל.

והנה המעיין צלשון קדשו יראה וצין שלא רק, השמחה צמטו, אסור לומר, אלא שאסור טעם השיצב צתערוצת כמו שציא סמך מקרא לא ישצתי וכו'. וא"כ כל הפוסקים האחרונים כמו הצ"ח והצ"ש אה"ע סימן ס"צ שמתתיקים דין זה כונתם ג"כ שהוא אסור צעלם אף שכתצו דאין לומר שהשמחה צמטו, צודאי אין כונתם שאם לא יאמרו שהשמחה צמטו, שצ הכל כשר וישר, ולשון הצ"ח חטעיתי לכ"ת שכתצ צז"ל: צקראקא נוהגין צסעודה שטושין צליל שני מצרכין אשר צרה ולא שהשמחה צמטו וכו' חימא ולא מלאתי שום טעם למנהג זה אלא לפי סעודה זאת קטנה היא ומושיצין האנשים והנשים יחד צחדר אחד וכתצ צמנהגים דאין מצרכין שהשמחה צמטו היכא דאיכא חששא דהרכור עצירה ולפי זה ודאי היכא דאין שם אלא אנשים צמסיב צריך לצרך שהשמחה צמטו עכ"ל. ודייק כ"ת מדלא כתצ שום ציקורת על טעם השיצב יחד אלא שנתן זה לעטם שאין אומרים שהשמחה צמטו הרי דס"ל דאין איסור צעלם הדבר. ולענין זה לא ניתן להאמר כלל, ראשית כמו שכתצ כתצתי שכל המעתיקים את דצרי ספר חסידים צודאי כונתם כמו שציאר צמקור, שנית דהרי הצ"ח צאמת לא נחית שם כלל לאשמעיין דין היתר או איסור צישיצת תערוצת, אלא משתדל למצוא טעם להמנהג שנהגו צקראקא שלא לומר שהשמחה צמטו צליל שני, ועוד שצאמת מסתצרה דהא צזה חלי דאם אין איסור צעלם הדבר למה לא יאמרו שהשמחה צמטו, ומה שצאמת היו נוהגין כן, מי יאמר שהיה צביתה, ועפ"י הסכמת חכמים. ואדרבה לפי הצ"ח משמע שלא היה צהסכמתם וע"כ הנהיגו במחאה נגד המנהג שלא לומר השמחה צמטו להראות שאין השמחה צמטו ית"ש משמחות כאלה.

אולם האמת יורה דרכו שהמעין צלשון הצ"ח יראה שמהג קראקא לא היה ח"ו צאיסור גמור, ונראה שאינו כמו שכתצ צספר חסידים, דהנה צספר חסידים איתא: נשים יושצות צין האנשים וכו', ואלו הצ"ח מציא: סעודה קטנה היא ומושיצין האנשים והנשים יחד צחדר אחד וכו' הרי מפורש שמהג קראקא לא היה ח"ש נגד הדין הראשון שצארנו לעיל היינו צתערוצת גמור רק ישצו צנפרד רק צחדר אחד וגם זה צסעודה קטנה

זכ"ל: ודאי יש איסור על האדם לילך למקום שעוברין שם על איסורי תורה, וראיה ממנו דאיתא ביומא דף ע' שיש מלוך לרחוק בעשיית מלוך משום דכרוז עם הדרת מלך, אי"כ שמעינן ממילא דלרחוק בעצירה יש איסור דהא כרוז עם הוא ח"י ציון למלך עכ"ל, והוא נכון וברור. ועיי' בע"ז יו"ד סי' פ"ט סק"ג שאפילו באיסור דכרוז כחז' זכ"ל: והירא דבר כי יחדיל עצמו מליש' צ עם שאין נזכרין זה במסביב אחת.

אור"ח אם מסדרים סדר הישיבה בצופן שהאנשים יושבים מול אחד של האולם והנשים מול שני ויש הפסק מקום ביניהם בצופן שיש קצת היתר מהלבוש שצומן הוא מורגלות צינורו כנ"ל, ואף שהאחרונים מתפקדים על היתר זה, וגם הסבירא נותנת להחמיר, מ"מ עכ"פ זהו כבד אין להחליט שעושים שם איסור צבירה, ועל כן יש מקום להקל ליראי ה' להשתתף בצופן שהם יושבו מול האנשים בצופן שיהי' הפסק של אנשים ציניהם לצד הנשים כיון שבצופן זה הרי אין עליהם איסור כיון שהם במקום שאין שם חשש הרהור והסתכלות, רק שאחרים היושבים בצוף גבול האנשים יכולים לבוא לידי עצירה, על זה שז' י"ל שאין עליהם אחריות כיון שבדוחק יש לאותן האנשים על מה לסמוך על שיעת הלבוש ודעמ"י אי"כ עכ"פ אין זה חשוב כמסכים על דבר עצירה כמובן.

והנה היתר האחרון הזה הוא רק בדוחק גדול לצורך מלוך ולמען השלום וכיוצא, אבל בלא"כ נראה שיש להחמיר כיון שאין היתר ברור זה. אבל במקום שיושבים בתערובת ממש לפענ"ד אין שום מקום להקל כנ"ל, וידעתי גם ידעתי שלדאבוננו רבים גדולים ועוזים מקילים זה לצורך החזקת ישיבות ומוסדי תורה, ואין זה מתעודתינו להמליץ עליהם ואין בכוחנו להוכיחם, אבל כמדומני שאף אלה המסדרים משתאות בתערובת, מ"מ חילו היו נשאלים מיחיד ירא ה' בצופן פרטי שאלת חכם מאיש שאינו משתתף במסירות כאלה וגומר לשמור עינו ומחשבתו אם ילך לבאנקעט הזה, נראה שהיו מורים לאיסור וד"ל, ואינו רוצה להאריך בנקודה כאובה זו.

ועוד יש להוסיף נקודה אחת, שלפי המדומה צידון דידן העדר השתתפותם של יראי ה' יכולה להביא לידי שינוי לעצב בעתיד כיון שיש בעור ה' לך גדול המבקשים לעשות כהלכה, ממילא כל המשתתף גם במלך כזה יש עליו חשש לפני עור וגורם להמשיך התקלה גם להבא. **ואסיים** ברב צרכות לצביות למעכ"ת, וידעתי גם ידעתי שכונתו לשמים למען האמת והשלום ע"כ כתבתי לו כל זה, ויעזור השי"ת שיהיו כל אחרנו לרצון לפני אדון כל, ומזה לגאולה קרובה צ"א.

סימן קלו

בענין חובת מחאה נגד בעה"ב שאינו מציית לדינא

ב"ה יום ג' לסדר את הברכה אשר תשמעון, תשל"ה לפ"ק. תיתי שלמא רבה חייא אריבא נהורא נפישא על ראש מעכ"ת אהובי הרב ר' פלוני בן פלוני שליט"א.

אחד ש"מ, הנה כרוז לערי וכאז לצי מוכרח אני לבוא זה במגילת ספר בתוכחה מגולה ואהבה מוסתרת. ראשית דבר הנני מלכיר זה שבשום אופן לא אאמין להשמועה רעה כי צא שהו"ש מעכ"ת שליט"א הוא מאלה הרבנים שהצטרפו מתפאר זהם שישנם רבנים שעומדים לימינו ומחזקים אותו לבטח לדין

שם מוצא צעיכה על מס' סנהדרין שבסוף ספר חמרא וחיי, וז"ל: מקום שנהגו נשים ללכת לפני המטה, אע"ג דבפי' החליל קאמרי דהקיפו עזרת נשים גזוזטרות כדי שלא יסתכלו בנשים הכא ליכא למוחש דשעת לער הוא עכ"ל. חזקין מזה דהנלמד משעת לער חמור מהמלמד, ותיקון גזוזטרות שהנריכו צביהמ"ק אף דנלמד משעת הספד, אינו נלך שם בשעת לער, ולא אמרינן דיו כנ"ל. ואגב אורחא לומדים אנו מלשון קדשו של הרא"ש הנ"ל שהתיקון צביהמ"ק היה כדי שלא יסתכלו בנשים ולא טהבנת הגרמ"פ הנ"ל.

ובספר הפרדס לרש"י ז"ל (הולאת עהרנרייך עמוד ע"ב) כתב זכ"ל: אסור להתערב הנשים עם אנשים בין בבעודה בין במחול בין בכל ענין מק"ו ומכ' וכו', הרי מפורש ואלא מדברי רש"י ז"ל שמגמרה דסוכה הנ"ל לומדים בין במקום מלוך בין במקום רשות. **והמעייין** בלשונו של הלבוש יראה שאינו מעתיק לשונו של ספר חסידים כמו שכתב בדפוסים שלפנינו: נשים יושבות בין האנשים וכו' כנ"ל, אלא כותב זכ"ל: אמרו בספר חסידים כ"מ שאנשים ונשים רואין זה את זה כגון בסעודת נישואין וכו', הרי משמע מלשונו שאינו מדבר מדיו הראשון שיושבים בתערובת ממש אלא שרואין זה"ל, ורק מזה מקיל מסבירו הנ"ל, אבל בתערובת ממש שהוא איסור עצמי אינו מקיל כלל.

והנה כל זה שייך גם עם כל הנשים מלוכשות בצגדי נעיונות בלא גילוי צער, מ"מ אסור התערובת כנ"ל. אבל עם מלוכשות צפרינות יש עוד איסור נוסף לילך לשם, כדאיתא בגמרא צ"ב דף נ"ז ע"ב אי דאיכא דרכא אחריתא רשע הוא, ופריש הרשב"ם שאף אם עולם עיניו ואינו מסתכל מ"מ אי איכא אורחא אחריתא ואזיל צדק שיש פריאות הוב רשע שלא היה לקרצ' אלא להרחק מן העצירה דק"ל הרחק מן הכיעור ע"ש.

אמנם נראה שדיו איסור תערובת הנלמד מהגמרא היינו דוקא צאם הנאספים קובעים עצמם לאיזה דבר מאוחד המאחד אותם יחדיו וכמו בהספד דלעתיד שכולם יתאחדו למערה זו, וכן בשמחת צית השואצה, או בסעודת נישואין, שיש דבר משותף בין כולם, משא"כ בנוסעים יחד במסילת הברזל או בסאבוויי וכיוצא שכל אחד נוסע לדרך ואין שום דבר שיאחד אותם, אין זה בכלל איסור תערובת, ואם כי לריך זהירות שלא להכשל שם בצרהורי עצירה והסתכלות ר"ל, ובודאי אם יש ענה להמנע מזה הוב בכלל איכא דרכא אחריתא רשע הוב, מ"מ אם לריך לנסוע הוב בכלל ליכא דרכא אחריתא אנוס הוא אלא דאפי"ה מיצעי ליה למינס נפשיה לעולם עיניו מראות צרע כמבואר שם בגמרא הנ"ל.

היוצא לנו מכל זה להלכה ולהשתתף בסעודה שאנשים ונשים יושבים יחד במשורר הוא איסור דאורייתא לכל הדיעות מדיו הראשון הנ"ל, ואף צלדיק גמור בעבות צנפשו שלא יבוא לידי עצירה מ"מ הוא איסור צעם כנ"ל, ואף אם מסדרין גם שלחן מיוחד לצורך האנשים יראי ה' שאינם רוצים לישב בתערובת ואף אם שולחן זה הוא צפינה שבאמת אין שם שום חשש, וגם יש הפסק והבדל צינם לצד הנשים ע"י אנשים אחרים החוצצים צינם לצד הנשים, מ"מ מאחר שיתר המסובין עוברים על איסור דאורייתא, אסור ליראי ה' להשתתף שם, דכיון דבאמת חל עליהם חובת תוכחה ומחאה נגד בעוזרים, ואף שא"א להם לקיים זה, וכשם שמלוך לומר דבר הגשמע וכו' מ"מ צודאי שאסור לילך לשם שזה נראה כהסכמה על דבר עצירה, ועיי' בספר אגרות משה חיו"ד סי' קנ"ו שכתב

ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תכו

שלא נחמול על עובדי עבודה זרה ולא יישר בעינינו דבר מהם, כלומר שנרחיק ממחשבתנו ולא יעלה על פינו שיהיה במי שהוא עובד עבודה זרה דבר תועלת, ולא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו זכרונם לברכה [ע"ז כ' ע"א] שאסור לומר כמה נאה גוי זה או מה נחמד ונעים הוא, ועל זה נאמר [דברים ז', ב'], ולא תחנם, ובא הפירוש על זה לא תתן להם חן, כענין שאמרנו. ויש מרבותינו שלמדו מלא תחנם לא תתן להם מתנות חנם, והכל שורש אחד. ובירושלמי דעבודה זרה [פ"א ה"ט] אמרו, לא תחנם, לא תתן להם חן, בלא תעשה.

משרשי המצוה, לפי שתחילת כל מעשה בני אדם היא קביעות המחשבה במעשים והעלות הדברים על שפת לשון, ואחר המחשבה והדבור בה תעשה כל מלאכה, ועל כן בהמנענו במחשבה ובדבור ממצוא בעובדי עבודה זרה תועלת וכן, הננו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומלרדוף אחר אהבתם ומללמוד דבר מכל מעשיהם הרעים.

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות קמח

ונאמר (משלי כז, כא): מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו", פירוש: מעלות האדם לפי מה שיהלל, אם הוא משבח המעשים הטובים והחכמים והצדיקים תדע ובחנת כי איש טוב הוא ושרש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו, ולגנות את העבירות ולהבזות בעליהן, מבלי מאוס ברע ובחור בטוב. ואם יתכן כי יש בידו עונות נסתרים, אבל מאוהבי הצדק הוא, ולו שרש בבחירה, והוא מעדת מכבדי ה'. והמשבח מעשים מגונים או מהלל רשעים - הוא הרשע הגמור והמחלל את עבודת השם יתברך.

Rabbi Baruch Chait

פלא יועץ - שיר

שיר אמרו רז"ל על פ' כבד ה' מהונך מחינך שאם יש לו קול ערב יתן חנו לפני קונו לכבוד קונו ולזה צריך חוזק ואומץ שלא לכוין שלשומעים ינעם אלא יהיו מעשיו לשם שמים לכבוד השי"ת דוקא וכבר סיפרו על חסיד שהי' שומע קול משורר שהי' משורר בבהכ"נ בנעימה רבה ושאלו ממנו אם ערב לו והשיב לא ערב לי ולא ישר בעיני לפי שאני רואה בו שהוא עושה בשביל שיערב לי ולא לש"ש וזה דבר קשה מאד שכמעט בלתי אפשר לעמוד בו כי אם בחוזק רב ושיתמיד לחשוב מה יתן לי ומה יוסיף אם ינעם לשומעים או לא ינעם וכבר כתוב בספרים שכל שתחלתו לשם שמים אף אם אח"כ יגאה לבו במה שמשתעשעים בקולו ליכא קפידא ומה טוב אם ישים לבו אל דברי השירה שלא יבצר שיש בהן הזכרת חסדי ה' ותחנונים על בנין בית המקדש וכפרת עונות על זאת יתפלל בשירתו מתוך קירות לבו ולא יפנה אל רהבים.

אור החיים פרשת כי תשא פרק ל פסוק יג

ורחמנא לבא בעי לכוין אל המכוון ליחד הנפרד והנחלק.

ספר החינוך פרשת בהעלותך מצוה שפד

משרשי המצוה, לפי שבשעת הקרבן היו צריכין לכוון דעתם יפה בענינו כמו שידוע שהוא נפסל במחשבות ידועות, וגם כן צריך הקרבן כוונה שלמה לפני אדון הכל שציונו עליו, וגם כן בעת הצרה צריך האדם כיוון גדול בהתחננו לפי בוראו שירחם עליו ויצילהו מצרתו, ולכן נצטוו בתקיעת החצוצרות בעתים אלה. לפי שהאדם מהיותו בעל חומר צריך התעוררות גדול אל הדברים. כי הטבע מבלי מעיר יעמוד כישן, ואין דבר יעוררהו כמו קולות הנגון, ידוע הדבר, וכל שכן קול החצוצרות שהוא הקול הגדול שבכל כלי ניגון. ועוד יש תועלת נמצא בקול החצוצרות לפי הדומה, מלבד ההתעוררות אל הכוונה, כי בכח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם ולא יתן לב באותה שעה כי אם בדבר הקרבן, ומה אאריך וידוע זה לכל אשר הטה אוזן לשמוע חצוצרות וקול שופר בכוונה.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צט עמוד ב

שביטולה של תורה זהו יסודה, דכתיב: אשר שברת - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: יישר כחך ששברת.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות - שמונה פרקים פרק ה

וכן אם התעוררה עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת שירים ומיני נגינות, ובטיול בגנות ובבניינים נאים, ובישיבה עם צורות נאות, וכיוצא בזה ממה שירחיב הנפש, ויסיר דאגת המרה השחורה ממנה.